

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor (kombinace): Geografie – německý jazyk

MIGRACE LEKTORŮ SVÉHO MATEŘSKÉHO JAZYKA

THE MIGRATION OF LECTORS THEIR MOTHER TONGUE

Diplomová práce: 10-FP-KGE-19

Autor:

Barbora KREJČOVÁ

Podpis:

Adresa:

Řadová 424

463 03, Stráž nad Nisou

Vedoucí práce: RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
126	14	7	9	85	3

V Liberci dne: 20. 4. 2010

Zadání DP

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum:

Podpis:

Declaration

I was notified that Copyright Act No.121/2000 Coll. can be fully applied to my thesis, in particular Section 60, School Work.

I am aware of the fact that Technical University of Liberec will not interfere in my copyright using my thesis for internal purposes of TUL.

If I use my thesis or grant a licence for its use, I will inform TUL about it; in this case TUL has the right to demand refund of all costs needed for the creation of the thesis from me.

I elaborated this thesis on my own using acknowledged sources and on the basis of tuition with the head of the thesis and consultant.

Date:

Signature:

Děkuji vedoucímu své diplomové práce RNDr. Jaroslavu Vávrovi, Ph.D. za pomoc, cenné komentáře a rady během zpracovávání tématu.

Děkuji všem respondentům dotazníkového šetření a těm, s nimiž jsem vedla rozhovory, za jejich trpělivost a poskytování dalších kontaktů.

MIGRACE LEKTORŮ SVÉHO MATEŘSKÉHO JAZYKA

Anotace

Práce pojednává o migraci jedinců vyučujících v Liberci a Drážďanech svůj mateřský jazyk, jejichž zemí původu není Česká republika/ Německo. Charakterizuje jak premigrační fázi, mobilitu jedinců v celosvětovém rámci, tak jejich pobyt v cílových oblastech a případnou následnou migraci. Práce se zabývá migračními důvody zájmové skupiny, výběrem cílového území, délkou pobytu, pracovní činností jedinců; věnuje se také adaptaci a integraci migrantů v majoritní populaci. Určuje determinanty jednotlivých migračních faktorů libereckých a drážďanských lektorů. Získané informace porovnává jak v rámci sledovaného státu a sídla, tak mezi nimi; hledá shody, odlišnosti a zdůvodňuje je. Obecně práce popisuje globální migraci populace a zabývá se externí imigrací a migrační politikou České republiky a Německa od druhé poloviny dvacátého století. Teoretickými východisky práce jsou migrační teorie a zákony založené na ekonomickém, sociologickém i psychologickém přístupu.

Klíčová slova: migrační teorie, integrační modely, push-pull faktory, migrační sítě, Gastarbeiter, výuka cizích jazyků

DIE MIGRATION DER LEHRER IHRER MUTTERSPRACHE

Annotation

Die Diplomarbeit behandelt die Migration der Einzelnen, die ihre Muttersprache in Liberec und in Dresden unterrichten und ursprünglich nicht aus Tschechien/Deutschland stammen. Sie charakterisiert sowohl die Pre-Migrationsphase, die Mobilität im globalen Rahmen, als auch ihren Aufenthalt auf dem Zielgebiet und ihre eventuelle zukünftige Migration. Die Arbeit befasst sich mit den Migrationsgründen der Interessengruppe, mit der Zielgebietsauswahl, mit ihrer Aufenthaltsdauer und Arbeitstätigkeit; sie beschäftigt sich weiter auch mit der Adaptation und Integration der Migranten in die Aufnahmegesellschaft. Die Determinanten einzelner Migrationsfaktoren dieser Lehrer in Liberec und in Dresden werden bestimmt. Die Arbeit vergleicht die eingeholten Informationen sowohl im Rahmen der Staaten und Städte, als auch

zwischen denen; sucht Ähnlichkeiten, Unterschiede und begründet sie. Allgemein charakterisiert sie die globale Populationsmigration und befasst sich mit der externen Immigration und mit der Migrationspolitik der Tschechischen Republik und des Deutschlands (seit der zweiten Hälfte des zwanzigsten Jahrhunderts). Die theoretischen Ausgangspunkte sind die auf dem ökonomischen, soziologischen und psychologischen Herantreten gegründeten Migrationstheorien und -gesetze.

Schlagwörter: Migrationstheorie, Integrationsmodelle, Push- und Pull-Faktoren, Migrationsnetzwerke, Gastarbeiter, Fremdsprachenunterricht

THE MIGRATION OF LECTORS THEIR MOTHER TONGUE

Annotation

This diploma thesis aims at migration of people who are not of Czech or German origin and teach their mother tongue in Liberec, the Czech Republic or Dresden, Germany. Not only has it characterised their pre-migration phase and global mobility, but also their stay at immigration destinations and possible future migration. It focuses on their occupation, reasons for migration, choice of particular destinations and length of stay. It also deals with their adaptation and integration into a majority population. Furthermore, the thesis determines particular migration factors of lecturers working in Liberec or in Dresden. It compares data within a state and a city as well as within both the states and cities observed; it looks for similarities and differences and tries to find reasons for them. Generally, the thesis describes global population migration and aims at the external migration and immigration policy of the Czech Republic and Germany from the second half of the twentieth century. The theoretical outcomes of this thesis are migration theories and laws based on economic, sociological and psychological approaches.

Keywords: migration theories, integration models, push-pull factors, migration networks, Gastarbeiter, guest workers, foreign languages education

OBSAH

1 ÚVOD	11
2 CÍLE PRÁCE.....	12
3 METODY PRÁCE	13
3. 1 Průběh dotazníkového šetření.....	13
3. 2 Strukturované rozhovory	14
4 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ, JEJICH DEFINICE A KLASIFIKACE	15
4. 1 Cyklický a periodický pohyb obyvatelstva	15
4. 2 Migrující pohyb, migrace.....	15
4. 2. 1 Definice pojmu.....	15
4. 2. 2 Dělení migrace dle různých faktorů.....	16
5 MIGRAČNÍ ZÁKONY A KONCEPTY	18
5. 1 Počátky stanovování migračních hypotéz	18
5. 2 E. G. Ravenstein: The Laws of Migration	18
5. 3 Push-pull Theory.....	20
5. 4 Neoklasická ekonomická teorie migrace (Neoclassical Economics)	21
5. 4. 1 Makro-teorie.....	21
5. 4. 2 Mikro-teorie.....	22
5. 5 Nová ekonomie migrace (The New Economics of Migration)	22
5. 6 Teorie dvojího pracovního trhu a etnická ekonomika enkláv	23
5. 7 Teorie migračních sítí (Network Theory)	24
5. 8 Víceúrovňová systémová teorie (multi-level migration systems theory)	25
6 SMĚRY GLOBÁLNÍ MIGRACE	27
7 CIZINCI NA ÚZEMÍ NĚMECKA	29
7. 1 Cizinci v Německu po 2. světové válce do roku 1989	29
7. 1. 1 Cizinci v NSR: 1949 až 1989	30
7. 1. 2 Cizinci v NDR: 1949 až 1989.....	33
7. 2 Cizinci v Německu po roce 1989.....	34
7. 2. 1 Podíl cizinců na obyvatelstvu SRN a nejčastěji zastoupené státní příslušnosti	34
7. 2. 2 Koncentrovanost cizinců na území SRN, Saska a Drážďan	37

8 CIZINCI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	39
8. 1 Vývoj počtu cizinců na území České republiky.....	39
8. 2 Koncentrovanost cizinců na území České republiky.....	42
9 MIGRAČNÍ POLITIKA STÁTŮ	43
9. 1 Integrovaní modely	43
9. 2 Imigrační politika Německa	44
9. 2. 1 Podpora imigrace gastarbeiterů	44
9. 2. 2 Konsolidace, politika návratu do vlasti	45
9. 2. 3 Selektivní imigrační politika současnosti	45
9. 3 Imigrační politika České republiky	46
9. 3. 1 Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků	47
9. 3. 2 Zelené karty	47
9. 3. 3 Projekt dobrovolných návratů	48
10 STRUKTURA VÝBĚROVÉHO VZORKU EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ.....	49
10. 1 Struktura výběrového vzorku dotazníkové šetření uskutečněného v Liberci.....	49
10. 2 Struktura výběrového vzorku dotazníkové šetření uskutečněného v Drážďanech.....	51
11 PREMIGRAČNÍ FÁZE.....	54
11. 1 Stanovení cíle migrace libereckými a drážďanskými lektory	54
11. 2 Způsob získávání informací o cílové oblasti migrace	56
12 MIGRACE A MOBILITA LEKTORŮ CIZÍCH JAZYKŮ V RÁMCI SVĚTA	58
12. 1 Migrace a mobilita lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do České republiky, Německa.....	58
12. 1. 1 Migrace a mobilita libereckých lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do ČR.....	58
12. 1. 2 Migrace a mobilita drážďanských lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do Německa.....	60
12. 2 Migrace a mobilita lektorů na území České republiky, Německa před příchodem do Liberce, Drážďan	62
12. 3 Externí mobilita lektorů cizího jazyka s cílem v mateřském státě	64
12. 3. 1 Externí mobilita libereckých lektorů.....	64
12. 3. 2 Externí mobilita drážďanských lektorů	65

13 DOBA POBYTU NA VYMEZENÝCH ÚZEMÍCH.....	67
13. 1 Dosavadní doba pobytu na území České republiky, Liberce a Německa, Drážďan.....	67
13. 2 Předpokládaná doba pobytu lektorů na cílovém území migrace	69
13. 2. 1 Předpokládaná vs. dosavadní doba pobytu lektorů v České republice, Liberci....	69
13. 2. 2 Předpokládaná vs. dosavadní doba pobytu lektorů v Německu, Drážďanech	71
14 PUSH-PULL-FAKTORY MIGRACE A MOBILITY	73
14. 1 Push-faktory migrace lektorů vyučujících v Liberci a Drážďanech.....	73
14. 2 Pull-faktory migrace a mobility lektorů vyučujících v Liberci a Drážďanech	74
15 ZAMĚŠTNÁNÍ A KVALIFIKACE	78
15. 1 Vzdělání a kvalifikace k výuce cizího jazyka	79
15. 2 Spokojenost s finančním ohodnocením a celkovou životní úrovní.....	79
16 ADAPTACE A INTEGRACE MIGRANTŮ V CÍLOVÉ SPOLEČNOSTI	81
16. 1 Adaptace – integrace – asimilace.....	81
16. 2 Způsob a průběh začleňování migrantů do cílové společnosti	82
16. 3 Integrace libereckých a drážďanských lektorů do majoritní společnosti	84
16. 3. 1 Soudržnost jedinců se stejným mateřským jazykem, stejné státní příslušnosti...	84
16. 3. 2 Tradice a zvyky: jejich udržování a přibližování majoritní populaci.....	85
16. 3. 3 Jazyk jako prostředek integrace	86
16. 3. 4 „Domov“	89
16. 3. 5 Hodnocení přístupu majoritní populace k cizincům v Liberci a Drážďanech.....	89
17 ZÁVĚR.....	91
POUŽITÉ ZDROJE INFORMACÍ	93
SEZNAM TABULEK.....	100
SEZNAM GRAFŮ	101
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	102
POUŽITÉ ZKRATKY.....	103
PŘÍLOHY	104

1 ÚVOD

Lidé měli vždy tendenci vykonávat určitý prostorový pohyb, čímž se stávali aktéry lokální, regionální či světové mobility, migrace. V současné době je za mezinárodní migranty označováno více jak tři procenta světové populace. Ti ovlivňují sociální a ekonomické charakteristiky nejen cílového území, nýbrž i oblasti, z níž odcházejí.

Se vzrůstající mírou migrace v druhé polovině devatenáctého století se začaly objevovat snahy o definování pohnutek ke změně residenčního území, samotného aktu přemísťování, chování imigranta v cílovém prostředí a postupně také o popsání vzorců jeho začleňování do cílové společnosti. Bylo formulováno mnoho migrační zákonů a teorií, jež mají odlišná východiska a zaměřují se na různé oblasti migrace. Teoretickými východisky této práce jsou migrační teorie a zákony založené na ekonomickém, sociologickém i psychologickém přístupu.

Předkládaná práce popisuje současné globální migrační proudy a externí imigraci, migrační politiku na území České republiky a Německa od druhé poloviny dvacátého století. Hlavním cílem práce je charakterizovat migrační chování úzce vymezené skupiny migrantů – jedinců vyučujících v Liberci svůj mateřský jazyk, jejichž zemí původu není Česká republika a jedinců vyučujících v Drážďanech svoji mateřštinu, jejichž zemí původu není Německo. Členy zájmové skupiny práce jsou jak cizinci, tak lidé s českým, německým státním občanstvím, jejichž zemí původu není Česká republika, Německo a aktéry migrace se stali často již před mnoha lety.

Pozornost je věnována jak fázi před samotným migračním pohybem, mobilitě jedinců v celosvětovém rámci a ve sledovaných státech, tak jejich pobytu v cílových oblastech a případné budoucí migraci. Práce se zabývá důvody vyvolávajícími pohyb, výběrem cílového území, délkou pobytu, pracovní činností jedinců (jejich kvalifikovaností, spokojeností s finančním ohodnocením); věnuje se také adaptaci a integraci migrantů v majoritní populaci. Jednotlivé migrační faktory libereckých a drážďanských lektorů porovnává (na základě možných determinantů) jak v rámci daného státu či sídla, tak mezi nimi; hledá spojitosti a odlišnosti a zdůvodňuje je.

2 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem předkládané práce je charakterizovat úzkou skupinu migrantů – jedinců vyučujících v Liberci a Drážďanech svůj mateřský jazyk, jejichž zemí původu není Česká republika, Německo. Tohoto cíle bylo dosaženo prostřednictvím následujících dílčích cílů:

- Studium odborné literatury týkající se migrace a mobility populace v globálním rámci, studium migračních teorií.
- Vyhodnocení statistických dat týkajících se cizinců na území České republiky a Německa.
- Empirický průzkum zahrnující dotazníkové šetření a rozhovory s členy zájmové skupiny a jinými zainteresovanými osobami.
- Vyhodnocení údajů získaných v terénním šetření a komparace liberecké a drážďanské zájmové skupiny. Jejich konfrontace s migračními koncepty.

3 METODY PRÁCE

Ke zpracování tématu bylo použito tištěných i elektronických materiálů, jejich studia a informací získaných v rámci terénního šetření. Průzkum zahrnoval rozhovory s lektory mateřského jazyka, jejich zaměstnavateli či nadřízenými a dotazníkové šetření, v němž byli respondenty jedinci vyučující v Liberci a Drážďanech svůj mateřský jazyk. Informace vyplývající z průzkumu reflektují situaci v Liberci v konkrétním období od března do září roku 2008, v Drážďanech pak od března do července roku 2009.

3. 1 Průběh dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo realizováno metodou samostatného vyplňování dotazníku respondentem, ať již za přítomnosti tazatele (20 %) či nikoli (80 %). Vyhledávání respondentů bylo prováděno skrze jejich pracoviště, jejich zaměstnavatele, pomocí následně získaných kontaktů přes jiné rodilé mluvčí (metodou snowballingu) a to jak snahou o navázání kontaktu osobního, tak prostřednictvím elektronické pošty či telefonátu. Struktura výběrového vzorku respondentů nebyla předem určena. Cílem bylo získat informace od co největšího počtu členů zájmové skupiny, museli splňovat pouze jedinou podmínku – být jedincem s původně cizím státním občanstvím a vyučujícím v Liberci či Drážďanech svůj mateřský jazyk.

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit o lektorech svého mateřského jazyka vyučujících v Liberci a Drážďanech informace týkající se vybraných tematických okruhů, jež se obsahově kryjí s jednotlivými skupinami otázek (Příloha 1). V dotazníku převažovaly otázky uzavřené, výběrové, kde měl dle jejich charakteru respondent zvolit jednu či více nabízených odpovědí. Otevřené otázky byly použity především k vyjádření osobního názoru jedince k vybraným tématům.

V Liberci bylo od března do září 2008 distribuováno přes šedesát jednotných dotazníků vyhotovených ve třech jazykových mutacích (češtině, angličtině a němčině), návratnost byla přes 50 %. V Drážďanech bylo v období od března do července 2009 rozdáno přes sto exemplářů ve dvou jazykových mutacích (němčina, angličtina), navraceno byla kolem 40 %. Struktura výběrového vzorku dotazníkového šetření je nastíněna v kapitole 10.

3. 2 Strukturované rozhovory

Významným zdrojem práce byly rozhovory se zaměstnavateli a nadřízenými lektorů své mateřštiny vyučujících v Liberci a Drážďanech, jejichž cílem bylo získání především následujících informací:

- Trend v počtu zaměstnávaných rodilých mluvčích a důvod případných změn oproti minulosti
- Podmínky pro přijímání lektorů – požadavky na vzdělání a profesní zaměření

Pro přehlednost a názornost informací jsou v práci použity tabulky, grafy a mapy vybraných migračních faktorů, pro formální zpracování textové a obrázkové editory, tabulkové procesory a malování Windows Vista.

4 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ, JEJICH DEFINICE A KLASIFIKACE

Pohyb světové populace lze dle určitých kritérií klasifikovat do několika skupin. Základním dělením užívaným v literatuře zabývající se humánní geografií je pohyb cyklický (*cyclic movement*), periodický (*periodic movement*) a migrující, stěhovavý (*migratory movement*).

4. 1 Cyklický a periodický pohyb obyvatelstva

Cyklickou tendencí je myšlen pohyb obyvatel, jenž začíná v místě bydliště a opět do něj po určité kratší době směřuje. Příkladem je pravidelná každodenní dojíždka za prací, sezónní cyklický pohyb v období svátků, prázdnin či nepravidelný pohyb, jenž má sice opakující se, nikoli však pravidelnou tendenci (např. pracovní cesty na dlouhé vzdálenosti). U periodického pohybu je, oproti pohybu cyklickému, počítáno s delším pobytem mimo místo trvalého bydliště. V „nové lokalitě“ tráví jedinec převážnou část času, na území, z něhož pochází, se ale pravidelně navrácí. Příkladem je pendlerství za prací či studiem v týdenních intervalech. (de Blij, Muller, 1986, s. 102 – 105)

4. 2 Migrující pohyb, migrace

4. 2. 1 Definice pojmu

Migrace je z hlediska základní klasifikace posledním typem prostorového pohybu populace.

Migrace je trvalá nebo částečně trvalá změna bydliště jedince nebo skupiny lidí.

(Johnston et al., 2001, s. 504)

Migrace je dlouhodobý přesun na nové území. Migrace zahrnuje trvalou nebo dočasnou změnu bydliště z jedné residenční čtvrti nebo osady (správní jednotky) do jiné.

(Knox, Marston, Nash, 2004, s. 108)

Migrace je přesídlení jedince, rodiny nebo skupiny z jednoho prostoru do jiného. Odlišuje se od turistiky nebo jiného krátkodobého pobytu nevyžadujících změnu bydliště.

(Gregory et al., 2009, s. 462)

Definice pojmu *migrace* se u jednotlivých autorů mírně liší, význam je však v základu shodný. Migrace je vždy interpretována jako dlouhodobější změna residenčního prostoru, změna bydliště jedince či jedinců. Z tohoto významu slova vychází i tato práce.

4. 2. 2 Dělení migrace dle různých faktorů

Na základě možnosti svobodného rozhodování migrujícího jedince je migrace klasifikována jako **dobrovolná** (*voluntary migration*), to znamená svobodné rozhodnutí k opuštění území pobytu, či jako **nucená** (*forced migration*), jež vyjadřuje nedobrovolnou změnu trvalého bydliště. (de Blij, Muller, 1986, s. 108 – 109; Knox, Marston, Nash, 2004, s. 115 – 119)

Z hlediska území, na němž jsou migrační pohyby sledovány, jsou vymezeny pojmy vnější migrace (*external migration*) a vnitřní migrace (*internal migration*). Vnější, **externí**, migrace je pohyb populace mimo domovské teritorium, za hranice daného státu, migrace mezinárodní. Vnitřní, **interní**, představuje naopak migraci v rámci jednoho státu (de Blij, Muller, 1986, s. 109 – 113) a některými autory je dělena dále na interní interregionální a interní intraregionální (Rubenstein, 2005, s. 88).

Dle směru migrace konkrétní populace lze rozlišit emigraci a imigraci. **Emigrace** je pohyb, při němž jedinec opouští sledované území, **imigrace** naopak pohyb, kdy do vymezeného prostoru vstupuje. Emigrace a imigrace se vzájemně liší nejen směrem pohyb z pohledu vytyčeného území, nýbrž i důvody, jež je vyvolávají (více kapitola 5. 3). Spojení emigrace a následný návrat do zdrojové oblasti, tedy imigrace, se nazývá **reemigrace** (Knox, Marston, Nash, 2004, s. 119). David Waugh (2002, s. 362) udává pro reemigrace důvody jako národnostní napětí na novém území, dostatek peněz vydělaných na návrat, opětovné spojení rodiny, cizí kultura se migrantovi jeví jako neakceptovatelná či že důvody (prvotní) emigrace byly odstraněny (např. politická či náboženská persekuce). Ve svém přehledu typů prostorové mobility populace udává také dobu trvání a frekvenci jednotlivých pohybů (Tab. 4. 2. 2. 1).

Tab. 4. 2. 2. 1: Typy prostorového pohybu populace

trvalý	<i>vnější (externí)</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dobrovolná ▪ nucená
	<i>vnitřní (interní)</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ vylidňování venkova ▪ vylidňování měst ▪ regionální
polotrvalý = na několik let	
sezónní = na několik měsíců nebo týdnů	
denní = dojíždějící	

Zdroj: Waugh, 2002, s. 361

Vzhledem k zájmové skupině migrantů, jíž se tato práce zabývá, lze předpokládat, že lektori svého mateřského jazyka vyučující v Liberci, v Drážďanech se stali účastníky periodického pohybu obyvatelstva či externí migrace; v tomto případě také migrace mimo území s jejich mateřským jazykem. Z pohledu předešlého residenčního státu jsou emigranti, z pohledu České republiky, Německa (současného residenčního státu) imigranti. V případě, že pobývali před příchodem do Liberce, Drážďan v jiném sídle České republiky, Německa účastnili se migrace interní. V zájmové skupině práce se vyskytují aktéři trvalé, polotrvalé a sezónní migrace i denní mobility.

5 MIGRAČNÍ ZÁKONY A KONCEPTY

5. 1 Počátky stanovování migračních hypotéz

V druhé polovině 19. století se snaha zodpovědět zásadní otázky týkající se migrace, mobility a migrující populace rozšířila o pokusy definovat její komplexní pravidla a zformulovat obecně platné teorie, zákony. Základními otázkami, jež si demografové pokládali, byly příčiny, způsob a typy migrace, snažili se charakterizovat jedince, již se jí účastní, jejich odlišnost od zbytku populace, chování v cílových oblastech, používané adaptační a integrační strategie, jaké mají pro integraci vzhledem k migrační politice cílových zemí podmínky atd. (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 127)

Na počátku stanovování migračních zákonů se věda přikláněla k vytváření „mikroúrovňových“ teorií zaměřujících se na jedince či rodinu a jejich migrační chování, jež byly spojeny převážně s kvalitativními analýzami. Později sílila snaha chápat migraci a její účastníky z „makroúrovňové“ perspektivy, která pohlíží na migranta jako na jedince, jenž se pohybuje v určitém sociálně-ekonomicko-politickém prostředí (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 127). Tento přístup k dané tématice je specifický kvantitativními šetřeními a zaměřený na postihování zákonitostí. V dnešní době si tyto dvě, svými přístupy si protikladné perspektivy, nekonkurují, nýbrž se při vytváření a aplikaci migračních teorií vzájemně doplňují.

5. 2 E. G. Ravenstein: The Laws of Migration

Současné migrační koncepty vycházejí z prvních systematictějších a souvislejších zákonů, které stanovil v *The Laws of Migration (1885, 1889)* na základě studia vnitřní migrace na území Anglie a Walesu německý demograf a kartograf Ernst Georg Ravenstein. Migraci zkoumal z následujících hledisek:

- dle důvodu migrace
- dle vzdálenosti zdrojové a cílové oblasti migrace
- dle odlišností v migračním chování mužů a žen
- dle přerozdělení uspořádání (společenského, ekonomického), které migrace mezi jednotlivými regiony způsobuje

Základní, vybrané, Ravensteinovy zákony jsou:

- Většina migrantů cestuje na krátkou vzdálenost a s prodlužující se vzdáleností jejich počet klesá.
- Každý migrační proud vyvolá migrační protiproud – většina migrací je dvoucestný pohyb, pohyb do a pohyb ven; saldo migrace je rozdíl mezi těmito dvěma pohyby.
- Migrace se objevuje ve vlnách a oblast prázdná po vystěhovalých je zaplněna nově příchozími.
- Emigrace (proces) vede k rozptýlení, imigrace (proces) vede ke koncentraci.
- Převažující důvody migrace jsou ekonomické.
- Venkovské obyvatelstvo migruje do malých měst, z malých měst do velkých měst, z velkých měst do velkoměst.
- Čím větší je vzdálenost, tím je větší pravděpodobnost, že migranti skončí ve velkém centru průmyslu či služeb (dochází ke koncentraci migrantů).
- Populace směřuje do významných center obchodu a průmyslu. (Města rostou na úkor venkovských regionů: 50 % obyvatel velkoměst se v nich nenarodilo.)
- Velká města se rozrůstají spíše díky migračnímu nežli přirozenému přírůstku.
- Pravděpodobnost migrace obyvatel měst je menší než obyvatel venkova.
- Většina migrantů jsou dospělí jedinci; rodiny jsou méně pravděpodobnými aktéry mezinárodní migrace, migrují především uvnitř rodné země.
- Ženy více migrují uvnitř státu, v němž se narodily, muži více migrují do ciziny.
- Migrace pokračuje určenými geografickými kanály.
- Počet migrantů bude s procesem industrializace narůstat.
- Mnoho migrantů přijímá novou oblast, v níž žije, za svou původní/vlastní.

(de Blij, Muller, 1986, s. 130; Johnston et al., 2001, s. 505; Fellmann et al., 2007, s. 87; [80])

Ravenstein při stanovování migračních zákonů vycházel z informací vyplynulých z interního prostorového pohybu populace na konci 19. století, z čehož pramení při aplikaci na dnešní model migrace jistá omezení. Jeho šetření se týkala migrace v Anglii a Walesu (později celé Evropy a severní Afriky) zapříčiněné převážně nepříznivými ekonomickými podmínkami a existenciálními důvody ve vrcholné době industrializace a urbanizace, což ovlivňovalo také strukturu migrující populace z hlediska zastoupení jednotlivých pohlaví a věkových skupin. Sociální struktury tehdejší společnosti, vnímání role muže a ženy ve společnosti, vzdělání a

kvalifikovanost venkovského a městského obyvatelstva, struktura ekonomiky atd. byly odlišné jejich dnešní podobě. David Waugh proto v publikaci *Geography: An Integrated Approach* (2002) vedle Ravensteinových zákonů uvádí teze, které vycházejí ze současných studií celosvětové migrace.

- Většina migrantů se stěhuje z venkova do velkých měst (velkoměst) spíše postupně nežli přímo.
- Lidé opouštějí zemědělské oblasti ve stále rostoucím počtu.
- Lidé se stěhují především z ekonomických důvodů, kvůli práci a možnosti výdělku. (Na počátku 90. let 20. století v mnoha případech lidé migrovali, aby unikli před občanskou válkou.)
- Věk většiny migrantů se pohybuje mezi 24 a 30 lety.
- Muži jsou více mobilní (s výjimkou krátkodobého cestování ve vyspělých zemích); v mnoha společnostech se stále předpokládá, že ženy setrvávají v místě (původního) bydliště.
- Stále přibývá migrantů, kteří nejsou schopni v cílové oblasti sehnat ubytování. To je nutí žít na ulici, v provizorních příbytcích.

(Waugh, 2002, s. 362)

5. 3 Push-pull Theory

Během padesátých a šedesátých let 20. století definovali W. Petersen a D. J. Bogue jednoduchý „push-pull model“, z něhož vycházel E. S. Lee při vytváření své *Push-pull Theory* (1966). Celá Leeova teorie je založena na faktorech, jež nutí jedince k odchodu z původního „domácího“ prostředí – tzv. push-faktory a naopak pull-faktorech, jež jsou pro jedince atraktivní a k cizímu prostředí, cílu migrace, ho přitahují. Základními faktory Leeova konceptu jsou [64]:

PUSH-FAKTORY	PULL-FAKTORY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatek možností zaměstnání ▪ nízká úroveň bydlení ▪ nedostatek možností vzdělání ▪ nedostatek zdravotní péče ▪ malý příjem a nízká životní úroveň ▪ války a/nebo persekuce ▪ přírodní neštěstí ▪ hlad a chudoba 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zaměstnání ▪ bydlení (ubytování) ▪ lepší možnost vzdělání ▪ lepší zdravotní péče ▪ blahobyt ▪ informace o cílové oblasti ▪ přítomnost příbuzných, známých ▪ vidina „světých zítřků“

J. M. Rubenstein (2005) uvádí dělení push- a pull-faktorů na ekonomické, kulturní a environmentální. Pro aplikaci na dnešní modely migrace je Leeova teorie důležitá pro uvědomění si, že jedinec má pro migraci vždy jistý důvod či důvody, v případě každého migranta existují určité push a pull-faktory. K migračnímu pohybu dochází, pokud vypuzující a přitahující faktory dosáhnou určité intenzity, která je ovšem vzhledem k odlišnostem jednotlivých potenciálních skupin migrantů do značné míry subjektivní. Velikost migračního proudu pak nepřímo úměrně závisí na překážkách, jež se v migračním kanálu a v cílové oblasti vyskytují.

5. 4 Neoklasická ekonomická teorie migrace (Neoclassical Economics)

Neoklasický ekonomický přístup (*Neoclassical Economics*) k migraci rozlišuje dvě úrovně – makro-teorii (*macro-theory*) a mikro-teorii (*micro-theory*).

5. 4. 1 Makro-teorie

Prvním zastáncem makro-teorie (*Macro-Theory, 1954*) byl A. W. Lewis. Dle tohoto konceptu je migrace vyvolána nerovnováhou ve výši příjmů a nabídce a poptávce na pracovních trzích v jednotlivých oblastech. Migrační tok směřuje z území s vysokou nabídkou práce a nízkými mzdami do regionů s vysokou poptávkou po pracovních silách a mzdami vyššími. Tím dochází k úbytku pracovní síly a růstu platů ve zdrojové oblasti, opačná situace nastává na cílovém území. Makro-teorie interpretuje chování migrantů charakteristické pro tzv. *homo economicus*. Takto označovaný jedinec jedná zcela racionálně, rozhoduje se na základě úplných informací a jeho cílem je maximalizovat zisk pro sebe samého. [66]

Dle makro-teorie ustává migrace ve chvíli, kdy je platový rozdíl těchto regionů vyrovnán či eliminován (Massey, 1998, s. 18 – 19). Ve skutečnosti ovšem, pokud jedinci nereemigrují zpět na zdrojové území či nemigrují dále, se stává důležitým faktorem řetězová migrace např. za účelem spojení rodiny a tok příchozích se nezastavuje, nanejvýš slábne. Zmiňovaná situace nastala také v druhé polovině dvacátého století v Západním Německu, NSR, (více kapitola 7. 1. 1).

5. 4. 2 Mikro-teorie

Dle mikro-teorie (*Micro-Theory*, 1969) neoklasického ekonomického přístupu M. P. Torada se prostorový pohyb obyvatelstva uskutečňuje na základě individuálního posouzení zisků a ztrát, jež migrace jedinci přináší. Člověk se rozhoduje migrovat, protože při racionálním porovnání nákladů a výnosů očekává kladný (většinou peněžní) zisk. Mezinárodní migrace je chápána jako forma investice v lidský kapitál (*human capital*). Cílovou oblast migrace si vybírá jedinec na základě toho, kde může v největší možné míře (nejproduktivněji) uplatnit své schopnosti. Předtím ale, než je možné získat vyšší mzdu spojenou s nejvyšší možnou produktivitou práce, musí jedinec počítat s určitými investicemi (*investments*). Ty zahrnují cestovní náklady, výdaje během stěhování a obstarávání práce, ale také úsilí spojené s výukou nového jazyka, poznáváním cizí kultury a překonáváním překážek při adaptaci na jiný pracovní trh. Migrace vyžaduje investici nejen ekonomickou, nýbrž i psychologickou zapříčiněnou zpřetrháním starých (sociálních) vazeb a vytvářením nových. Jedinec porovnává náklady a výnosy jednotlivých potenciálních cílových oblastí a volí území, na němž předpokládá v určitém časovém horizontu nejvyšší čistý výnos (*net return*) z migrace, celkové zlepšení kvality života (Massey, 1998, s. 19 – 20).

Mikro-teorie neoklasického přístupu zohledňuje dynamiku lidského rozhodování. Každý jedinec hodnotí zisky (výnosy) a ztráty (náklady) individuálně na základě psychologických a kulturně podmíněných předpokladů a dalších životních cílů. (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 133)

5. 5 Nová ekonomie migrace (The New Economics of Migration)

Na neoklasickou teorii migrace navazují O. Stark a D. E. Bloom *novou ekonomikou migrace* (*The New Economics of Migration*, 1985 a 1991). Také *nová ekonomie* přistupuje k migraci jakožto prostorovému pohybu vyvolanému na základě neuspokojivých ekonomických podmínek. Neinterpretuje ji však jako akt podložený individuálními motivy a rozhodnutím jedince vykovávat

určitý prostorový pohyb, nýbrž na ni pohlíží v rámci širších sociálních struktur – rodiny, domácnosti, komunity. Tato společenství lidí činí rozhodnutí dohromady, jednají kolektivně a jejich cílem není pouze maximalizovat svůj zisk (výnosy) z migrace, ale také co nejvíce minimalizovat rizika. *Nová ekonomie* tedy do aktu rozhodování začleňuje hodnocení (míry) potenciálních rizik spjatých s nečekanými událostmi a selháním trhu. (Massey, 1998, s. 21 – 28)

Skutečnost, že jednají kolektivně, vždy neznamena, že migrují všichni. Část skupiny migruje, jiní setrvávají v mateřském státě a mohou být závislí na finančních prostředcích vydělávaných v cizí zemi. Tato situace (remittance) byla typická např. v 19. století pro čínské imigranty, kteří přišli během tzv. zlaté horečky v Kalifornii do Spojených států amerických, a jejich rodiny v Číně (King, 2008, s. 154 – 159) či v padesátých až osmdesátých letech 20. století pro pracovní migranty v Německu a jejich rodiny na území Itálie, Turecka atd. (více kapitola 7. 1. 1).

5. 6 Teorie dvojího pracovního trhu a etnická ekonomika enkláv

Teorie dvojího trhu, Dual labour market theory, (M. J. Piore, 1979) vychází z premisy, že příliv imigrantů do vyspělých zemí je důsledkem neustálé poptávky po (migrační) pracovní síle (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 133). Koncept je založen na rozdělení pracovního trhu cílové oblasti (vyspělého státu) na primární a sekundární sektor. Primární sektor je určen pro domácí populaci a jsou v něm zaměstnáváni dobře placení jedinci s vysokou kvalifikací. Sekundární sektor naopak tvoří hůře ohodnocení pracovníci vykonávající nekvalifikované činnosti, především pracovní migranti – pro domácí populaci tato zaměstnání již nejsou atraktivní. Sektor je oproti primárnímu nestabilní, charakteristický špatnými pracovními podmínkami a předpoklad kariérního postupu je v něm mizivý (Massey, 1998, s. 28 – 30). Tato situace je charakteristická také pro pracovní trh bývalého Západního Německa v padesátých až osmdesátých letech dvacátého století.

Z teorie dvojího trhu vychází model *etnické ekonomiky enkláv (Ethnic enclave economy)*. Pokud migranti hodnotí vstup do primárního sektoru jako obtížný, snaží se uplatnit v sektoru sekundárním. Ten jim umožňuje využít výhod spojených např. s jazykovými a profesními znalostmi a dovednostmi (Portes, Rumbaut, 1990; in: Drbohlav, Uherek, 2007, s. 135). Imigranti na základě zkušeností, kterými procházejí v majoritní společnosti, ovládnou určité odvětví ekonomiky. Již nejsou zaměstnání jedinci z majoritní společnosti, nýbrž jejich etnikum začíná provozovat vlastní výroby, obchody, služby, kde obsazují všechny pracovní pozice jedinci dané národnosti. Etnická skupina pak na vymezeném území ovládne určité odvětví ekonomiky, jedinci

dané skupiny mají k pracovním místům privilegovaný přístup. Noví imigranti získávají v těchto enklávách zaměstnání, což zvyšuje koncentraci daného etnika v prostoru.

Produkty etnické ekonomiky enkláv využívá nejen dané etnikum, nýbrž i jiné minoritní společnosti a společnost majoritní. Vytvoření etnické ekonomiky enkláv *„závisí na početnosti daného etnika v cílovém prostoru migrace, na jeho schopnosti ekonomicky podnikat, na dostupnosti méně vzdělané pracovní síly v daném etniku a konečně i na dostupných zdrojích kapitálu“* (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 135). Příkladem pro vytvoření etnické ekonomiky enkláv jsou čínské prádelny na konci 19. a první polovině 20. století na východním pobřeží Spojených států amerických [48] nebo domácí krejčovny a celé textilní továrny provozované a vlastněné židovským etnikem. Na konci 19. století si na živobytí výrobou oděvů vydělávala naprostá většina Židů v New Yorku.

5. 7 Teorie migračních sítí (Network Theory)

Sociální vazby a emoční stránku migrace zohledňovala již mikro-teorie (Torado, 1969) neoklasického ekonomického přístupu (více kapitola 5. 4. 2), teorie migračních sítí však význam interpersonálních vztahů v prostorovém pohybu populace uvádí jako jeden z nejdůležitějších faktorů. Migrační sítě jsou soubory interpersonálních vazeb, které spojují příbuzenskými a přátelskými pouty současné a dřívější (bývalé) migranty v cílových oblastech s jedinci jejich původní komunity v oblastech zdrojových. Migrační sítě snižují výdaje na přesun, jeho rizika a prostřednictvím nich narůstá očekávání čistého zisku z migrace. Tím zvyšují pravděpodobnost mezinárodní migrace (Massey, 1998, s. 42 – 43).

Migrační sítě jsou důležitým faktorem při rozhodování jedince, zda migrovat či nikoli; již samotná existence sítě může být příčinou stěhování – např. migrace vyvolaná za účelem spojení rodiny. Sítě ovlivňují výběr cílové destinace, počet a složení (věkové, genderové) migrantů. Migrační sítě napomáhají snadnějšímu překonávání překážek jak v průběhu vykonávání mobility, tak především v cílových oblastech při vytváření podmínek ve všech oblastech života, čímž snižují potřebnou sociální, ekonomickou a emoční investici do samotného aktu migrace (Drbohlav, Uherek 2007, s. 134). Skupiny migrantů na základě sítí vytvářejí v cílové oblasti často vlastní sociální infrastrukturu [82] – sdružují se do spolků, zřizují komunitní centra, provozují vlastní restaurace, obchody, zajišťují v rámci komunity lékařské služby atd. Migrační sítě jsou pozorovatelné takřka v každé imigrační oblasti, kde dochází ke koncentraci určitého etnika či jinak specifické skupiny migrantů. Značných rozměrů dosáhla koncentrovanost např. na

přelomu 19. a 20. století v případě italského etnika imigrujícího do Spojených států amerických. V onom období přicházelo přes Atlantský oceán každoročně 100 000 až 200 000 Italů a v New Yorku se usazovali na Dolním Manhattanu v jednotlivých ulicích (či dokonce budovách) podle toho, z jakého území Itálie, z jaké vesnice pocházeli (King, 2008, s. 150 – 151).

Migrační sítě mají omezenou dobu trvání. Pokud klesá schopnost cílové destinace pojmout nově příchozí migranty, může krátkodobě vzrůst nezaměstnanost a vznikají tak další sociální problémy. Migrační sítě postupně zanikají či se přesouvají do jiných oblastí (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 134).

5. 8 Víceúrovňová systémová teorie (multi-level migration systems theory)

S. Castles a M. J. Miller ve své knize *The Age of Migration* demonstrují tzv. víceúrovňovou migrační teorii, jež pojednává prostorový pohyb jako navzájem se ovlivňující a překrývající soubory faktorů. Tyto soubory (systémy) jsou dle vztahu k jedinci a své šíře rozděleny na makro-, mezo- a mikro-úroveň (Tab. 5. 8. 1).

Makro-úroveň systému je spjata s globální politikou, trhy, ideologiemi, médii atd. Všechny tyto makro-úrovňové faktory ovlivňují pohyb jednotlivců uvnitř zemí i mezi nimi. Mikro-úroveň reprezentuje lidský faktor migrace ve formě individuálních hodnot, očekávání, vůli jedince zlepšit si svůj životní standard nebo získat politickou nezávislost. Propojení makro a mikro-úrovně zajišťuje mezo-úroveň. Ta zahrnuje sociální vazby (rodinné či týkající se zaměstnání), symbolická pouta (náležitost ke specifické etnické, národnostní, politické či náboženské skupině) a transakční pouta (např. reciprocitu, solidaritu, přístup ke zdrojům). Tyto vazby souvisejí s kulturním a sociálním kapitálem; ke kulturnímu náleží vzdělání, know-how a schopnost, jež si migranti nesou s sebou, k sociálnímu pak záchytná síť již ustálených vztahů mezi předešlými migranty, rodinou a organizovaná asistence. (Block, 2008, s. 12 – 14)

Tab. 5. 8. 1: Tři úrovně migrace dle víceúrovňové systémové teorie

makro-úroveň	mezo-úroveň	mikro-úroveň
<i>makroúrovňová skladba příležitostí</i>	<i>společenský a sociální systém</i>	<i>hodnoty, přání a očekávání</i>
<i>ekonomika</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozdíly příjmu a nezaměstnanosti <i>politika</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ regulace prostorové mobility pomocí národních států a mezinárodních režimů ▪ politická represe, etnické, národnostní a náboženské konflikty <i>kultura</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dominantní normy a projevy <i>demografie a ekologie</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ populační přírůstek ▪ dostupnost orné půdy ▪ vyspělost technologií 	<i>sociální vazby</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ silné vazby: rodina a domácnost ▪ slabé vazby: síť potenciálních aktérů, zprostředkovatelů migrace a jedinců setrvávajících ve zdrojové oblasti <i>symbolická pouta</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ příbuzenské, etnické, národnostní, politické a náboženské uspořádání ▪ symbolické komunity <i>transakční pouta (obsah pout)</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ povinnost, reciprocita a solidarita ▪ informace, kontrola a přístup ke zdrojům druhých 	<i>individuální hodnoty a očekávání</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zajištění a zlepšení přežití, blahobytu, životní úrovně, společenského statusu, komfortu ▪ stimulace, samostatnost, morálka, vztahy a vazby (osobní, společenské)

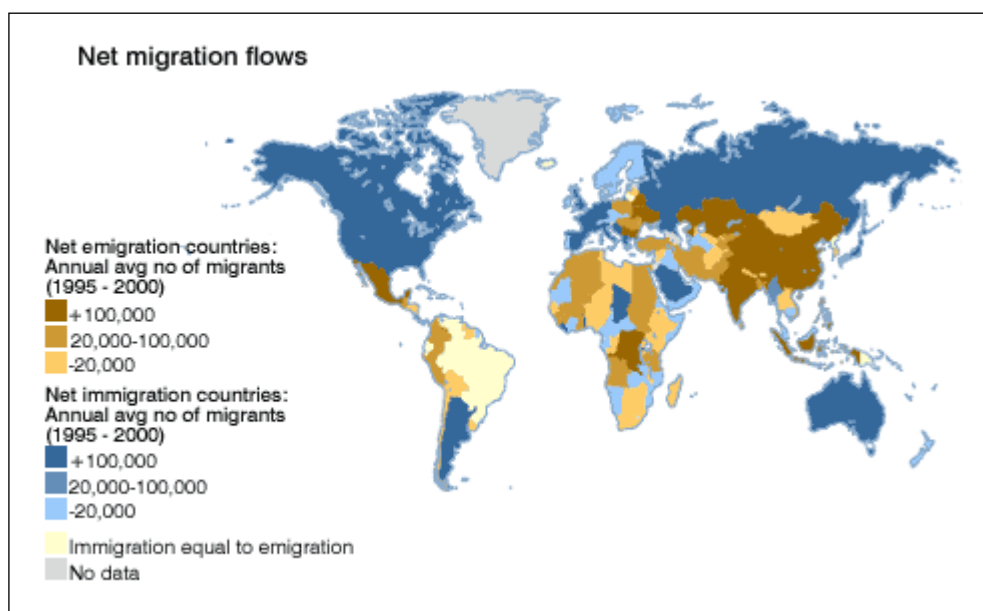
Zdroj: Block, 2008, s. 13

Víceúrovňový model vyhovuje ze zde uvedených teorií dnešním přístupům k migrační problematice nejvíce. V průběhu 20. století bylo stanoveno mnoho (dalších) teorií, zákonů či konceptů migrace a mobility, jež uplatňovaly rozdílné pohledy. V současné době se od snahy o vytvoření obecné, za všech nebo alespoň většiny podmínek platné, migrační teorie upouští. Je věnována pozornost především komparaci konkrétních příkladů, v podání Doreen Massey příběhů, za účelem vytváření jistých rámců, v nichž se daná zájmová skupina pohybuje (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 136; Castree, 2003) [62].

6 SMĚRY GLOBÁLNÍ MIGRACE

Ve světě lze v současné době označit za mezinárodní migranty 214 milionů jedinců [54]. Necelých čtyřicet procent přitom směřuje ze států rozvojových do zemí s vyspělým hospodářstvím, zbytek migruje mezi státy na stejné ekonomické úrovni – může se však jednat o odlišně rozvinuté regiony zemí. Nejpočetnější mezikontinentální migrační proudy směřují z Jižní Ameriky do Severní Ameriky (19,7 milionu migrantů) a z Asie do Evropy (15,7 milionu migrantů) a do Severní Ameriky (9,6 milionu) [42]; nejvíce imigrantů žije v Evropě (přibližně 60 milionů) a Asii (50 mil.) [67]. Dle směru převažující migrace (převahy emigrantů či imigrantů) lze státy světa rozdělit na cílové, zdrojové a neutrální země migrace (Obr. 1).

Obr. 1: Státy dle směru převažující migrace na cílové, neutrální a zdrojové země migrace

Převzato z: [67]

Spolková republika Německo i Česká republika se v současné době pohybují v kladném migračním saldu a řadí se tak k cílovým, pro mobilní populaci atraktivním, migračním destinacím.

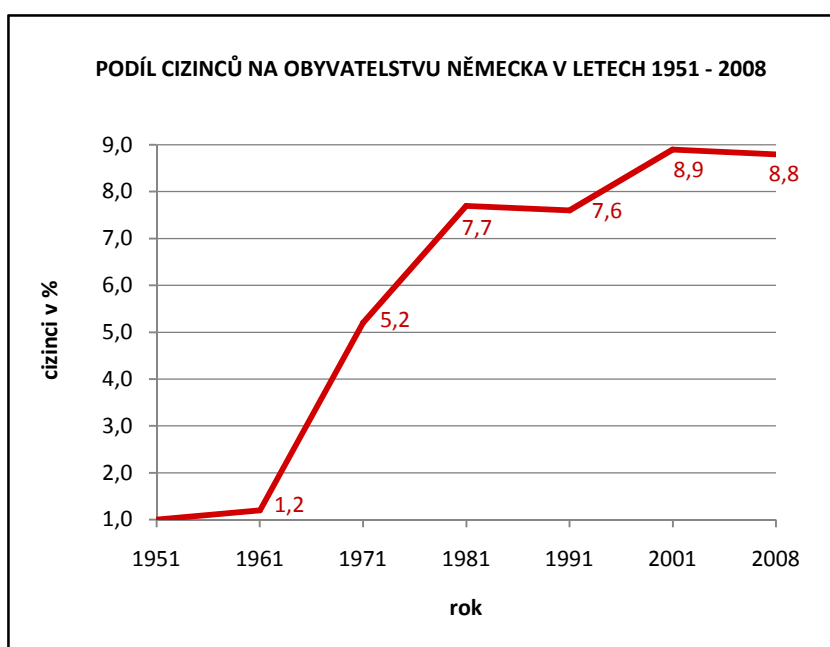
Ženy tvoří v současnosti 49 % veškeré migrující populace [56]. Ravenstein na konci devatenáctého století uváděl, že mezinárodními migranty (migranty na dlouhé vzdálenosti) jsou převážně muži. Převažujícími důvody migrace byly neuspokojivé ekonomické podmínky, jednalo se především o pracovní migranty a na trhu práce v cílových destinacích byli žádanější muži nežli ženy (Rubenstein, 2005, s. 89). Během dvacátého století se však výrazně změnila role žen ve

společnosti. Začaly být více zaměstnávány a i národy, v nichž jsou v rodině podřízeny muži a je zvykem, že nemají zaměstnání, v imigračních zemích pracují za mzdu. Sama změna chování jak migrantů, tak majoritní společnosti je důvodem nárůstu mezinárodní migrace žen. Příčinami zvyšujícího podílu žen je také usazení migrantů-mužů v cílových oblastech a následná řetězová migrace (žen, potomků) za účelem spojení rodiny, vyšší počet migrujících s úmyslem trvalého usazení v cílové destinaci a měnící se push a pull-faktory – snižování procentuálního zastoupení ekonomických migrantů.

7 CIZINCI NA ÚZEMÍ NĚMECKA

Za cizince se v Německu na základě zákona považuje osoba, jež nemá německé státní občanství (*Art. 116 Abs. 1 Grundgesetz*). Do statistik jsou zahrnovány také jedinci bez státního občanství a s občanstvím neznámým. Podíl cizinců v celkové populaci Německa mezi lety 1951 a 2008 znázorňuje Graf 7. 1. Data uvedená od roku 1990 reflektují stav na území znovusjednoceného Německa (SRN), do roku 1989 pouze situaci v Západním Německu (NSR). V bývalém Východním Německu (NDR) nepřekročil mezi lety 1951 a 1989 podíl cizinců v majoritní populaci hranici 1,2 %.

Graf 7. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu Německa v letech 1951 – 2008

Pozn.: Do roku 1989 data za Západní Německo, od roku 1990 znovusjednocené Německo

Zdroj dat: [39]

7. 1 Cizinci v Německu po 2. světové válce do roku 1989

Německé území se po druhé světové válce změnilo ze zdrojové oblasti imigrantů na oblast cílovou. Na začátku padesátých let 20. století bylo Německo národnostně zcela homogenním územím, cizinci měli na veškerém obyvatelstvu jednaprocentní podíl (Graf 7. 1). Značný nárůst jedinců cizí státní příslušnosti byl zaznamenáván od poloviny padesátých let 20. století s příchodem první vlny pracovních imigrantů (*Gastarbeiter*) do Západního Německa. Po vzniku

Německé spolkové republiky (Západního Německa) a Německé demokratické republiky (Východního Německa) se počty a národnosti cizinců v těchto samostatných státech výrazně liší.

7. 1. 1 Cizinci v NSR: 1949 až 1989

Imigrační proud gastarbeiterů: 1949 – 1973

V důsledku obnovy po druhé světové válce, rychlého hospodářského rozvoje a nedostatku pracovní síly v poválečném Německu byli od poloviny 50. let zváni na území Západního Německa (NSR) obyvatelé jiných států. Nedostatkem pracovníků byla postižena především hospodářská odvětví, jež zaměstnávala nekvalifikované jedince a náplň práce byla fyzicky náročná; první gastarbeiteri byli rekrutováni především do zemědělství a stavebnictví. Později došlo k rozšíření oborů činnosti na lehké manuální práce ve strojírenství a ženy, které v pozdějších letech tvořili podstatnou část gastarbeiterů, byly zaměstnávány hlavně v textilním, oděvním a elektrotechnickém průmyslu (Castles, Miller, 1998, s. 71).

Když poptávku zaměstnanců již nebyli schopni uspokojit miliony navrátilých se uprchlíků a odsunutých jedinců (na území Západního Německa jich mezi lety 1945 a 1949 přišlo 7,6 milionu) a po roce 1949 imigrační proud tří milionů obyvatel z Východního Německa (způsobený vývojem poválečné politické situace v Německu), začala být imigrace zahraničních pracovníků podporována západoněmeckými úřady (Schäfers, 2004, s. 97). Spolkovým úřadem práce (*Bundesanstalt für Arbeit*) byly ve zdrojových zemích, především ve státech jižní Evropy kolem Středozemního moře, zřízeny najímací kanceláře, jejichž úkolem bylo třídění uchazečů. Byla zjišťována a ověřována jejich profesní kvalifikace, prováděny lékařské prohlídky a prověřována trestní bezúhonnost. Němečtí zaměstnavatelé za uvedené služby, vyhledání svých budoucích pracovníků za hranicemi Německa, hradili Spolkovému úřadu práce poplatky. (Castles, Miller, 1998, s. 71)

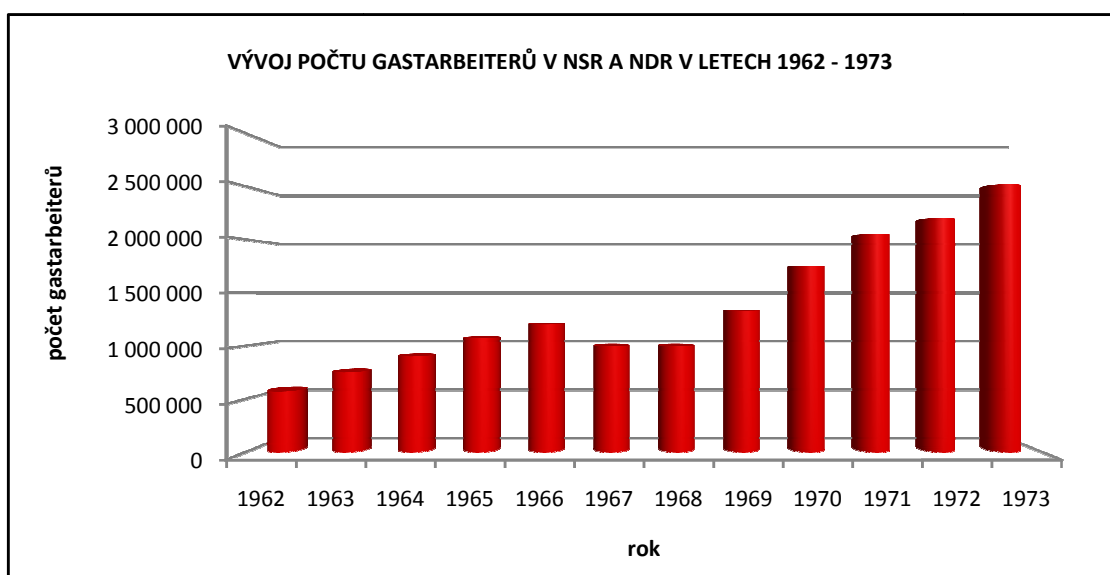
Nábor zaměstnanců, pracovní podmínky a sociální zabezpečení (zaměstnavatelé byli například povinni zajistit imigrantovi počáteční ubytování) bylo upraveno bilaterálními smlouvami mezi Německem a mateřskými státy gastarbeiterů. Jako první byla uzavřena v roce 1955 dohoda s Itálií. Důvodem byly její geografická poloha vůči Německu, vysoká nezaměstnanost v jižních provinciích a neschopnost rodin uživit se. Důležitou roli hrála i skutečnost, že Italové byli rekrutováni na nekvalifikované pracovní pozice již během druhé světové války. Na území

fašistického Německa imigrovalo mezi lety 1937 a 1943 kolem 350 000 Italů, důvodem byly v tomto případě válečné přípravy, následně válečné zásobování [51].

Pouze Italové však nebyli schopni uspokojit poptávku německých firem po pracovní síle. Proto byly uzavřeny postupně smlouvy také s Řeckem a Španělskem (1960), Tureckem (1961), Marokem (1963), Portugalskem (1964), Tuniskem (1965) a Jugoslávií (1968). (Bade, 2004, s. 531)

Do poloviny šedesátých let stoupl počet každoročně imigrujících gastarbeiterů do Západního Německa na 600 000 (Gans et al., 2001, s. 72). Jejich postupný nárůst demonstruje Graf 7. 1. 1. 1 udávající počty rekrutovaných zahraničních pracovníků na území NSR i NDR, počty imigrantů ve zde znázorňovaném časovém horizontu byly ovšem ve Východním Německu vzhledem k NSR zanedbatelné (více kapitola 7. 2. 1).

Graf 7. 1. 1. 1: Vývoj počtu gastarbeiterů v NSR a NDR mezi lety 1962 a 1973

Zdroj dat: [76]

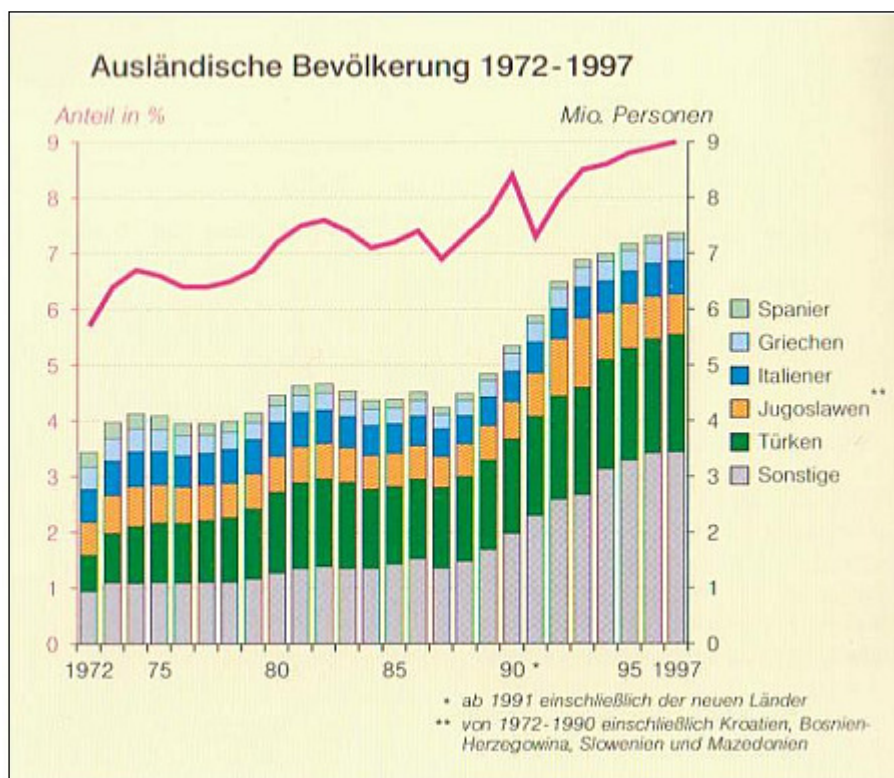
Od poloviny padesátých let počet cizinců na území Západního Německa, až na mírný pokles způsobený hospodářskou recesí v letech 1966 až 1967, stále rostl. Zlomovou událostí se stala tzv. ropná krize v roce 1973, která způsobila konec éry nábory gastarbeiterů (*Anwerbestopp*). Důsledkem byl pokles zaměstnaných zahraničních dělníků v Západním Německu o téměř třicet procent, přičemž cizinci na nekvalifikovaných pracovních pozicích byli propouštěni ve větší míře nežli jedinci domácí populace.

Vývoj migrace v NSR mezi lety 1973 a 1989

Od konce padesátých let do roku 1973 přišlo na území NSR čtrnáct milionů zahraničních pracovníků a kolem jedenácti milionů do mateřského státu opět reemigrovalo. Mnoho jich tak učinilo s cílem strávit určitý čas v zemi původu, s rodinou, a do Západního Německa po opětovném nastolení hospodářského růstu opět imigrovat. Po roce 1973 však západoněmecké imigračními úřady vstup pracovním migrantům ze třetích zemí do NSR zamezily. Ze strachu před obdobnou situací tak po začátku ropné krize velká část gastarbeiterů na území Německa setrvala a v rámci následné migrace za účelem spojení rodin se za nimi přistěhovali jejich rodinní příslušníci. (Bade, 2004, s. 531 – 533)

Právě imigrační vlna rodinných příslušníků gastarbeiterů již v NSR pobývajících vyrovnala početní ztrátu gastarbeiterů nově příchozích, kterou způsobilo zastavení jejich náborů (Obr. 2). Pokračujícímu nárůstu cizinců nezabránila ani zahraniční politika Západního Německa z konce 70. a následně 80. let, kdy se prezentovalo jako „nepřistěhovalecká země“ (*Nichteinwanderungsland*) a gastarbeiterům nabízela finanční podporu při návratu do vlasti.

Obr. 2: Cizinci v Německu dle státních příslušností mezi lety 1972 a 1997

Převzato z: Heinritz et al., 2000, s. 94

V roce 1980 bylo 33 % všech cizinců pobývajících na území NSR turecké státní příslušnosti (Obr. 2), následovali občané jugoslávské (14 %) a italské (13,9 %) příslušnosti (Bade, 2004, s. 532). Během osmdesátých let se začala skladba imigrantů měnit, následkem internacionalizace a globalizace hospodářství přicházeli do NSR vysoce kvalifikovaní jedinci z vyspělých zemí, kteří zastávali vyšší vedoucí pracovní pozice (Gans et al., 2001, s. 72). Dřívější gastarbeiteři se začali více či méně integrovat do majoritní společnosti, nacházeli si jiné způsoby obživy a jejich status se ze zahraničního dělníka s trvalým pobytem změnil na přistěhovalce, imigranta.

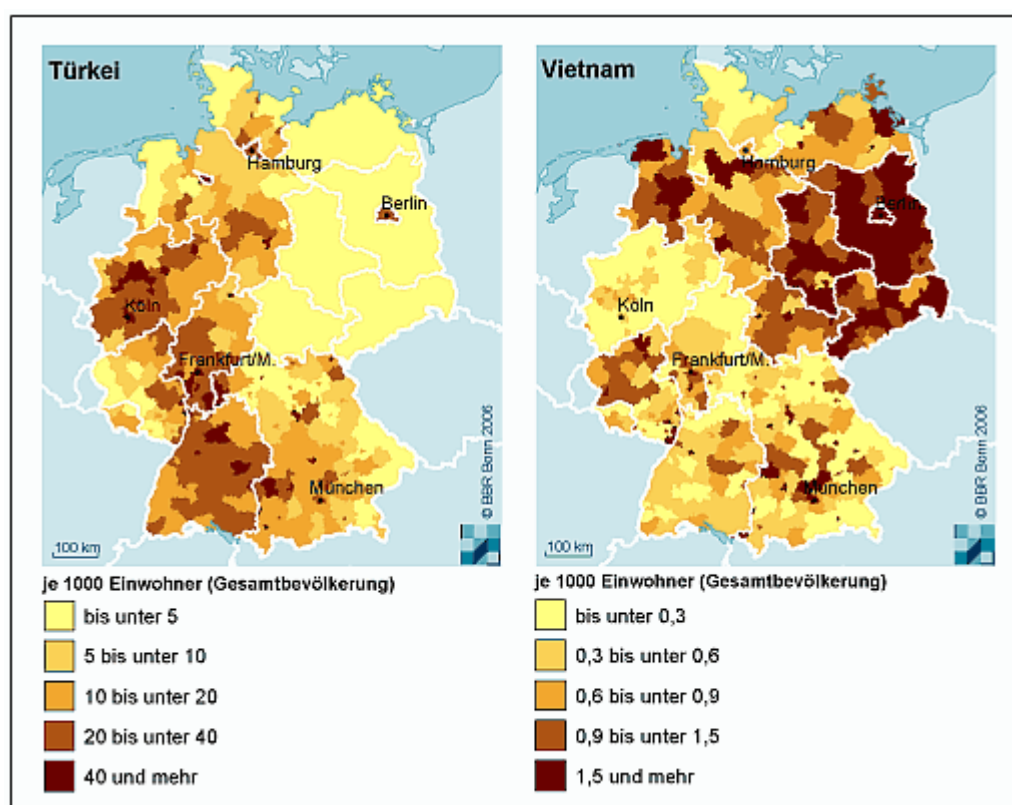
7. 1. 2 Cizinci v NDR: 1949 až 1989

Ve Východním Německu nastala v druhé polovině 20. století na trhu práce obdobná situace jako v NSR. Nedostatek pracovních sil byl navíc umocněn emigrací tří milionů obyvatel NDR do Západního Německa (NSR) mezi lety 1949 a 1961, kdy následkem postavení Berlínské zdi nastala blokáda migračních toků mezi Východním a Západním Německem. Z ideologických důvodů neexistovali v NDR „gastarbeiteři“, najímání zahraničních dělníků bylo označováno jako časově omezená výměna pracovníků mezi státy, imigranti jako smluvní pracovníci (*Vertragsarbeitnehmer*). Zaměstnávání cizinců bylo zamlčováno či pojmenováno jako migrace za účelem vyučení, vzdělání. Východní Německo uzavřelo v rozmezí let 1965 a 1986 obdobné smlouvy jako NSR s řadou socialistických států Východní Evropy (např. Polskem), Asie (Vietnamem), Afriky (Mosambikem a Angolou), ale i Kubou. Imigrace pracovníků byla státem řízena, kontrolována a cizinci byli drženi v separaci od majoritní společnosti – byli ubytováni společně, odděleně od domácí populace a kontakt s ní byl značně omezen. (Bade, 2004, s. 534 – 535)

Počty zahraničních dělníků ve Východním Německu i jejich podíl na celkovém počtu obyvatelstva NDR byly v porovnání se NSR výrazně nižší. V roce 1989 žilo v NDR 190 000 cizinců, což představovalo 1,2 % populace státu. Z toho tvořili najatí zahraniční pracovníci necelých 94 000. Největší nárůst pracovních imigrantů byl oproti Západnímu Německu zaznamenán v osmdesátých letech, kdy jejich počet vystoupal z 26 000 (rok 1980) na 93 500 v roce 1989 (Bade, 2004, s. 535). Tento trend je důsledkem nedostatečné přirozené měny obyvatelstva v tehdejším Východním Německu panující již od padesátých let 20. století. Největší zastoupení mezi těmito migranty zaujímali v roce 1989 Vietnamci, 59 tisíc, a Mosambičané, 15 tisíc, (Bade, 2004, s. 534 – 535).

Rozložení zdrojových zemí pracovních dělníků mezi NSR a NDR v druhé polovině 20. století významně ovlivňuje koncentraci jednotlivých státních příslušností cizinců na území současného Německa (Obr. 3). Turci a Italové se soustřeďují v oblasti bývalého Západního Německa a Berlína, Vietnamci převážně ve Východním Německu.

Obr. 3: Prostorová koncentrace Turků a Vietnamců v SRN (k 31. 12. 2003)

Převzato z: [38]

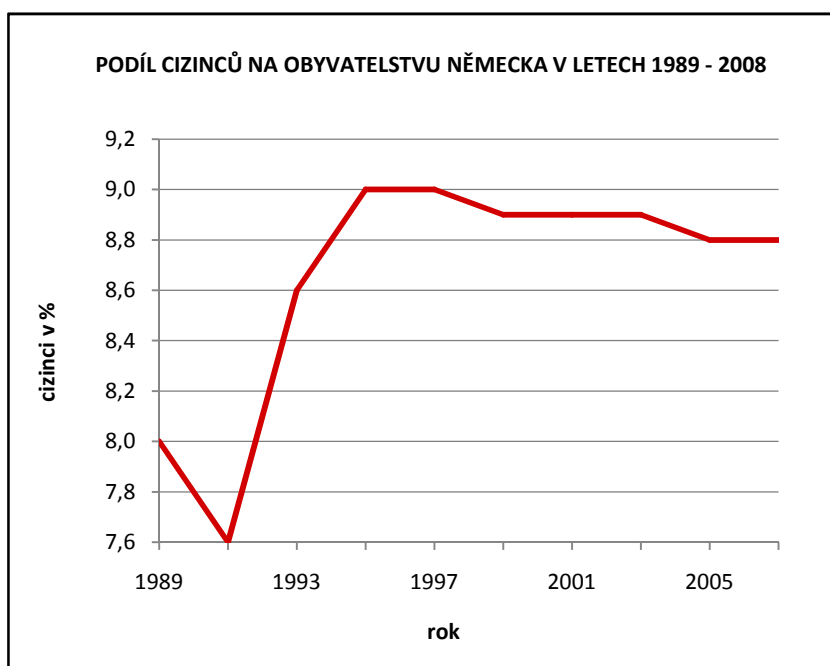
7. 2 Cizinci v Německu po roce 1989

7. 2. 1 Podíl cizinců na obyvatelstvu SRN a nejčastěji zastoupené státní příslušnosti

Od roku 1989 a znovusjednocení Německa se podíl cizinců na území státu zvýšil nejvýrazněji právě mezi lety 1989 a 1995 (Graf 7. 2. 1. 1). S měnící se politickou situací ve východní a střední Evropě na přelomu osmdesátých a devadesátých let (pádem Berlínské zdi, Železné opony) a se vznikem občanských válek v jihovýchodní Evropě a státech třetího světa vznikly nové imigrační toky směřující na území Německa. Země se stávala ve vzrůstající míře cílovou destinací uprchlíků, žadatelů o azyl. V roce 1989 bylo zaznamenáno na území NSR 121 000 žádostí o azyl, o tři roky později v celé SRN již 438 000 (Bade, 2004, s. 538). Nejvíce azylantů pocházelo z východních a jihovýchodních států Evropy – Jugoslávie, Rumunska, Bulharska a z Asie –

Afghánistánu, Íránu, Turecka (Gans et al., 2001, s. 138). Značný nárůst počtu cizinců v první polovině devadesátých let je také důsledkem rychlého hospodářského rozmachu Německa v letech 1989 až 1991.

Graf 7. 2. 1. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu Německa v letech 1989 – 2008

Pozn.: Do roku 1989 data za Západní Německo, od roku 1990 znovusjednocené Německo
Zdroj dat: [39]

Půlprocentní pokles podílu cizinců na veškerém obyvatelstvu mezi lety 1989 a 1991 je způsoben skutečností, že v grafu znárodňovaná data reflektují do roku 1989 zastoupení cizinců v obyvatelstvu Západního Německa, od roku 1991 již na území Spolkové republiky Německo. Vzhledem k tomu, že ve Východním Německu v roce 1989 tvořili jedinci cizí státní příslušnosti pouze 1,2 % populace (Bade, 2004, s. 534), znamenalo spojení NSR a NDR statistický pokles podílu cizinců na obyvatelstvu znovusjednoceného státu. Díky rychlému ekonomickému růstu v SRN na počátku devadesátých let byl ovšem rychle vyrovnán.

Při porovnání statistik starých (NSR) a nových (NDR) spolkových zemí před a po znovusjednocení Německa je zaznamenáván přibližně rovnoměrný nárůst počtu cizinců na obou územích (více kapitola 7. 2. 2), ať už cizinci do Východního Německa přicházeli z bývalé Západního Německa nebo jiného státu. Po roce 1995 se zastoupení cizinců v majoritní německé populaci v meziročním srovnání ustálilo. Mírný pokles způsobuje přijetí německého státního občanství

značným počtem těchto jedinců, změna legislativy a statistických zjišťování a nastolení restriktivní („přísnější“) imigrační politiky státu (více kapitola 9).

V současné době jsou nejpočetnějšími skupinami obyvatel cizí státní příslušnosti na území Spolkové republiky Německo Turci (25,1 % cizinců v SRN), Italové (7,8 %), Poláci (5,7 %), Řekové (4,3 %) a Chorvaté (3,3 %) [39], tedy státy ekonomicky méně vyspělé, než jímž je cílové území migrace. Národnostní složení populace dnešního Německa stále významně ovlivňují zahraniční pracovníci rekrutovaní od 50. do 80. let 20. století (kapitola 7. 1).

Skladba státních příslušností cizinců, kteří imigrují do země v posledních letech, se liší. V roce 2008 přišlo do Německa nejvíce lidí se státním občanstvím Polska (120 000), Rumunska (47 000), Turecka (26 000), Maďarska (25 000) a Bulharska (24 000) [78]. Nárůst počtu cizinců uvedených evropských států způsobilo přijetí zemí do Evropské unie a možnost čerpání jejich členských výhod. Mezi nejpočetnějšími skupinami migrantů na území Německa jsou zastoupeny také členové zájmové skupiny této práce, podíl jedinců původem ze zemí s vyspělejší ekonomikou oproti Německu je výrazně nižší (Tab. 7. 2. 1. 1).

Tab. 7. 2. 1. 1: Počty cizinců vybraných státních příslušností na území Německa, spolkové země Sasko a správního obvodu (*Direktionsbezirk*) Drážďany v letech 2001 a 2008

STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST	rok 2001			rok 2008		
	SRN	Sasko	Drážďany	SRN	Sasko	Drážďany
USA	113 528	1 018	471	100 002	1 427	690
Polsko	310 432	7 251	3 277	393 848	5 982	3 752
Spojené království	115 167	805	293	97 560	944	416
Česká republika	26 667	2 238	1 487	34 386	2 433	1 350
Itálie	616 282	2 107	713	523 162	1 794	788

Zdroje dat: [23], [41], [78]

Meziročně stále klesá podíl migrantů pocházejících z ekonomicky vyspělejších států nežli Německo, USA a Spojeného království, a z Itálie (Tab. 7. 2. 1. 1). Naopak značný nárůst byl zaznamenán v případě Polska a České republiky, čemuž značně napomohlo přijetí zemí do Evropské unie a usnadnění přístupu na pracovní trh. Atraktivita Sasko jakožto migračního cíle v rámci Německa obecně stoupá, výjimkou se stali pouze polští imigranti, kteří volí již raději jiné spolkové země – především na území bývalého Západního Německa či Berlín. Z pohledu

vybraných státních příslušností migrantů roste regionální význam Drážďan, v rámci Sasko dochází k stále větší koncentraci cizinců (kapitola 7. 2. 2).

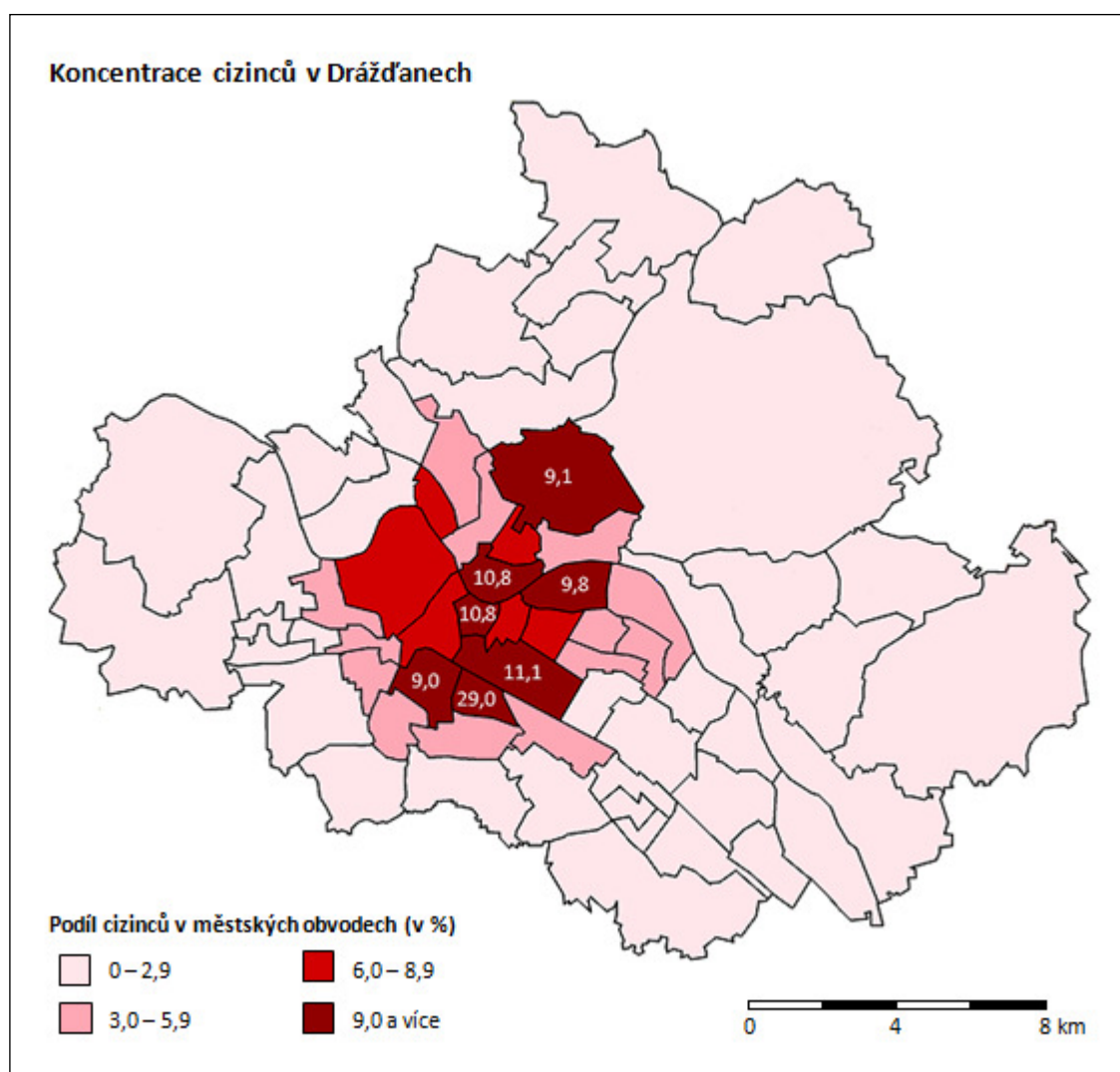
7. 2. 2 Koncentrovanost cizinců na území SRN, Sasko a Drážďan

Koncentrace migrujícího obyvatelstva v regionech je určována jejich polohou a atraktivitou pro jednotlivé skupiny světové populace. Obecně platí, že jsou vyhledávány velká sídla, jejich blízké okolí, jež nabízejí oproti venkovským širší zázemí. V rámci Spolkové republiky Německo je podíl jedinců cizí státní příslušnosti vyšší na území bývalého Západního Německa, a Berlína, nežli NDR (Příloha 3). Toto rozložení je způsobeno delší migrační historií ve starých spolkových zemích (NSR), státem podporovanou imigrací především v padesátých až sedmdesátých letech dvacátého století, vytvořením migračních sítí v dané oblasti a s tím spojené řetězové migrace za účelem spojování rodin, zakořenění imigrantů a jejich trvalé usazení (nikoli reemigrace do mateřského státu jako povětšinou v NDR), v současnosti pak vyššími průměrnými platy a vyšší životní úrovní. Imigraci do Východního Německa naopak značně redukovala Železná opona, Berlínská zeď a vláda NDR (kapitoly 7. 1. 1 a 7. 1. 2). Tyto skutečnosti spolu se stávajícími restriktivními opatřeními vůči novým imigrantům způsobují nižší zastoupení cizinců na celkovém počtu obyvatel ve spolkové zemi Sasko nejen vůči průměrným hodnotám celého území Německa, nýbrž i v porovnání s Českou republikou, Libereckým krajem (Příloha 2). V Sasku tvoří cizinci pouze 2,8 % celkového počtu obyvatel. Pravidlo, že jsou migranty vyhledávány městské regiony, potvrzuje s nejvyšším procentuálním zastoupením cizinců město Drážďany, v němž tvoří 3,9 % všech obyvatel sídla [41]. Regionální význam sídla z hlediska koncentrace jedinců cizí státní příslušnosti stoupá (Tab. 7. 2. 1. 1).

Nerovnoměrné rozložení jedinců cizí státní příslušnosti se netýká pouze celého území Německa a Sasko, nýbrž i města Drážďany. Nejvyšší podíl cizinců na majoritní populaci je zaznamenán v městských obvodech kolem centra (Obr. 4) – Innere Altstadt a Innere Neustadt (10,8 %), Seevorstadt-Ost (11,1 %), Südvorstadt-Ost (29 %); vysoký počet cizinců, ovšem s nižším podílem na veškerém obyvatelstvu, se vyskytuje také v jihovýchodní části Drážďan na sídlištích Prohlis a Reick [60]. Zdejší koncentrace je způsobena nižšími nájemními cenami bytů, jedná se především o panelová sídliště, z velké části o byty nerekonstruované. Nově příchozí jedinci mají také snahu se sdružovat, být nablízku migrantům dřívějším, jimiž jsou často příbuzní či známí. V důsledku uvedeného migračního chování vznikají ve vybraných částech města kulturní a jazykové ostrovy. Vedení města si uvědomuje nebezpečí vzniku těchto enkláv, jež mohou znamenat nižší míru

integrace do majoritní společnosti a snaží se je proto dostupnými prostředky eliminovat. Nově příchozím migrantům má snahu nabízet byty v různých částech města s nižší koncentrací cizinců (stejněho etnika) a v místech, kde je jejich vysoký podíl již zaznamenán, se zaměřuje na děti a mládež a zavádí pro ně speciální integrační programy [60].

Obr. 4: Koncentrace cizinců v městských obvodech Drážďan k 31. 12. 2007

Zdroj dat: [41]; Mapový podklad: [50]

8 CIZINCI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Za cizince se v České republice na základě zákona považuje fyzická osoba, jež nemá české státní občanství, respektive ani jedno z jejích státních občanství není české (*Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů*).

8. 1 Vývoj počtu cizinců na území České republiky od druhé světové války

Česká republika má v současnosti poloviční podíl cizinců na obyvatelstvu nežli Spolková republika Německo, což je důsledek historicko-politické situace před rokem 1989. Od konce čtyřicátých let 20. století až do pádu Železné opony nepřekročil počet jedinců cizí státní příslušnosti na území České republiky hranici několika promile. Situace byla způsobena jednak uzavřenými státními hranicemi, negativní migrační politikou podobné té v NDR před pádem Berlínské zdi, což dodnes ovlivňuje stejně jako na území bývalého Východního Německa nižší podíl cizinců v populaci. K téměř nulovému zastoupení jedinců cizí státní příslušnosti na veškerém obyvatelstvu země významně přispěl také odsun občanů německé národnosti¹ po druhé světové válce.

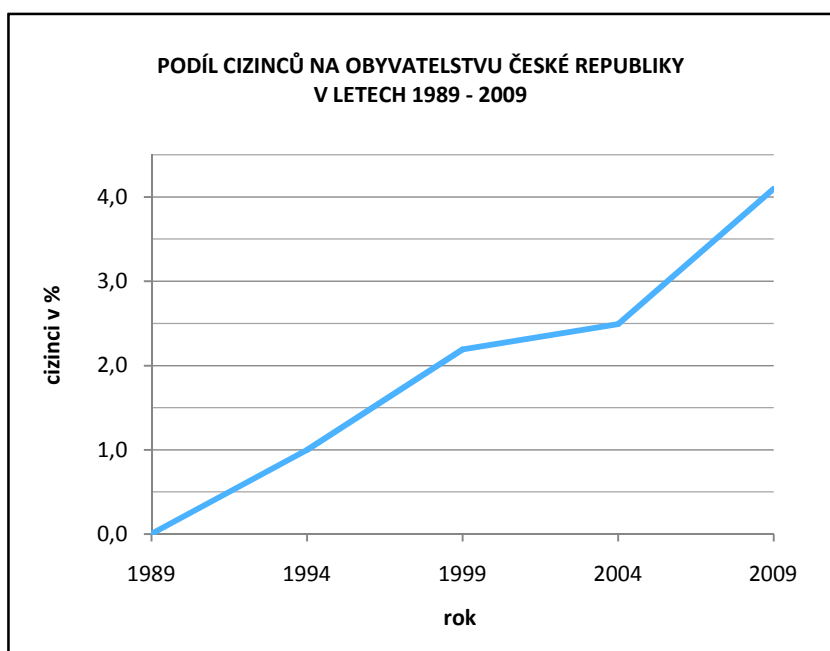
Výraznější nárůst počtu cizinců na území České republiky byl zaznamenán až v devadesátých letech 20. století (Graf 8. 1. 1). Většinu příchozích tvořili Evropané, nejsilnější imigrační proud byl v první polovině dekády zaznamenáván ze Slovenské republiky (v roce 1993 56 % všech imigrantů), jejich podíl na celkovém počtu mezinárodních imigrantů však postupně klesal – v roce 1997 tvořili Slováci již pouze 24 % ve skupině všech imigrantů (Mašková, Stašová, 2000, s. 96). Tento trend byl způsoben změnou politického uspořádání států; vysoký počet imigrujících Slováků byl pak významně podpořen společnou historií zemí, minimální jazykovou bariérou a malou vzdáleností zdrojové a cílové oblasti migrace.

Mimo již uvedených Slováků, dominovali jedinci zemí bývalého Sovětského svazu, hlavně Ukrajinci. Během v devadesátých let procentuelní zastoupení imigrantů-Evropanů postupně klesalo na úkor asijských zemí. Nejsilnější imigrační proud z asijského kontinentu byl zaznamenáván z Vietnamu (v roce 1997 již 13 % všech imigrantů), což byl důsledek politických kontaktů států před rokem 1989. Většina příchozích byli pracovní migranti, tedy jedinci

¹ Tzn. národnosti, k níž se jedinci přihlásili v populačním censu v roce 1930

v produktivním věku, a jejich vzdělanostní struktura byla v porovnání s majoritní (českou) populací vyšší – čtvrtina příchozích v roce 1997 měla ukončené vysokoškolské vzdělání (Mašková, Stašová, 2000, s. 97). Za posledních dvacet let stoupl podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky ze 3 ‰ (rok 1989) na 4,1 ‰ (rok 2009). V porovnání s územím bývalé NDR (vyjma Berlína) vykazuje české území vyšší nárůst podílu cizinců za posledních dvacet let. V Libereckém kraji tvoří cizinci 3,5 ‰ obyvatelstva [61], v Sasku pouze 2,8 ‰ [74]. Důvody mohou být různé – restriktivnější migrační politika Spolkové republiky Německo, způsob vnímání Saska jakožto okrajového příhraničního regionu země, v rámci německého území pro migranty atraktivnější lokality, horší pracovní uplatnění imigrantů atd.

Graf 8. 1. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky v letech 1989 – 2009²

Zdroje dat: [70], [75]

² Hodnoty uvedené v grafu 8. 1. 1 jsou vzhledem k legislativním úpravám a změně statistické metodiky a definice uskutečněné v průběhu sledovaného období pouze orientační. Do roku 2000 rozlišoval zákon pobyt trvalý, dlouhodobý (nad 180 dnů) a krátkodobý (do 180 dnů), v roce 2000 však přestal existovat v legislativě pojem dlouhodobý a povolení k dlouhodobému pobytu bylo nahrazeno vízem nad 90 dní. Roku 2001 začali být do obyvatelstva České republiky započítáváni i azylanti a cizinci setrvávající v České republice na víza nad 90 dní, jejichž délka pobytu je delší než 1 rok. V roce 2004 pak byly se vstupem země do Evropské unie vytvořeny dvě kategorie cizinců s odlišným pobytovým režimem – občané zemí Evropské unie, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska a jejich rodinní příslušníci, a občané „třetích zemí“ [22]. V současné době jsou počítány do statistických zjišťování cizinci pobývající na území státu trvale či dlouhodobě (na vízum nad 90 dní).

Velkou skupinou lidí přicházejících na české území byli v této době také čeští, českoslovenští, reemigranti a jejich rodinní příslušníci, kteří se navraceli do země, ať už z nucené či dobrovolné emigrace, s úmyslem zpětného usazení se v České republice, započetí podnikatelských aktivit, práce pro zahraniční společnosti atd.

V současné době jsou nejpočetnějšími skupinami obyvatel cizí státní příslušnosti na území České republiky jedinci původem ze střední a východní Evropy a z jihovýchodní Asie. V roce 2008 bylo více než 30 % všech cizinců původem z Ukrajiny, dále pak Slovenska (17,4 %), Vietnamu (13,8 %), Ruska (6,2 %) a Polska (5,0 %). [70]

Zastoupení občanů ekonomicky vyspělejších států je poměrně nízké a státní příslušnosti jedinců zájmové skupiny této práce, lektorů své mateřštiny vyučujících v Liberci, dosahují mnohonásobně nižšího podílu (Tab. 8. 1. 1). I přesto ovšem jejich počty meziročně stoupají, což svědčí o atraktivitě České republiky i Libereckého kraje jako imigračního cíle. Vyšší nárůst byl zaznamenán ve znázorňovaném časovém období v případě Evropanů nežli jedinců pocházejících z ostatních kontinentů. Zároveň také přicházejí migranti ze zde vybraných států častěji na území Libereckého kraje, okresu Liberec, což značí vzrůstající zájem migrantů o tento region a zřejmě i již vytvořené migrační sítě. V okrese Liberec a především v samotném městě Liberec je přitom v rámci kraje zvýšená koncentrace těchto národností (kapitola 8. 2).

Tab. 8. 1. 1: Zastoupení jedinců vybraných státních příslušností na území České republiky, Libereckého kraje a okresu Liberec v letech 2001 a 2007

STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST	rok 2001			rok 2007		
	Česká republika	Liberecký kraj	Okres Liberec	Česká republika	Liberecký kraj	Okres Liberec
SRN	4 937	191	92	15 700	376	192
Rakousko	1 858	30	11	3 373	38	18
USA	3 160	66	28	4 452	79	34
Spojené království	1 628	24	15	3 775	60	42
Austrálie	243	5	2	397	10	5

Zdroje dat: [21], [22], [45]

Na počátku devadesátých let 20. století se stávala Česká republika transitním státem migrantů směřujících do vyspělejších zemí, do států západní Evropy. V současné době je stále častěji cílovým územím migrace. Nejatraktivnější se stává opakovaně pro občany původem z Ukrajiny (18 600 nových imigrantů v roce 2008), Vietnamu (13 300), Slovenska (7 000), Ruska (5 800),

Německa (4 300) a Mongolska (3 500) [83]. Významným činitelem zpomalujícím nárůst počtu cizinců v České republice je v současné době probíhající světová hospodářská krize, která spoluzapříčinila meziroční pokles imigrantů na polovinu – ze 77 800 (rok 2008) na 40 000 (rok 2009) [75]. Cílové státy obecně si chrání svůj pracovní trh a první, koho z něj vytěsňují, jsou cizinci.

8. 2 Koncentrovanost cizinců na území České republiky

Na území České republiky jsou přednostně vyhledávány tzv. městské okresy, jež nabízejí oproti venkovským širší zázemí. Nadprůměrně koncentrováni jsou zde migranti z vyspělých států. V rámci České republiky získala preferenci severní část země, což je nejspíše zapříčiněno existencí pracovních míst spojených se zahraničními investicemi do automobilového průmyslu na Mladoboleslavsku (Novotný, Janská, Čermáková, 2007, s. 210). U občanů států sousedících s Českou republikou, především pak Němců a Poláků, dominují příhraniční okresy sousedící s jejich mateřskými státy. Liberec a Liberecký kraj je tak jako příhraniční, na severu ležící městský region všeobecně vyhledávaným cílem zahraničních migrantů (Příloha 2). V rámci území Liberce není (zatím) zaznamenávána významnější koncentrace cizinců v určitých částech sídla, jako je tomu v Drážďanech (kapitola 7. 2. 2).

Počty cizinců v České republice a Spolkové republice Německo jsou pro tuto práci pouze orientační. Důvodem jsou změny v legislativě, nejednotnost statistických definic a skutečnost, že část lektorů vyučujících v Liberci, resp. Drážďanech již získala české, resp. německé státní občanství (nejsou tedy zahrnuti v národních statistikách věnujících se cizincům) či naopak nepobývají na území daného státu dostatečně dlouhou dobu, aby se v nich objevili.

9 MIGRAČNÍ POLITIKA STÁTŮ

Směr a velikost migračních toků významně ovlivňuje politika cílových států, kterou zaujímají vůči jednotlivým skupinám migrantů. Determinujícími účinky státních i nestátních organizací na migraci populace se zabývá *institucionální teorie*. Instituce buď zamezují či napomáhají imigraci, migrační proces komplikují či usnadňují – např. zajišťují transport, zaměstnání, bydlení, dokumenty, právní poradenství atd. (Jennissen, 2004, s. 34)

9. 1 Integrační modely

Dle politiky cílového státu a vnímání imigrantů majoritní populací jsou rozlišovány tři integrační modely země – diskriminační, asimilační a multikulturní. Integrační politika žádného státu přitom neodpovídá zcela charakteristikám těchto modelů, pouze se k některému z uvedených svou politikou blíží. Země s dlouhou migrační historií prošly většinou všemi modely (Drbohlav, 2001; in: Lachmanová, 2007).

Diskriminační model má tendenci vést v případě imigrantů k restriktivním opatřením, jedinci jsou akceptováni pouze v určitých sférách veřejného života (na pracovním trhu) a v ostatních (občanském, politickém) mají omezené možnosti uplatnění. Majoritní společnost není ochotna akceptovat imigranty a jejich potomky jako členy svého národa; tento model je častý u států založených na společném původu národa. Nálada v majoritní společnosti je podporována (oficiální) migrační politikou státu, která se snaží omezovat imigraci na své území za účelem spojení rodin, získání povolení trvalého pobytu či státního občanství provází dlouhý a náročný proces, imigranti jsou totiž považováni pouze za dočasné obyvatele. Stát se ve své oficiální mezinárodní politice prezentuje jako neimigrační stát. (Castles, Miller, 1998, s. 244)

Asimilační integrační přístup počítá s tím, že přistěhovalí se dobrovolně vzdají všech charakteristik odlišujících je od majoritní společnosti, imigranti se identifikují s jazykovými, kulturními a sociálními vlastnostmi domácí populace. Úlohou státu je vytvořit jedincům vhodné podmínky pro tento proces (Castles, Miller, 1998, s. 245). Asimilační model byl ve 20. století charakteristický pro ekonomicky vysoce rozvinuté země, např. Francii.

Multikulturní model (nebo také pluralismus) nabízí imigrantům získání práv ve všech sférách života, přičemž toleruje zachování národnostních specifik komunit (Lachmanová, 2007, s. 223). Z historie jsou známy dva hlavní modely multikulturalismu. Liberalistický přístup (*laissez-faire*) je

typický např. pro Spojené státy americké. Akceptuje etnické odlišnosti komunit, ale hostitelský stát (vláda) se neangažuje v jejich uchování, pokračování; jeho úlohou není kulturu etnických skupin podporovat či udržovat. Druhý typ chápe multikulturalismus jako politiku státu. Státní orgány nejenže akceptují kulturní odlišnosti minorit, ale zároveň se zasazují o jejich rovnoprávnost a podporují jejich zachování. Tomuto modelu se blíží např. Kanada, Austrálie, Švédsko. (Castles, Miller, 1998, s. 248 – 249)

Česká republika a Spolková republika Německo podporuje legální migraci v součinnosti s Evropskou unií a na základě evropského práva. EU rozlišuje dle státního občanství jedince ze států EU, Švýcarska a jejich rodinné příslušníky a občany tzv. třetích zemí. Skupina třetích zemí je dle možnosti pobytu na území EU bez platného pobytového povolení dělena na státy, jejichž občané pro vstup na území nepotřebují vízum (mimo jiné všechny ekonomicky vyspělé demokratické země) a ty s vízovou povinností.

9. 2 Imigrační politika Německa

Migrační politika Německa se již od padesátých let 20. století kloní k diskriminačnímu migračnímu modelu. Miliony státem rekrutovaných imigrantů-gastarbeiterů, kteří přišli na území Západního Německa, byli akceptováni majoritní společností především na pracovním trhu a považováni za dočasné obyvatele německého území. Migrační politiku Německa v druhé polovině dvacátého století lze rozdělit do několika fází, rozdíl mezi Západním (NSR) a Východním (NDR) Německem byl nastíněn již v kapitole 7.

9. 2. 1 Podpora imigrace gastarbeiterů

V Západním Německu probíhala od padesátých let do roku 1973 státem podporovaná imigrace zahraničních dělníků, kteří obsazovali nekvalifikované pracovní pozice. Nábor gastarbeiterů byl zastaven v roce 1973 z důvodu ropné krize (*Anwerbestopp*). Německé hospodářství stagnovalo a nezaměstnanost u cizinců-gastarbeiterů rostla rychleji nežli v případě domácí majoritní populace – důvodem bylo upřednostňování zaměstnávání Němců a nízká kvalifikace gastarbeiterů.

9. 2. 2 Konsolidace, politika návratu do vlasti

Roky 1973 – 1979 byly obdobím tzv. konsolidace zaměstnávání cizinců. Spolková vláda pojmem konsolidace (*Konsolidierung*) vyjadřovala snahu omezit počty zahraničních pracovníků a rodiny gastarbeiterů sociálně integrovat do společnosti [63]. Západní Německo aktivně podporovalo politiku návratu do mateřského státu (*Rückkehrpolitik*), nicméně samotné vyhlášení zastavení nábory pracovníků a v roce 1975 zrušení přídavků na děti, které nežijí na území Západního Německa, vyvolalo příliv rodin gastarbeiterů na německé území. Bylo již zřejmé, že zaměstnávání cizinců na území Západního Německa není pouze přechodnou záležitostí, jak bylo původně předpokládáno. Tato migrační politika byla vedena až do devadesátých let, přičemž stále sílí snaha o tvorbu integračních konceptů a změnu cizineckého zákona (*Ausländergesetz*), o zastavení zneužívání azylového práva.

9. 2. 3 Selektivní imigrační politika současnosti

Restriktivní opatření usilující o zastavení přílivu nekvalifikovaných pracovních migrantů ze třetích zemí pokračuje dodnes. Zákaz nábory zahraničních pracovníků (*Anwerbestopp*) z roku 1973 je stále platný, s vyjmutí vybraných zaměstnání, pro jejichž výkon je nutná určitá vyšší kvalifikace – např. vedoucí zaměstnanci, učitelé pro zajištění výuky v mateřském jazyce, duchovní či umělci a sportovci z povolání. Najímání sezónních zahraničních pracovníků je možné pouze pro pokrytí nedostatku pracovních sil z řad domácí populace v oblastech jako zemědělství, lesní hospodářství či ubytovacích a stravovacích služeb, ovšem s maximální povolenou dobou pobytu čtyř měsíců. [37]

Migrační politika státu se snaží zamezit také příchodu cizinců za účelem spojení rodiny. V roce 2007 byl *Zákon o přistěhovalcích* doplněn o směrnici upravující imigraci manželů a manželek do Německa za jedinci pocházejícími ze třetích zemí; zákon vyjímá cizince s občanstvím vyspělých států (tzn. Austrálie, Izraele, Japonska, Kanady, Korejské republiky, Nového Zélandu a Spojených států amerických) [65]. Každý takový potenciální imigrant musí být starší osmnácti let a zároveň je povinen již na území mateřského státu dokázat schopnost komunikovat německy na minimální úrovni A1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Důvodem je častá nevzdělanost imigrantů, špatné uplatnění na trhu práce, zvyšující se nezaměstnanost, nízká motivace socializace v cílové společnosti a vznik sociálních problémů.

Spolková republika Německo podporuje především imigraci kvalifikovaných jedinců, např. do zdravotnictví a péče o seniory či polotrvalou imigraci mladých cizinců ze střední a východní Evropy za absolvování odborné praxe, získání kvalifikace či studia. V rámci imigrační politiky Evropské unie usnadňuje od roku 2007 přístup na pracovní trh cizincům ze třetích zemí účastnících se vědeckých výzkumů, v roce 2000 byl zaveden program *Green Card*, jehož cílem bylo odstranit nedostatek IT specialistů v SRN. Program usnadňuje vstup na německý pracovní trh IT specialistům ze zemí mimo evropský hospodářský prostor (třetích zemí), kteří mají ukončené vysokoškolské či vyšší odborné vzdělání se zaměřením na informační a komunikační technologie nebo předloží doklad o dohodě se zaměstnavatelem na roční mzdu minimálně 51 000 Euro hrubého. Pracovní povolení a povolení k pobytu je udělováno na dobu trvání až pěti let. Po uplynutí doby je možné, za předpokladu splnění dalších podmínek k tomu nutných (např. znalost němčiny, zajištění obživy), získat povolení k trvalému pobytu na území Německa. [55]

Možnosti a způsoby začlenění cizinců do společnosti byly oficiální migrační politikou Německa formulovány až v roce 2005 *Zákonem o přistěhovalcích (Zuwanderungsgesetz)*, který podporuje integraci alespoň jazykovou (více kapitola 16. 3. 3). Tím se snaží spolková vláda částečně řešit nízkou jazykovou kompetenci cizinců a integraci především jedinců ze třetích zemí.

9. 3 Imigrační politika České republiky

Česká republika nemá prozatím jasně určený integrační přístup, není tedy zcela jasné, zda se v budoucnu přikloní spíše k diskriminačnímu, asimilačnímu či multikulturnímu modelu. Během posledních dvaceti let prošla Česká republika z hlediska mezinárodní migrace značnými změnami. Na počátku devadesátých let 20. století bylo území České republiky zdrojovou oblastí, poté se proměnilo v tranzitní stát migrace a v druhé polovině devadesátých let nastal značný příliv žadatelů o mezinárodní ochranu a azyl. Od počátku 21. století je Česká republika cílovou zemí migrace, pro rostoucí počet příchozích místem dlouhodobého či trvalého pobytu.

V posledních deseti letech jsou realizovány národní programy na podporu legální a potírání nelegální migrace jako například *Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků*, program *Zelených karet*, *Program dobrovolných návratů*, *Projekt dobrovolných návratů*. Migrační politika České republiky podporuje především příchod kvalifikovaných cizinců, zajištění zaměstnání již v mateřském státě a asistuje a finančně zabezpečuje návraty jedinců, kteří se na pracovním trhu dlouhodobě neuplatňují. Tím se snaží snížit zatížení sociálního systému státu a zároveň

eliminovat nezaměstnanost. V případě (vysoce) kvalifikovaných jedinců je podporován dlouhodobý až trvalý pobyt na území státu, u méně kvalifikovaných krátkodobý (více dále).

9. 3. 1 Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků

Projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků započal v červenci roku 2003 jeho cílem je přivést do České republiky kvalifikované *zahraniční pracovníky schopné přispívat k rozvoji ekonomiky a společně s jejich rodinami se natrvalo integrovat do české společnosti* [25]. Projekt je zaměřen na více jak padesát vybraných zemí či cizince, kteří absolvovali v České republice střední či vysokou školu. Jedinci zařazení do tohoto projektu mají možnost získat (i pro členy své rodiny) oprávnění k trvalému pobytu rychleji než za obvyklou minimální dobu pěti let. Kvalifikovaní jedinci, to jsou osoby minimálně se středoškolským vzděláním ukončeným maturitou, mohou získat toto oprávnění za dva a půl roku, vysoce kvalifikovaní cizinci, tzn. se zaměstnáním vyžadujícím v České republice vysokoškolské vzdělání a zároveň odpovídající jejich kvalifikaci, již za jeden a půl roku. Mezi účastníky projektu převažují vysokoškoláci (k 31. 12. 2008 osmdesát procent) a nejčastěji se uplatňují v technických oborech, IT či administrativě. [25]

9. 3. 2 Zelené karty

Projekt Zelených karet vešel v platnost 1. 1. 2009 a reagoval na nedostatek pracovních sil. Zaměstnavatelům má umožnit získat rychleji a legálním způsobem pracovníky z dvanácti³ tzv. třetích zemí [84]. Projekt v sobě zahrnuje vytvoření elektronicky přístupné databáze volných pracovních míst, která je možno obsadit držitelem zelené karty. Jedná se o místa nahlášená Úřadu práce, o něž třicet dní neprojevil zájem žádný český občan, občan Evropské unie a Švýcarska. Potenciální zájemce podává žádost o udělení zelené karty na zastupitelských úřadech České republiky v zahraničí s již vybraným pracovním místem [84]. Do České republiky tedy přicházejí žadaní pracovníci, kteří mají zajištěné okamžité uplatnění na trhu práce. Zelená karta přitom slouží jako povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky.

Program se zaměřuje především na vysoce kvalifikované cizince, tzn. vysokoškolsky vzdělané a klíčový personál, jimž se udělují karty na tři roky s možností prodloužení. Nekvalifikovaní

³ Austrálie, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Japonsko, Kanada, Korejská republika, Makedonie, Nový Zéland, Srbsko, Ukrajina, USA

migranti mohou také získat zelenou kartu, ale pouze s maximálně dvouletou platností a bez možnosti dalšího prodloužení. Tím se stát snaží zamezit dlouhodobému setrvávání nekvalifikovaných cizinců, u nichž po ztrátě stávajícího zaměstnání hrozí horší uplatnění na trhu práce a zatěžování sociálního systému země.

9. 3. 3 Projekt dobrovolných návratů

Jako reakce na světovou hospodářskou krizi, byl od února do prosince roku 2009 realizován Projekt dobrovolných návratů. Jeho cílem bylo pomoci pracovníkům ze třetích zemí, kteří byli propuštěni z důvodu hospodářské krize, nenalezli jiné pracovní uplatnění a k návratu do mateřského státu neměli potřebné finanční prostředky. V rámci projektu získali tito cizinci ubytování, byla jim zajištěna a zaplacená přeprava, stejně jako poradenské služby a finanční příspěvek na osobu. Již během období února až července 2009 takto reemigrovalo na 1 800 cizinců, další následovali ve druhé fázi [71]. Podmínkou projektu bylo platné oprávnění k pobytu na území České republiky. Jedincům pobývajícím v zemi ilegálně byla nabídnuta úhrada nákladů spojených s vycestováním. Zároveň bylo této skupině cizinců uděleno správní vyhoštění odvozenou od doby pobytu na Českém území bez platného povolení. [71]

Návraty za finanční asistence českého státu jsou od roku 2007 podporovány v rámci *Programu dobrovolných návratů* také u cizinců, kteří se dlouhodobě nemohou uplatit na trhu práce, byli z České republiky vyhoštěni či jsou neúspěšnými žadateli o mezinárodní ochranu. S tím rozdílem, že pokud je jedinec dopraven do mateřského státu na náklady České republiky, je povinen do šesti let uhradit jejich polovinu. Do doby náhrady mu je odepřen vstup na české území. [72]

10 STRUKTURA VÝBĚROVÉHO VZORKU EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

10.1 Struktura výběrového vzorku dotazníkové šetření uskutečněného v Liberci

V rámci dotazníkového šetření uskutečněného v Liberci v rozmezí března až září 2008 bylo distribuováno přes šedesát dotazníků, navraceno byl třicet jedna. Bližší charakteristiku respondentů znázorňuje Tab. 10. 1. 1.

Tab. 10. 1. 1: Charakteristika respondentů dotazníkového šetření uskutečněného v Liberci v období od března do září 2008

CHARAKTERISTIKA		počet	%
CELKEM		31	100,0
Pohlaví	muži	23	74,2
	ženy	8	25,8
Věk	20 – 29 let	9	29,0
	30 – 39 let	7	22,6
	40 – 49 let	10	32,3
	50 – 59 let	3	9,7
	neuveden	2	6,5
Mateřský jazyk *	angličtina	16	51,6
	němčina	12	38,7
	španělština	2	6,5
	francouzština	1	3,2
	polština	1	3,2
	perština	1	3,2
	čeština	1	3,2

Státní příslušnost **	SRN	9	29,0
	Spojené království	5	16,1
	USA	5	16,1
	Rakousko	3	9,7
	Austrálie	3	9,7
	Česká republika	2	6,5
	Španělsko	1	3,2
	Švýcarsko	1	3,2
	Francie	1	3,2
	Irsko	1	3,2
	Kanada	1	3,2
	JAR	1	3,2
	Mexiko	1	3,2
Délka pobytu v ČR	méně než 1 rok	6	19,4
	1 – 3 roky	13 ***	41,9
	4 – 6 let	4	12,9
	7 – 9 let	1	3,2
	10 – 15 let	3	9,7
	16 let a déle	4	12,9
Délka pobytu v Liberci	méně než 1 rok	6	19,4
	1 – 3 roky	13 ***	41,9
	4 – 6 let	5	16,1
	7 – 9 let	1	3,2
	10 – 15 let	3	9,7
	16 let a déle	3	9,7

* 3 respondenti uvedli dva mateřské jazyky

** 3 respondenti mají dvě státní občanství, dva z nich české

*** zahrnut 1 respondent, jenž v České republice nežije, nýbrž vykonává každodenní cyklický pohyb

10. 2 Struktura výběrového vzorku dotazníkové šetření uskutečněného v Drážďanech

Dotazníkové šetření v Drážďanech probíhalo od března do července 2009. Bylo distribuováno přes sto dotazníků, informace byly získány od padesáti lektorů vyučujících v Drážďanech svoji mateřštinu. Bližší charakteristiku respondentů znázorňuje Tab. 10. 2. 2.

Tab. 10. 2. 2: Charakteristika výběrového vzorku respondentů dotazníkové šetření uskutečněného v Drážďanech v období od března do července 2009

CHARAKTERISTIKA		počet	%
CELKEM		50	100
Pohlaví	muži	13	26
	ženy	37	74
Věk	20 – 29 let	18	36
	30 – 39 let	15	30
	40 – 49 let	8	16
	50 – 59 let	6	12
	60 a starší	3	6
Mateřský jazyk *	angličtina	15	30
	polština	6	12
	čeština	5	10
	italština	4	8
	španělština	4	8
	francouzština	3	6
	arabština	3	6
	čínština	3	6
	japonština	3	6
	ruština	2	4
	švédština	2	4
	portugalština	1	2
	ukrajinština	1	2
	němčina *	1	2

Státní příslušnost **	USA	8	16
	SRN **	7	14
	Polsko	6	12
	Spojené království	6	12
	Česká republika	4	8
	Itálie	4	8
	Japonsko	3	6
	Španělsko	3	6
	Čína	2	4
	Francie	2	4
	Irsko	2	4
	Švédsko	2	4
	Brazílie	1	2
	Peru	1	2
	Izrael	1	2
	Maďarsko	1	2
	Maroko	1	2
	Tchaj-wan	1	2
	Tunisko	1	2
	Ukrajina	1	2
Délka pobytu v SRN ***	méně než 1 rok	2	4
	1 – 3 roky	10	20
	4 – 6 let	9	18
	7 – 9 let	8	16
	10 – 15 let	9	18
	16 let a déle	12	24
Délka pobytu v Drážďanech ****	méně než 1 rok	3	6,3
	1 – 3 roky	10	20,8
	4 – 6 let	10	20,8
	7 – 9 let	8	16,7
	10 – 15 let	8	16,7
	16 let a déle	9	18,8

* 3 respondenti uvedli dva mateřské jazyky, u 1 z nich byla mateřským jazykem rodiče němčina

** 5 respondentů má dvě státní příslušnosti, 1 respondent tři; pokud mají respondenti více občanství, jedním z nich je německé, které získali na základě německého státního občanství (jednoho z) rodičů, manžela/manželky či po imigraci do Německa

*** doba pobytu na území Spolkové republiky Německo je měřena od posledního data imigrace na území státu

**** 2 respondenti nežijí v Drážďanech, vykonávají cyklický pohyb především z důvodu zaměstnání

Pokud budeme uvažovat, že respondenti dotazníkového šetření jsou reprezentativním vzorkem celé zájmové skupiny (lektorů vyučujících svůj mateřský jazyk), v Liberci se stávají aktéry této migrace a mobility častěji muži, v Drážďanech ženy. Důvodem rozdílu je odlišné zastoupení push-pull faktorů libereckých a drážďanských jedinců, odlišné životní strategie (více kapitola 14). Genderové rozložení lektorů významně ovlivňuje také skutečnost, že v Drážďanech je jejich část stále studenty univerzity, především oborů germanistika a němčina jako cizí jazyk, u nichž je zastoupení žen nadprůměrné.

Do Liberce i Drážďan migrují převážně mladí jedinci; před dovršením třiceti let věku imigrovalo do České republiky 52 % respondentů, do Drážďan dokonce 92 %. To potvrzuje Ravensteinovu i Waughovu teorii, že migrují převážně mladí jedinci mezi 24 a 30 lety (kapitola 5. 2). V Liberci převažuje migrace individuální, budoucí lektori migrují bez partnerů a potomků, do Drážďan častěji v přítomnosti životního partnera (kapitola 14).

Zastoupení státních příslušností libereckých a drážďanských respondentů ovlivňuje preference osvojovaných cizích jazyků cílovou společností, lidnatost sídla, velikost univerzity a širě jejích studijních oborů, poptávka po lektorech-rodilých mluvčích na pracovním trhu atd.

11 PREMIGARČNÍ FÁZE

11. 1 Stanovení cíle migrace libereckými a drážďanskými lektory

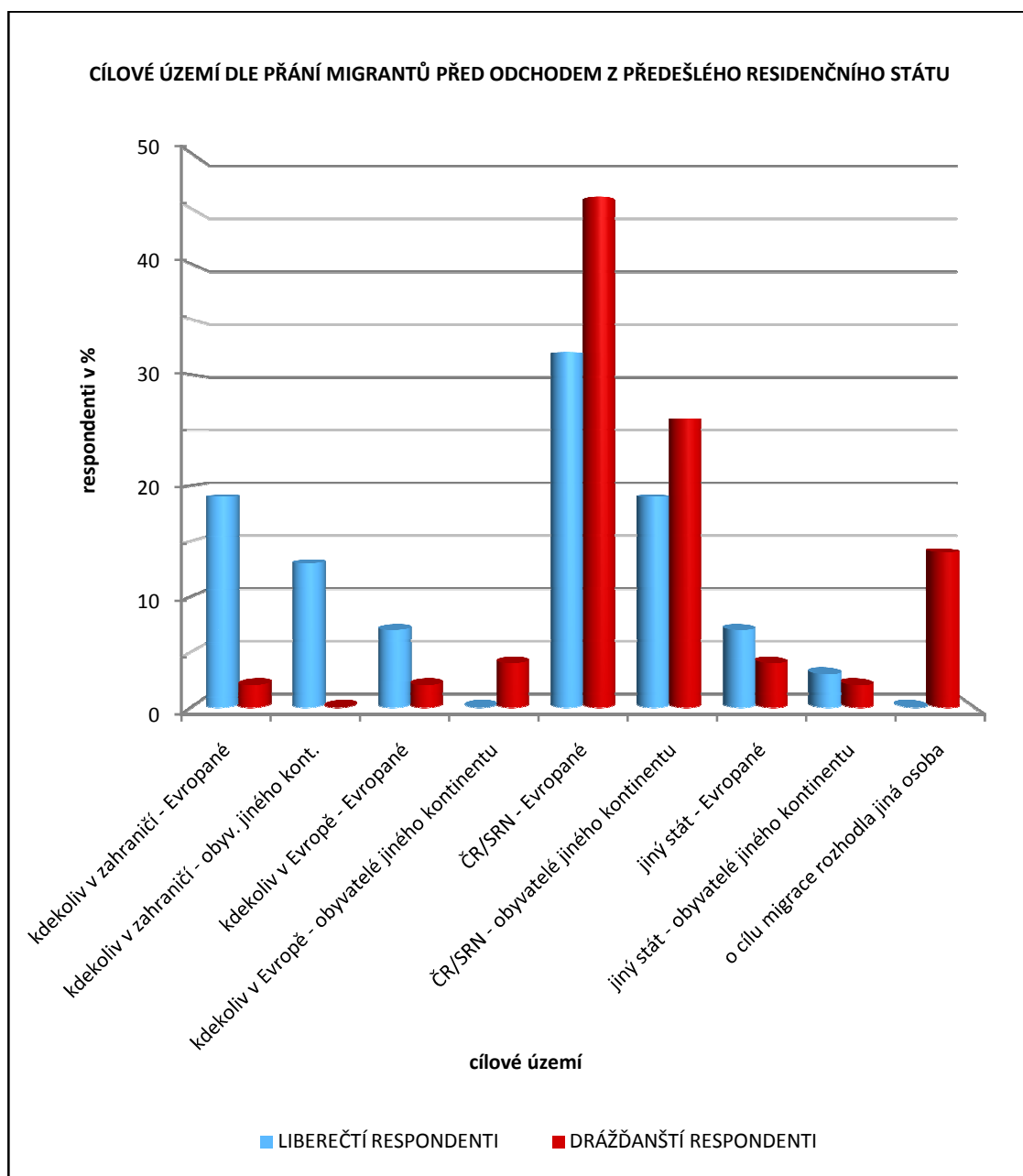
Dle teorie migračních sítí se při výběru cílového území řídí aktéři migrace především již existujícími kontakty a vazbami na region (kapitola 5. 7). V případě 20 % českých respondentů pobýval na území Liberce před jejich příchodem příbuzný či známý, v rámci celé České republiky pak někoho znalo 43 % jedinců. U zájmové skupiny v Drážďanech se teorie migračních sítí potvrdila s větší pravděpodobností. V případě 66 % respondentů žil na území Německa již před jejich imigrací příbuzný či známý, 38 % ho mělo přímo v Drážďanech.

Rozdíl mezi Libercem a Drážďany v potvrzení teorie způsobuje především skutečnost, že do Drážďan či Německa 26 % respondentů následovalo svého životního partnera. Druhým ovlivňujícím faktorem je, že na území Německa probíhá vysoká externí imigrace o desetiletí déle. Občané s (původně) cizí státní příslušností mají na celkovém počtu obyvatel země vyšší procentuální zastoupení nežli v České republice a nastává tak větší možnost vazeb a kontaktů s obyvateli mateřské země. Potvrzení teorie u vyššího počtu drážďanských jedinců brání jejich hlavní pull-faktor. Tím se stalo u téměř třetiny z nich studium a praxe (Graf 14. 2. 1 a 14. 2. 2) a s ním spojená předpokládaná kratší doba pobytu na území Německa. V Liberci ovlivňuje nízké využití migračních sítí bezprostřední blízkost mateřského státu velkého počtu respondentů a převažující individuální migrace.

Rozdílné zastoupení pull-faktorů v Německu a České republice (kapitola 14. 2.) způsobuje také odlišné procento jedinců, kteří měli před odchodem z mateřského státu Českou republiku/Německo za předem stanovený cíl migrace. Libereckých lektorů mělo za předem stanovený cíl Českou republiku 51 %, drážďanských respondentů Německo 72 % (Graf 11. 1. 1).

Německo jako svůj cíl migrace mělo před odchodem z předešlého rezidenčního státu 72 % jedinců, z nichž 61 % uvedlo jako pull-faktor studium a praxi. Státní příslušníci mimoevropských zemí jsou zastoupeny ve větší míře než v případě České republiky; zde ovšem respondenti před samotným příchodem do země volí za svůj první cíl za hranicemi mateřského státu většinou jinou evropskou zemi. Naopak v případě 78 % drážďanských lektorů je prvním místem pobytu mimo území mateřského státu právě Německo. Liberec byl cílovou lokalitou určenou již před příchodem do České republiky u 45 % respondentů, do Drážďan jako prvního sídla v SRN mířilo 58 % jedinců. U obou skupin dominují Evropané (více kapitola 12. 1).

Graf 11. 1. 1: Cílové území dle přání migrantů před odchodem z předešlého residenčního státu do České republiky a Spolkové republiky Německo

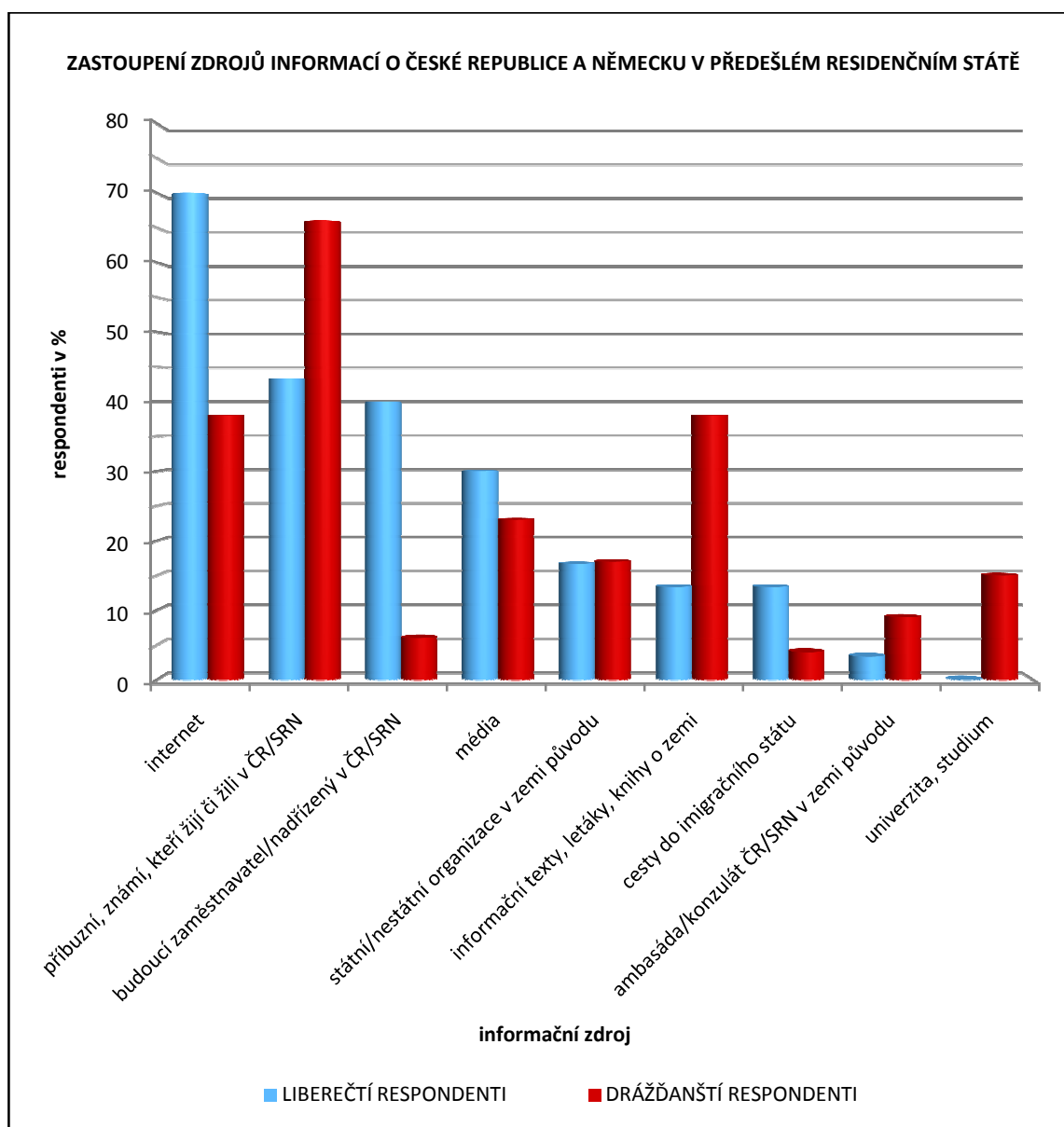

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008, 2009

11. 2 Způsob získávání informací o cílové oblasti migrace

Delší dosavadní průměrná délka pobytu jedinců na území Německa, nežli v případě libereckých lektorů na území České republiky, zapříčinila odlišné rozložení informačních zdrojů v předešlém residenčním státě (Graf 11. 2. 1). Z důvodu neexistence, nekomerčního využití či malého rozšíření internetu v době emigrace až 32 % drážďanských respondentů ztratil dominantní postavení jakožto hlavního zdroj informací, což se projevilo hlavně v častějším využití tištěné literatury o Německu.

Graf 11. 2. 1: Zastoupení způsobů získávání informací o České republice a Německu v předešlém residenčním státě

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008, 2009

Odlišnou skladbu informačních zdrojů v porovnání drážďanských a libereckých lektorů způsobuje také rozdílné rozložení důvodů příchodu do země. Vyšší zastoupení pull-faktoru studia a praxe u jedinců v Drážďanech zapříčinilo četnější využití získávání informací na univerzitě či v rámci studia; pul-faktor následování partnera pak příjem informací od příbuzného či známého, který na území Německa již žil.

Informovanost od budoucího zaměstnavatele značí, že minimálně 40 % libereckých a 12 % drážďanských respondentů mělo před odchodem z předešlé residenční země zajištěné zaměstnání. Skutečnost, zda jsou respondenti původem z evropských či mimoevropských států, má spojitost pouze se získáváním informací prostřednictvím cest do imigrační země – vzhledem ke vzdálenosti převažují občané států sousedících s cílovými zeměmi.

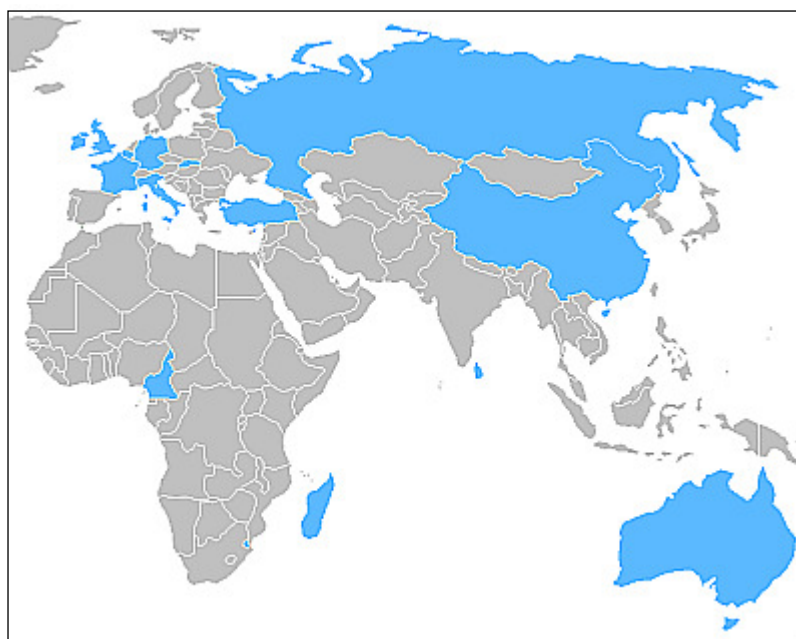
12 MIGRACE A MOBILITA LEKTORŮ CIZÍCH JAZYKŮ V RÁMCI SVĚTA

12. 1 Migrace a mobilita lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do České republiky, Německa

12. 1. 1 Migrace a mobilita libereckých lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do ČR

U více jak poloviny lektorů vyučujících v Liberci byl před imigrací do České republiky zaznamenán pobyt na území jiného nežli mateřského státu. Toto migrační chování vykazuje 45 % jedinců pocházejících z evropských zemí (Obr. 5) a 67 % ze států mimoevropských (Obr. 6). U liberecké zájmové skupiny se, vzhledem k její výrazné specifičnosti a národnostnímu složení, nepotvrdila teorie, že migranti směřují do ekonomicky vyspělejších států, než z nichž pocházejí.

Obr. 5: Cílové státy migrace Evropanů před příchodem do České republiky

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008; Mapový podklad: [69]

Obr. 6: Cílové státy migrace občanů mimoevropských zemí před příchodem do ČR

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008; Mapový podklad: [69]

Cesta migrantů do České republiky vede nejčastěji přes velká města (velkoměsta) států západní Evropy (Obr. 5 a Obr. 6). Doba pobytu lektorů v těchto státech byla v 75 % kratší než dosavadní pobyt v České republice (Tab. 12. 1. 1. 1); délka pobytu se s následující cílovou lokalitou migrace prodlužuje a to několikanásobně. Vzhledem k plánům odchodu ze země minimálně 60 % respondentů v časovém horizontu nepřesahujícím tři roky se však Česká republika připojila k ostatním tranzitním státům – státům, v nichž se migranti zdržují kratší časové období a neplánují se zde trvale usadit (více kapitola 13). Část jedinců liberecké zájmové skupiny má tendenci poznávat jiná kulturní prostředí, stále nová území a neupínat se v dané životní etapě více na jedno místo.

Tab. 12. 1. 1. 1: Délka pobytu migrantů před příchodem do České republiky v jiném nežli mateřském státě v porovnání s dosavadní délkou pobytu v České republice (k září 2008)

délka pobytu	lektoři v ČR	lektoři v jiném státě
0 - 6 měsíců	0	3
6 měsíců - 1 rok	2	3
1 - 3 roky	6	2
4 - 6 let	2	1
7 - 9 let	1	1
10 - 15 let	1	1
16 let a déle	4	1

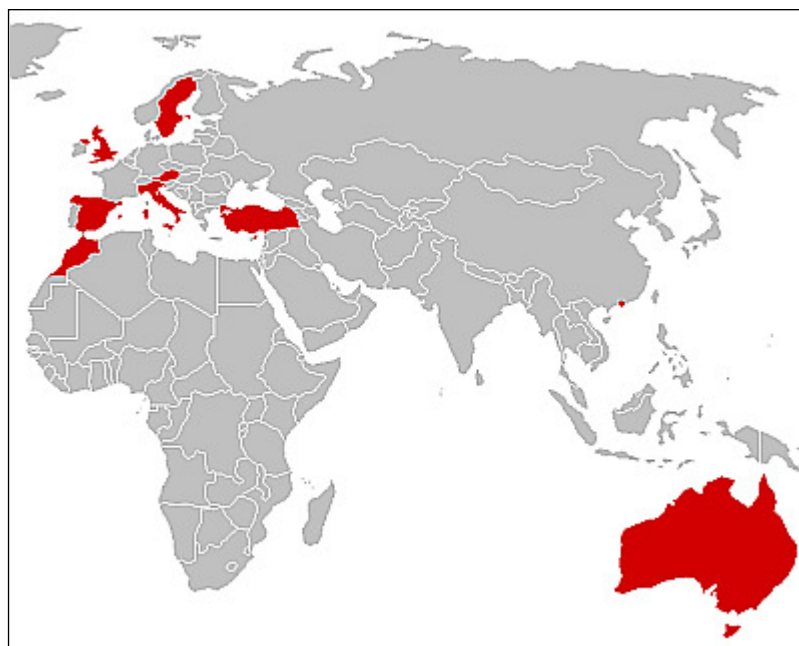
Pozn.: 3 respondenti neuvedli dobu pobytu v předešlém cíli migrace

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008

12. 1. 2 Migrace a mobilita drážďanských lektorů v celosvětovém rámci před příchodem do Německa

Migrační historie drážďanských lektorů před pobytem v Německu je oproti libereckým respondentům odlišná. Před příchodem do Německa pobývalo na území jiného nežli mateřského státu pouze 22 % jedinců, což je ovlivněno jejich pull-faktory (Graf 14. 2. 1 a 14. 2. 2), kontakty a vazbami na osoby na území státu již pobývajících (kapitola 11) a současně také vypovídá o atraktivitě jednotlivých regionů pro potenciální migranty. Rozložení Evropanů a státních příslušníků mimoevropských zemí je také rozdílné – Evropané jsou zastoupeni v tomto ukazateli z 91 %.

Obr. 7: Cílové země občanů evropských států před příchodem do Německa

Zdroj: Dotazníkové šetření 2009; Mapový podklad: [69]

Výběr imigrační lokality před příchodem na současné pobytové území je při porovnání drážďanských lektorů (pocházejících z evropských zemí)⁴ s libereckými odlišný (Obr. 7 a Obr. 6), neboť cílová území libereckých respondentů se v rámci Evropy shodují s mateřskými státy respondentů drážďanských (kapitola 10). Průzkum prokázal, že cesta drážďanských lektorů vede do Německa buď přímo ze státu původu nebo přes velká a střední města zemí na srovnatelné nebo vyšší ekonomické úrovni. V případě drážďanské zájmové skupiny se teorie, že migranti směřují do států na vyšší hospodářské úrovni, potvrdila z 56 %⁵.

Doba pobytu se s následující cílovou lokalitou migrace stejně jako v případě libereckých respondentů prodlužuje (Tab. 12. 1. 2. 1 a Tab. 12. 1. 1. 1). Na rozdíl od České republiky ale není pro tak vysoký počet migrantů Německo pouze tranzitním státem – minimálně polovina této skupiny imigrantů plánuje v zemi pobývat trvale (více kapitola 13).

⁴ Vzhledem k malému počtu respondentů, jež jsou státními příslušníky mimoevropských států a před příchodem do Německa pobývali ještě v jiném nežli mateřském státě, nelze vyvozovat závěry.

⁵ Dle HDP na obyvatele k roku 2008

Tab. 12. 1. 2. 1: Délka pobytu migrantů před příchodem do Německa v jiném než mateřském státě v porovnání s dosavadní dobou pobytu v Německu (k srpnu 2009)

délka pobytu	lektori v SRN	lektori v jiném státě
0 - 6 měsíců	0	2
6 měsíců - 1 rok	0	3
1 - 3 roky	2	2
4 - 6 let	4	2
7 - 9 let	2	0
10 - 15 let	2	1
16 let a déle	1	0

Pozn.: 1 respondent neuvedl přesnou délku pobytu v předešlém rezidenčním státě, byla však nižší než jeho dosavadní délka pobytu v Německu

Zdroj: Dotazníkové šetření 2009

12. 2 Migrace a mobilita lektorů na území České republiky, Německa před příchodem do Liberce, Drážďan

Při porovnání průměrné doby pobytu v České republice (5 – 6 let) a v Liberci (4 – 5 let) je zřejmé, že Liberec nebyl vždy prvním sídlem na území státu, v němž se respondenti zdržovali. 40 % imigrantů preferovalo před příchodem do Liberce jiná sídla – především Prahu (70 %), opakuje se také Plzeň (15 %). Délka pobytu migrantů v hlavním městě přitom byla většinou otázkou několika málo měsíců, po dobu absolvování kurzu, do doby získání zaměstnání. Toto zjištění potvrzují dva z Ravensteinových zákonů (1889), že jedinci volí za svá cílová území významná centra a že při migraci na větší vzdálenost je pravděpodobnost výběru velkého sídla vyšší. Toto migrační chování lektorů je vyvoláno především většími pracovními příležitostmi, jejich snadnějším nalezením. Liberec byl prvním místem pobytu delšího charakteru za hranicemi mateřského státu častěji u Evropanů, jejichž cesta vedla přímo do cílového sídla bez pobytů v městech tranzitních.

Drážďany se staly prvním místem pobytu za hranicemi mateřského státu pro téměř polovinu respondentů, z nichž se 60 % rozhodlo právě pro toto město z důvodu studia a 40 % následovalo svého partnera. 40 % lektorů preferovalo na území Německa před příchodem do Drážďan jiná sídla. Dominují města dřívějšího Západního Německa (NSR), kde je dodnes koncentrace jedinců cizí státní příslušnosti vyšší než v bývalém Východním Německu (NDR) (kapitola 7). Mezi městy se opakuje Berlín (pobývalo zde 20 % jedinců), Frankfurt nad Mohanem (27 %), Essen; dále jsou zastoupena sídla nad 300 tisíc obyvatel či menší avšak od nich vzdálená maximálně 25 kilometrů. 22 % respondentů preferovalo před Drážďanami jiné sídlo na území bývalé NDR, většina z nich

Lipsko (80 %). Minimálně polovina drážďanských lektorů v těchto městech setrvala déle než jeden rok, nelze je tedy jako v případě Prahy považovat za města tranzitní.

Ravensteinovu teorii, že migranti směřují do většího sídla, nežli opouštějí, lze v případě Prahy považovat za platnou z 64 %, u Liberce jen z 28 %. Drážďanských lektorů imigrovalo do většího města, než v němž žili v předešlém residenčním státě, polovina. Vyššímu potvrzení teorie brání především skutečnost, že lektoři měli pro migraci jiné nežli ekonomické důvody (více kapitola 14). Liberečtí respondenti pocházejí ze stabilních, hospodářsky vyspělých států a většina měla již předem jasnou představu o své budoucí pracovní činnosti. V případě drážďanských lektorů bylo pro více jak polovinu z nich již samotné Německo zemí ekonomicky rozvinutější než stát, z něhož emigrovali – neměli tedy potřebu vyhledávat ještě významnější centra služeb a průmyslu. Dalšími faktory ovlivňujícími výběr sídla jsou jeho (nad)regionální význam, jeho atraktivita z pohledu migrantů a plány s ním spojené. Vyšší procentuální zastoupení drážďanských lektorů imigrujících do většího sídla, než z něhož odešli, je způsoben více jak pětkrát větším počtem obyvatel Drážďan nežli Liberce a rozdílným zastoupením mateřských států respondentů.

Důvodem odklonu zájmové skupiny práce od Ravensteinových zákonů je doba jejich vzniku. E. Ravenstein formuloval své teze na základě pozorování z druhé poloviny 19. století v Anglii a Walesu, kdy bylo rozložení pracovních sil a jejich zastoupení v jednotlivých sektorech ekonomiky oproti současnosti odlišné. Společnost západní a střední Evropy byla v té době raně až pozdně industriální vyznačující se růstem zaměstnanosti v sekundéru a terciéru na úkor poklesu zaměstnanosti v priméru. Největší migrační proud zastupovali ekonomičtí migranti směřující z venkova do měst, kde nacházeli uplatnění především na nekvalifikovaných pracovních místech v sekundéru. V současné době však populace vyspělých zemí je či směřuje k modelu postindustriální a dále k informační společnosti, v níž má terciér a kvartér převažující zastoupení – minimálně 55 % (sekundární sektor maximálně 35 % a primární 10 %). Se změnami zaměstnanosti v jednotlivých sektorech hospodářství je spojena také migrace obyvatelstva ekonomicky vyspělých států (tedy libereckých a drážďanských lektorů cizích jazyků), jehož cílem se stává častěji terciér a kvartér.

V případě drážďanských respondentů, kteří pobývají na území Německa dlouhodobě či trvale, se vyskytuje také **interní reemigrace**. 12 % jedinců přerušilo svůj pobyt v Drážďanech a žilo

minimálně šest měsíců (maximálně pak dva roky) v jiném německém sídle, do Drážďan se však vrátilo⁶.

12. 3 Externí mobilita lektorů cizího jazyka s cílem v mateřském státě

Při hodnocení vyjížděky jedinců zájmové skupiny do mateřského státu byly brány v potaz faktory, jež mohou ovlivnit její frekvenci – tedy dosavadní doba pobytu v současném residenčním státě, vzdálenost mateřské země a cílového sídla, existence stálého životního partnera či dětí a jejich přítomnost/nepřítomnost v Liberci, v Drážďanech (ve spojitosti s tímto ukazatelem věk respondenta a předpokládaná doba pobytu v sídle a státě současného pobytu).

12. 3. 1 Externí mobilita libereckých lektorů

V případě externího pohybu, kdy se stává cílem mateřský stát a místo, z něhož migranti do České republiky přišli a bydliště rodiny, lze vypočítat následující zákonitosti.⁷ Migranti původem z evropských zemí, kteří setrvávají v České republice v rozmezí od jednoho do devíti let, vykazují stejné znaky. Všichni vykonávají cyklický pohyb pravidelně vícekrát za rok. U státních příslušníků zemí sousedících s Českou republikou byla zaznamenána vyjížděka minimálně každých šest týdnů (vzdálenost jednotlivých cílových sídel nerozhoduje), průměrně pak, pokud vynecháme každodenní cyklický pohyb za prací z německého pohraničí, každé necelé 4 týdny. Jedinci cestující na větší vzdálenosti v rámci Evropy vykonávají sezónní cyklický pohyb dvakrát ročně či při příležitosti svátků, volna. Délka intervalů je úměrně závislá na vzdálenosti cílové země.

Intervaly vyjížděky neovlivňuje existence stálého životního partnera či potomků a jejich nepřítomnost v Liberci. Potomci (má je 31 % respondentů) nežijí s rodičem v Liberci žádní, ač je předpokládaná doba pobytu lektorů mimo mateřský stát u všech delší tří let. Tuto skutečnost vysvětluje pravděpodobně dospělý či dospívající věk potomka, nepřítomnost druhého rodiče (oba rodiče žijí v Liberci pouze v jednom případě) či časté dojíždění do zdrojové lokality. Občané

⁶ Pro určení příčin interní migrace a důvodů návratu do původního místa pobytu by bylo nutné do dotazníkového šetření zařadit otázky týkající se přímo tohoto tématu.

⁷ V případě respondentů, kteří pobývají na cílovém území migrace méně než jeden rok, není doba pobytu dostatečně dlouhá na vyvozování závěrů.

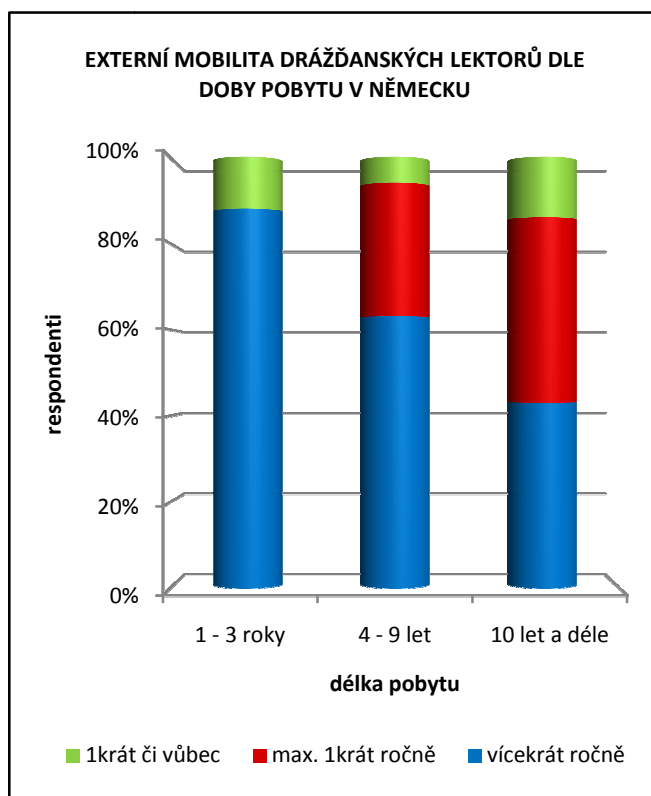
mimoevropských zemí cestují do mateřských států vzhledem ke vzdálenosti a cenové náročnosti méně a to jednou až dvakrát ročně.

Narůstající doba pobytu mimo mateřský stát je faktorem prodlužujícím interval vyjížděky. Lektorů žijících na území České republiky více než deset let se do nich vrací maximálně „jednou za pár let“, z evropských zemí pak častěji – dle vzdálenosti jednou až třikrát ročně. Důvodem je zvýšená integrace do společnosti a, v případě existence stálého životního partnera a potomků, jejich přítomnost v Liberci.

12. 3. 2 Externí mobilita drážďanských lektorů

Frekvence externí mobility s cílem původního mateřského státu drážďanských lektorů je úměrná délce pobytu na území Německa. Přítomnost životního partnera (97 % jedinců) a potomků (89 %) v místě současného pobytu či jeho okolí a průměrně delší doba strávená za hranicemi mateřského státu je hlavním důvodem obecně delších časových intervalů mezi jednotlivými vyjížděkami do země původu (Graf 12. 3. 2. 1) nežli u libereckých respondentů.

Graf 12. 3. 2. 1: Externí mobilita drážďanských lektorů do mateřského státu dle doby pobytu v Německu

Zdroj: Dotazníkové šetření 2009

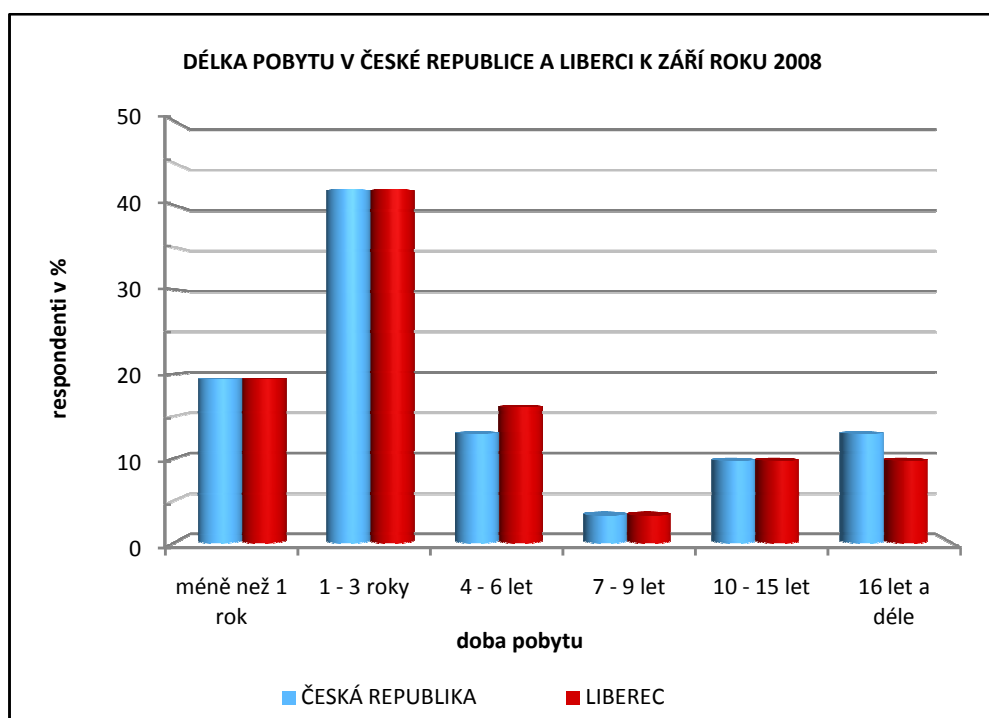
Pro jedince setrvávající v Německu 1 – 3 roky není vzdálenost cíle na rozdíl od libereckých lektorů určující a průměrně vyjíždějí 3 – 4krát ročně. U zbylých dvou vyčleněných skupin o frekvenci dojížděky částečně rozhoduje. Jedinci s (původně) českým a polským občanstvím vykonávají pravidelný cyklický pohyb jednou za 8 až 9 týdnů, vyjíždějící do ostatních evropských zemí pak sezónní cyklický pohyb 2krát až 3krát ročně již bez ohledu, oproti libereckým respondentům, na vzdálenost cíle jejich mobility. Jedinci s původem na jiných kontinentech cestují kvůli větší vzdálenosti svého cíle méně, ale i přesto častěji než je tomu u stejné skupiny lektorů v Liberci (více kapitola 12. 3. 1).

13 DOBA POBYTU NA VYMEZENÝCH ÚZEMÍCH

13. 1 Dosavadní doba pobytu na území České republiky, Liberce a Německa, Drážďan

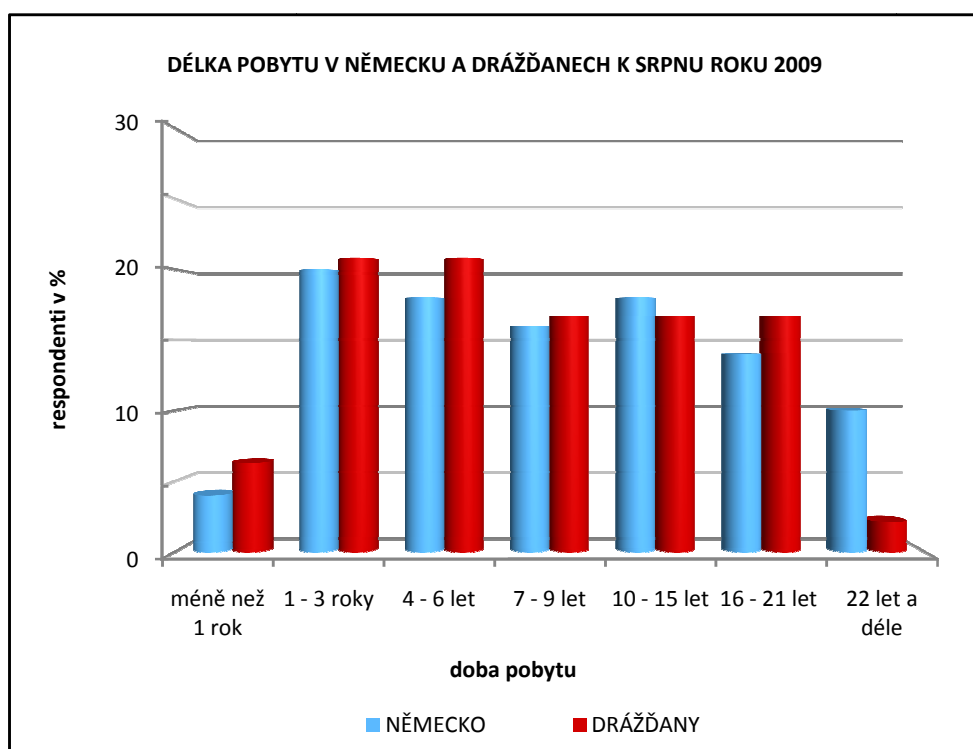
Lektoři vyučující v Liberci a Drážďanech se stali, či stále jsou, ve vztahu k České republice a Německu aktéry externí migrace a mezinárodní mobility. Průměrná doba přítomnosti jedinců zájmové skupiny v České republice je 5 – 6, v Liberci 4 – 5 let; v Německu 11, v Drážďanech 8 – 9 let. Tato informace však není vzhledem ke značnému časovému rozptylu pobytu jednotlivých lektorů a skutečnosti, že se zde vyskytují jedinci žijící v daném státě, městě, trvale a nemají v plánu nadále migrovat či vykonávat periodický pohyb mimo vytyčené území, příliš vypovídající. Výstižněji znázorňuje dosavadní dobu pobytu libereckých a drážďanských respondentů Graf 13. 1. 1 a 13. 1. 2.

Graf 13. 1. 1: Délka pobytu libereckých lektorů v České republice a Liberci k září roku 2008

Zdroj: Dotazníkové šetření 2008

Graf 13. 1. 2: Délka pobytu drážďanských lektorů v Německu a Drážďanech k srpnu roku 2009

Pozn.: 2 respondenti žijí v Berlíně a Lipsku, do Drážďan vykonávají cyklický pohyb za prací

Zdroj: Dotazníkové šetření 2009

Protože je však minimálně 84 % jedinců pobývajících v Liberci a 60 % v Drážďanech účastníky polotrvalé či sezónní migrace (Waugh, 2002), je vhodné se zabývat i předpokládanou délkou pobytu v České republice, Německu při příchodu do země.

13. 2 Předpokládaná doba pobytu lektorů na cílovém území migrace

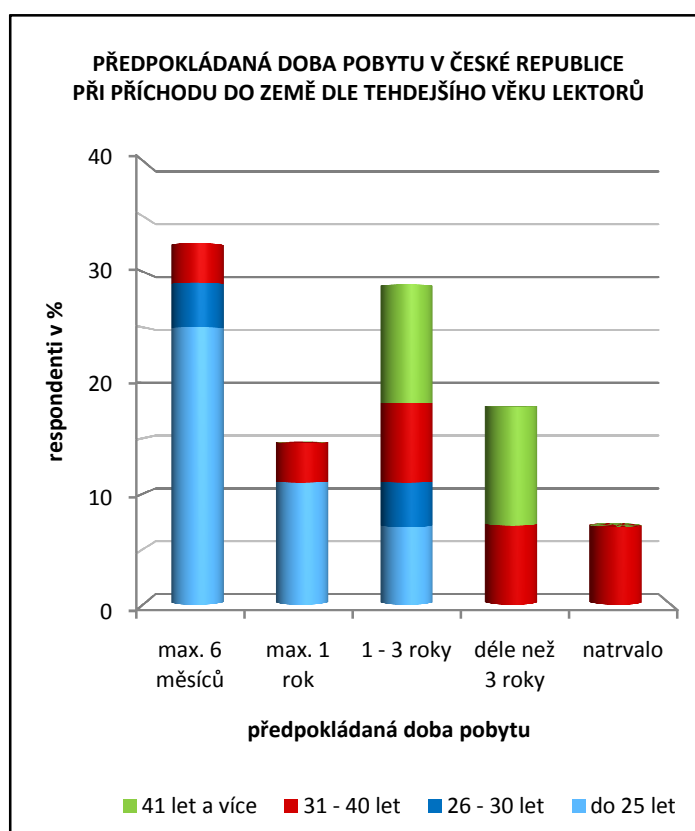
Předpokládaná doba pobytu v České republice a Liberci se od sebe u téměř většiny jedinců neliší. Při porovnání stejných ukazatelů v případě Drážďan a Německa je však situace rozdílná. Skutečnost je způsobena tím, že lektori pobývající v současné době v Drážďanech, dělí častěji dobu pobytu na území státu mezi více sídel, než je tomu u libereckých respondentů. Drážďanští lektori v nich také setrvali déle, nikoli pouze do získání zaměstnání, absolvování kurzu, jako v případě České republiky. Plánovanou dobu pobytu při příchodu jedinců do sledované lokality ovlivňují nejen push-pull-faktory (kapitola 14), nýbrž i jejich tehdejší věk a životní strategie.

Průměrný věk libereckých jedinců při příchodu do České republiky se pohybuje mezi 31 a 32 lety, drážďanští respondenti imigrovali do Německa průměrně kolem 26 let. Do Německa přicházejí obecně mladší jedinci zájmové skupiny než do České republiky; před dovršením třiceti let věku imigrovalo do Německa 92 % respondentů, do České republiky 52 %. Odlišnost tohoto ukazatele je způsobena rozdílným zastoupením pull-faktorů obou států (Graf 14. 2. 1 a 14. 2. 2) a skutečností, že v Drážďanech si výukou mateřského jazyka (při)vydělává v době vlastního studia vysoký počet studentů-cizinců, tedy jedinců mladšího věku.

13. 2. 1 Předpokládaná vs. dosavadní doba pobytu lektorů v České republice, Liberci

S narůstajícím věkem migrantů se prodlužuje průměrná předpokládaná doba pobytu v České republice (Graf 13. 2. 1. 1). V případě skupiny do 30 let věku v době příchodu je preferován kratší časový horizont setrvání na cizím území – nejdéle tři roky, 79 % pak pouze maximálně jeden rok. Příčinou je, v porovnání s ostatními věkovými skupinami, absolvování studia a praxe v České republice, jež se také stávají důvodem k nepřesahování předpokládané doby pobytu. Průměrná délka plánovaného pobytu na našem území u respondentů v tehdejším věku 31 až 40 let činí 2,5 roku, nad 41 let věku pak průměrně 4 roky, přičemž gender se nijak výrazně neprojevuje.

Graf 13. 2. 1. 1: Předpokládaná doba pobytu v České republice při příchodu do země dle tehdejšího věku libereckých lektorů

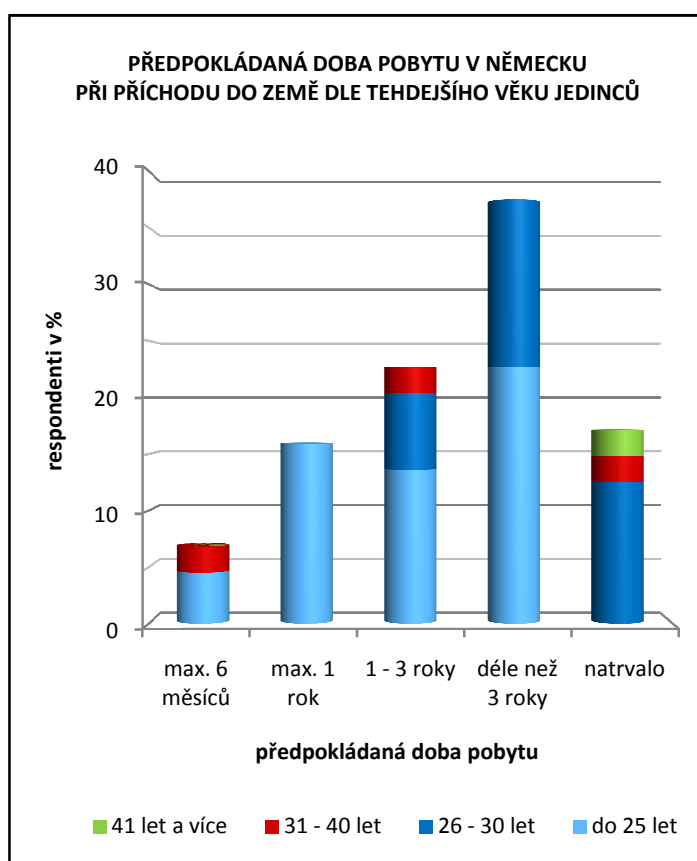
Zdroj: Dotazníkové šetření 2008

Prodloužení předpokládané doby pobytu je značně ovlivněno věkem jedince, přítomností (nepřítomností) životního partnera či potomků v Liberci (České republice) a mírou adaptace a integrace do společnosti. Míra spokojenosti s životní úrovní a celková spokojenost se životem v Liberci nerozhoduje o případném prodloužení pobytu v tom smyslu, že ani pokud jsou jedinci spokojeni (pozitivně hodnotí 90 %), není pro ně důvodem k delšímu setrvání ve státě. Oproti původnímu plánu prodloužilo svůj pobyt v České republice přes 50 % libereckých lektorů, z čehož polovina maximálně na 4 roky. Pokud byl pobyt prodloužen o delší časový úsek (25 % respondentů), stalo se tak za účelem trvalého usazení. Nejčastěji prodlužuje svůj pobyt oproti původním plánům věková skupina od 31 do 40 let, naopak téměř vůbec jedinci nad 40 let věku.

13. 2. 2 Předpokládaná vs. dosavadní doba pobytu lektorů v Německu, Drážďanech

Hlavními determinanty předpokládané doby pobytu (Graf 13. 2. 2. 1) jsou v případě drážďanských lektorů push-pull-faktory (kapitola 14). U jedinců do 30 let věku je preferován kratší časový úsek setrvávání na území Německa kvůli dominantnímu zastoupení pull-faktoru absolvování studia či praxe, ať už v rámci zahraniční stáže či celého vysokoškolského studia. V průměru je však plánovaná i dosavadní doba pobytu na území Německa delší, nežli libereckých lektorů na území České republiky. Je to způsobeno odlišným postavením češtiny a němčiny ve světě, nižší jazykovou bariérou; vypovídá to také o atraktivitě univerzit a států pro (budoucí) vysokoškolské studenty a vazbou domácích univerzit na zahraniční. Jedinci do třiceti let zůstávají často po uplynutí předpokládané doby pobytu nadále v Německu – až 60 % jedinců s tímto pull-faktorem.

Graf 13. 2. 2. 1: Předpokládaná doba pobytu v Německu při příchodu do země dle tehdejšího věku drážďanských lektorů

Zdroj: Dotazníkové šetření 2009

Na území Německa si prodloužilo svůj pobyt oproti plánované době 45 % respondentů. Většina tak učinila na dobu několikanásobně delší a polovina se záměrem trvalého usazení v zemi. Nejčastěji (71 %) setrvává déle na území státu skupina jedinců, jejímž hlavním pull-faktorem bylo právě studium či praxe. Důvodem je protažení studia, získání zaměstnání po jeho ukončení a úmysl trvalého či dlouhodobého usazení, k němuž přispívá skutečnost, že polovina z nich má v Drážďanech stálého životního partnera německé státní příslušnosti.

Pro prodloužení předpokládané doby pobytu na území Německa, České republiky existuje mnoho potenciálních důvodů – např. situace a spokojenost ve stávajícím zaměstnání, existence partnera pobývajícího ve městě či v jeho dosahu, plány, jež se vážaly k zemi (střední, západní Evropě) a jejich prozatímní nenaplnění, nevyjasněnost budoucích plánů, existence a přítomnost životního partnera (hlavně v případě drážďanských lektorů), vykořenění z mateřského státu, nemožnost získání pro jedince uspokojivého zaměstnání v mateřském státě, vyšší míra adaptace a integrace do společnosti atd. K určení přesné příčiny přesažení předpokládané doby pobytu stanovené při imigraci do země by bylo nutné zařadit do dotazníku otázky zaměřující se přímo na důvody jednotlivců.

Obdobné faktory ovlivňují rozhodování jedinců, zda se současný residenční stát a sídlo stanou jejich trvalým místem pobytu. S plánem usadit se v zemi natrvalo přišlo do České republiky 7 %, do Německa 17 % lektorů, přičemž v následujících letech přijalo toto rozhodnutí dalších 10 % libereckých a 23 % drážďanských respondentů⁸. Potenciálními důvody rozdílu mezi Libercem a Drážďanami jsou odlišné charakteristiky výběrového vzorku, ekonomická vyspělost Německa, postavení Drážďan v daném regionu, odlišné push-pull-faktory, rozdílné plány a očekávání než v případě libereckých lektorů, vyšší podíl jedinců (původně) cizí státní příslušnosti na obyvatelstvu města, státu atd. Významným determinantem je také nižší věk drážďanských jedinců při příchodu na dané území a neexistence (nepřítomnost) partnera. Tyto faktory zvyšují pravděpodobnost, že se životním partnerem stane občan Německa, Drážďan, čímž se urychluje adaptace a integrace v cílové společnosti a zvyšuje pravděpodobnost volby sídla (země) za místo trvalého pobytu.

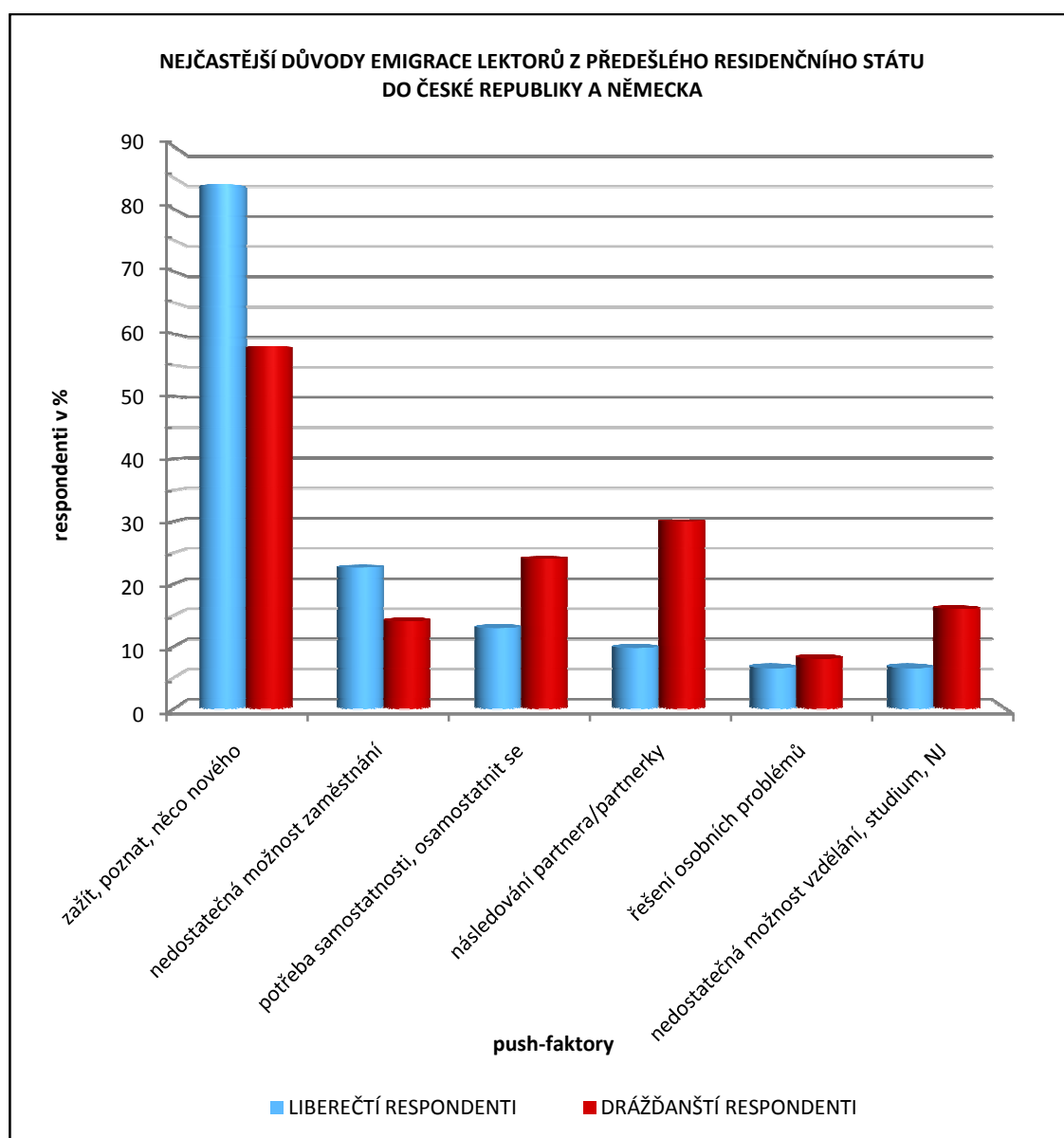
⁸ Další drážďanští lektoři předpokládají, že na území státu setrvají v časovém horizontu delším deseti let, nedokážou však momentálně dobu přesněji specifikovat.

14 PUSH-PULL-FAKTORY MIGRACE A MOBILITY

14. 1 Push-faktory migrace lektorů vyučujících v Liberci a Drážďanech

Důvody vyvolávající migraci a mobilitu populace jsou děleny do skupin faktorů politických, kulturních, environmentálních, způsobených konflikty, přírodními katastrofami a faktory ekonomickými (de Blij, Muller, 1986). Dle mikro-teorie neoklasického ekonomického přístupu migruje jedinec s vidinou zlepšení celkové kvality svého života (Drbohlav, Uhrek 2007, s. 131).

Graf 14. 1. 1: Nejčastější důvody emigrace libereckých a drážďanských lektorů z předešlého residenčního státu do České republiky, Německa

Zdroj dat: Dotazníkové šetření 2008, 2009

Dominantním důvodem emigrace lektorů vyučujících v Liberci a Drážďanech je touha zažít, poznat něco nového, objevovat, jenž je zastoupen u 84 % libereckých a 58 % drážďanských respondentů (Graf 14. 1. 1). Migranti všech věkových skupin mají snahu učinit změnu v dosavadním životě z hlediska uspokojení svých vnitřních potřeb či hodnot. U drážďanských respondentů se druhou nejfrekventovanější příčinou emigrace stalo *následování partnera*, jímž je většinou (75 %) občan Německa, gender se v tomto ukazateli neprojevuje.

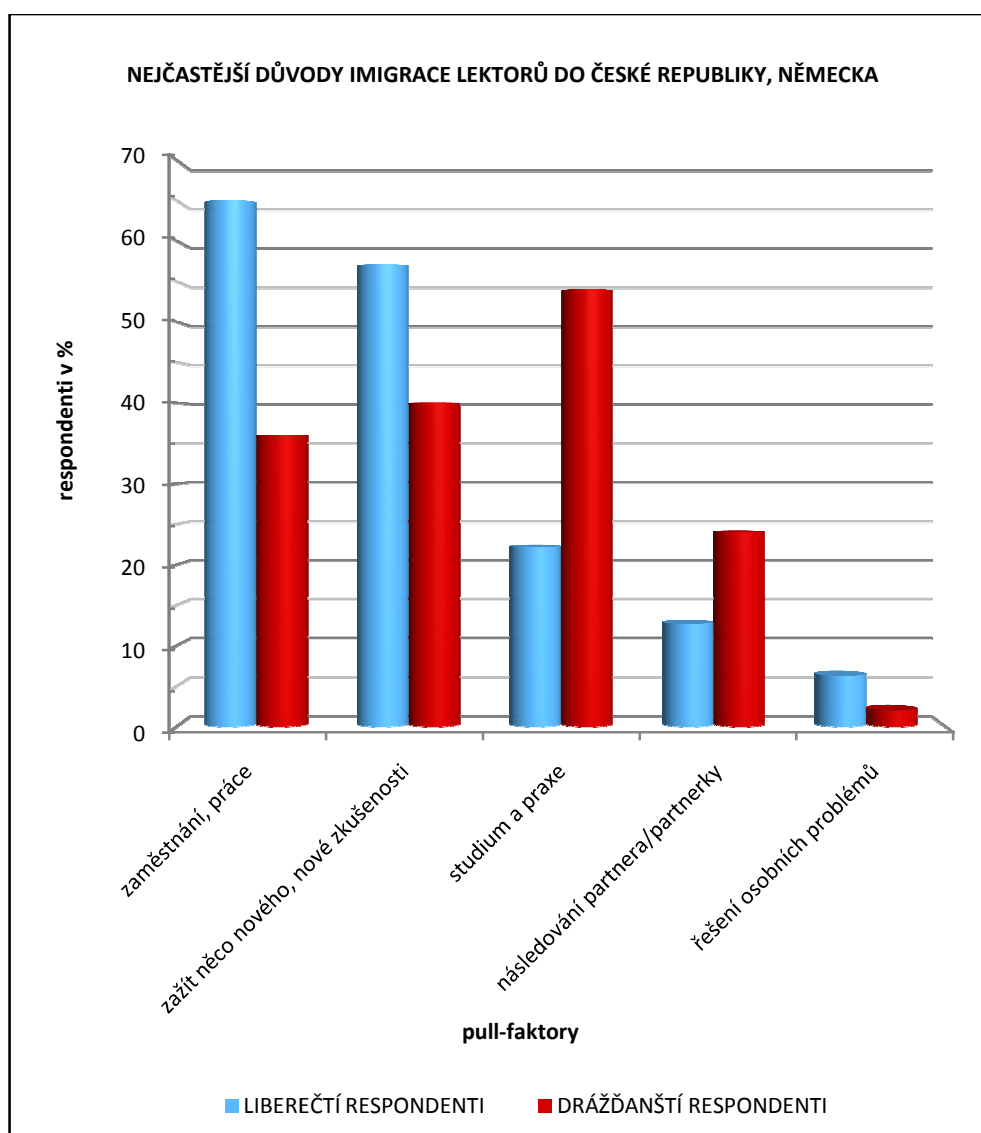
Rozdílné zastoupení push-faktorů libereckých a drážďanských respondentů způsobuje v největší míře věk jedince v době imigrace na cílové území. Nižší věkový průměr zájmové skupiny směřující do Německa nežli do České republiky (Graf 13. 2. 1. 1. a 13. 2. 2. 1) zvyšuje zastoupení *snahy osamostatnit se* jako důvodu emigrace a nižší podíl push-faktoru *nedostatek možností zaměstnání*. *Nedostatečnou možnost vzdělání* na území předešlého mateřského státu ovlivňuje obor studia (germanistika či němčina jako cizí jazyk) a je úzce spjata s nejfrekventovanějším pull-faktorem drážďanských respondentů (Graf 14. 2. 2). Tím se stalo právě *studium či absolvování praxe* v Německu. Rozdílné zastoupení push-faktorů libereckých a drážďanských jedinců přitom znázorňuje jejich navzájem odlišné životní strategie. Nejčastější push-faktory úzce souvisí s pull-faktory (kapitola 14. 2).

14. 2 Pull-faktory migrace a mobility lektorů vyučujících v Liberci a Drážďanech

Při hodnocení nejdůležitějších pull-faktorů, byly respondenty upřednostňovány pragmatické migrační důvody (Graf 14. 2. 1 a 14. 2. 2). V Liberci se stalo hlavním důvodem příchodu 65 % imigrantů zaměstnání, tito jedinci měli již při příchodu do země jasnou představu o své budoucí pracovní činnosti. Významným determinantem je u libereckých respondentů migrační vzdálenost. Pull-faktorem jedinců z mimoevropských států se stává mnohem častěji touha zažít a poznat něco nového (72 %), než je tomu u Evropanů (50 %). Jejich častější příčinou imigrace na území České republiky je právě zaměstnání, práce (75 %). Důvody imigrace do České republiky a Liberce se rozcházejí minimálně.

Nejčastějším důvodem imigrace na území Německa je *studium či absolvování praxe* (55 % jedinců). V Drážďanech jeho dominantní postavení klesá a pull-faktory jsou zastoupeny rovnoměrněji (kapitola 14. 2), což je způsobeno jiným residenčním sídlem na území Německa před příchodem právě do Drážďan (kapitola 12. 2). Frekventovanou migrační příčinou na německé území je také následování partnera. Vyskytuje se především u respondentů starších 26 let, přičemž mírnou převahu mají ženy.

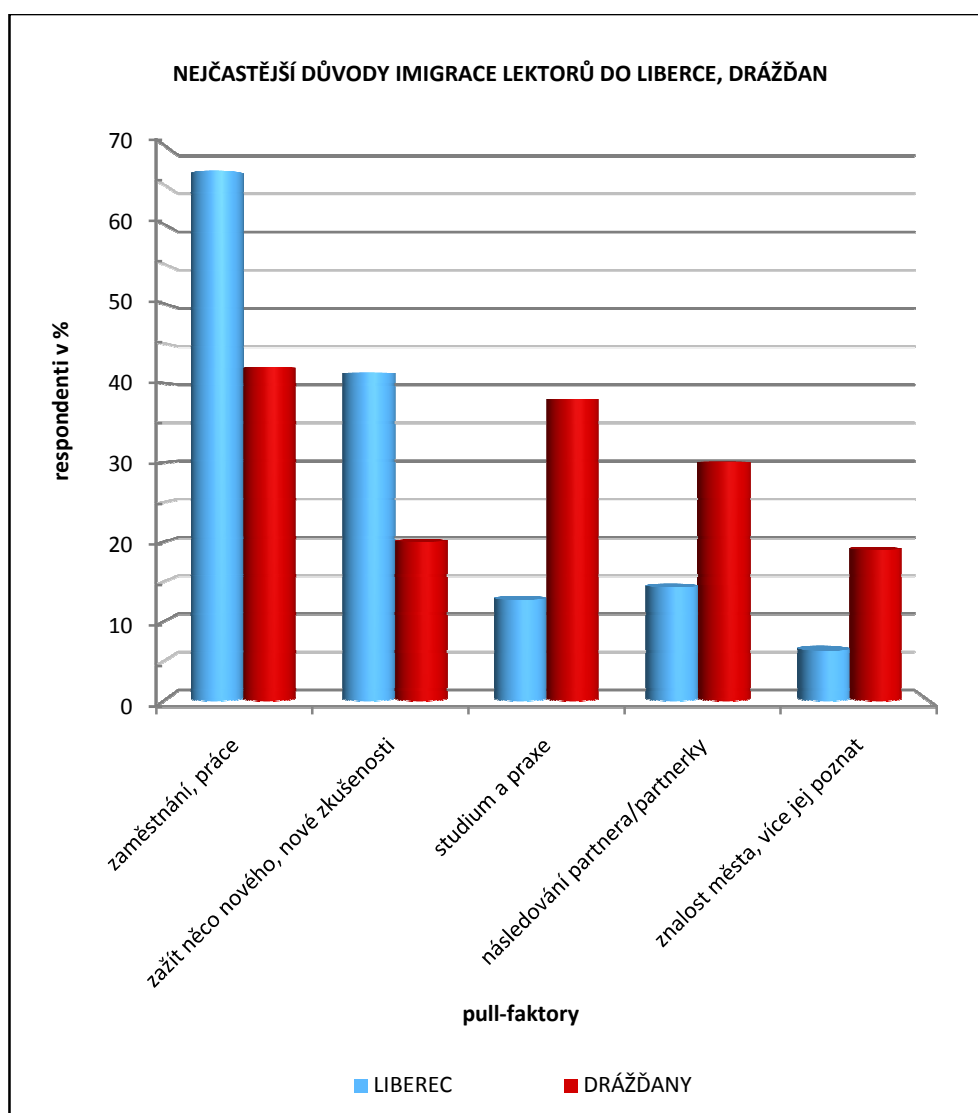
Graf 14. 2. 1: Nejčastější důvody imigrace libereckých a drážďanských lektorů do České republiky, Německa

Zdroj dat: Dotazníkové šetření 2008, 2009

Rozdíly v zastoupení pull-faktorů země (Graf 14. 2. 1) a sídla (Graf 14. 2. 2) jsou způsobeny skutečností, že jedinci neměli při imigraci do státu úplnou představu o svých budoucích pracovních aktivitách a Liberec či Drážďany nebyly vždy prvním místem pobytu na území České republiky, Německa. Důvody externí a interní migrace se liší také v závislosti na době strávené v cizím státě a jiném časovém období rozhodování k emigraci.

Graf 14. 2. 2: Nejčastější důvody imigrace libereckých a drážďanských lektorů do Liberce, Drážďan

Zdroj dat: Dotazníkové šetření 2008, 2009

Hlavním činitelem odlišného rozložení pull-faktorů libereckých a drážďanských lektorů se stal opět věk, dále pak skutečnost neukončeného vysokoškolského vzdělání v době imigrace. To ovlivňuje především zastoupení *studia a praxe* jako významného drážďanského imigračního důvodu. Této skutečnosti přispívá také nižší jazyková bariéra (78 % jedinců se učilo němčinu již před příchodem do Německa, mnoho z nich ve škole), odlišné postavení češtiny a němčiny ve světě, nabízené studijní obory univerzit (mezi respondenty se objevují také studenti germanistiky či němčiny jako cizího jazyka), vypovídá to také o atraktivitě univerzit a států pro (budoucí) vysokoškolské studenty a vazbě domácích univerzit na zahraniční.

Vzájemná odlišnost migračních příčin libereckých/drážďanských lektorů cizích jazyků a Leeova push-pull-modelu (více kapitola 5. 3) je zcela zřejmá. Leeův model je založen na celosvětovém měřítku nejčastějších a nejsilnějších příčin vyvolávajících prostorový pohyb populace. Těmi jsou v současné době především neuspokojivé ekonomické podmínky. Zájmová skupina průzkumu je však natolik specifická a v globálním měřítku jednotná, že push-pull-faktory se od většinové skupiny migrantů odlišují. Jedná se o jedince vzdělané, vysoce kvalifikované, motivované, převážně z ekonomicky vyspělejších zemí, kteří se účastní dobrovolné migrace a push-faktory nejsou život či fyzické zdraví jedinců ohrožující okolnosti. Migranti-lektoři spoléhají především sami na sebe. Velké množství lektorů nemigruje z důvodu okamžitého zlepšení svého životního standardu, nýbrž ona migrace se stává prostředkem pro zvýšení jejich sociálního a ekonomického statusu v *mateřské zemi*, velká část jich totiž plánuje opět reemigrovat.

15 ZAMĚŠTNÁNÍ A KVALIFIKACE

Z hlediska celosvětové migrace jsou dle Ravesteinových zákonů, neoklasické ekonomické teorie i teorie dvojího trhu hlavním faktorem vyvolávajícím prostorový pohyb populace neuspokojivé ekonomické podmínky (více kapitola 5). U 23 % libereckých a 14 % drážďanských respondentů se sice nedostatek pracovních příležitostí stal důvodem k odchodu z mateřského (předešlého residenčního) státu, malý příjem a nízká životní úroveň ale byly zároveň příčinou pouze u 3 % až 4 % členů zájmové skupiny v obou městech (kapitola 14).

Svůj mateřský jazyk plánovalo využít k obživě v Liberci 86 % jedinců, 80 % ho mělo v úmyslu přímo vyučovat. U poloviny respondentů nebyla přitom Česká republika prvním územím mimo mateřský stát, na němž se výukou svého rodného jazyka živil, a u 10 % ani posledním. V Drážďanech plánovalo mateřštinu ke své obživě využít 56 % jedinců, 48 % ji mělo v úmyslu přímo vyučovat. V případě 8 % respondentů nebylo přitom Německo první zemí za hranicemi mateřského státu, na němž se věnovali výuce rodného jazyka, a u minimálně 4 % není ani posledním. Předpokládaná doba výuky jazyka se kryje s dobou pobytu na vymezených územích u všech libereckých a 84 % drážďanských respondentů (kapitola 13). Důvodem ukončení této pracovní činnosti je nejčastěji odchod ze země za účelem dokončení studia či návratu k původní kvalifikaci, zaměstnání.

Rozdílné výsledky průzkumu uskutečněného v Liberci a Drážďanech jsou způsobeny odlišnými pull-faktory – 54 % drážďanských respondentů neimigrovalo do Německa s prioritním důvodem zaměstnání, nýbrž za účelem studia – a skutečností, že většina drážďanských lektorů si obstarávala zaměstnání, zdroj obživy či přivýdělek, až na území Německa (Drážďan), nikoli jako velká část libereckých lektorů již v předešlém residenčním státě (kapitola 11. 2). Rozdíl mezi Drážďanami a Libercem v zastoupení jedinců, kteří se věnovali výuce mateřštiny před imigrací do Německa/České republiky již v jiném nežli mateřském státě souvisí s migrační historií jedinců před příchodem do Německa (kapitola 12. 1) a jejich věkem.

Lektoři-rodilí mluvčí mají v rámci oboru své pracovní činnosti v určitých ohledech privilegovaný přístup k zaměstnání. V posledních letech začíná mnoho potenciálních klientů a zaměstnavatelů lektorů preferovat rodilé mluvčí, kvůli specifickým požadavkům vzdělávaných však nikdy nedojde k situaci, kdy by tito jedinci zcela omezovali přístup k pracovním místům lektorům, kteří rodilými mluvčími nejsou.

15. 1 Vzdělání a kvalifikace k výuce cizího jazyka

100 % lektorů vyučujících v Liberci a 98 % v Drážďanech svůj mateřský jazyk má ukončené vysokoškolské vzdělání či jsou stále studenty univerzity a do České republiky/Německa imigrovali právě za účelem studia či praxe. Uzavřené vzdělání jedinců je různorodé, převažují však humanitní obory. 80 % lektorů v obou městech má, ať v souvislosti s vysokoškolským studiem či formou specializovaných kurzů (TEFL, ESOL,⁹ ...), získanou kvalifikaci k výuce (cizího) jazyka. Dalšímu vzdělávání v oboru ve smyslu četby odborné literatury, absolvování seminářů apod. se věnuje 80 % libereckých a 85 % drážďanských respondentů. Z průzkumu vyplývá, že v Liberci mají učitelé mladší věkové skupiny (do dvanácti let) vždy svou kvalifikaci zaměřenou přímo na výuku mateřského jazyka, vždy absolvovali specializované kurzy a dále se vzdělávají pomocí odborné literatury či seminářů. Většina drážďanských lektorů mladší věkové skupiny těmto požadavkům nevyhovuje; nižší věková skupina žáků zde není důvodem obecně vyšší kvalifikace lektorů.

Vysoké procento kvalifikovanosti potvrzuje nejen požadavky zaměstnavatelů lektorů, nýbrž i nároky klientů. Respondenti vyučující svůj jsou koncentrováni v jazykových školách a na univerzitách. Podmínky jednotlivých kateder a školských pracovišť pro přijetí jedinců do pracovního poměru nejsou shodné, obecně je však požadováno ukončené či momentálně probíhající vysokoškolské vzdělání. Klientům jazykových škol a kurzů dříve postačovalo, když byl jejich lektorem rodilý mluvčí, v posledních letech se ale jejich nároky zvedly a o kvalifikaci svých učitelů se více zajímají. Jazykové školy požadují po rodilých mluvčích stále častěji buď vysokoškolské vzdělání zaměřené na výuku jazyka či certifikáty lektorů cizího jazyka; některé poskytují svým zaměstnancům metodickou pomoc a dále si je samy (za účelem zvýšení své konkurenceschopnosti) doškolují.

15. 2 Spokojenost s finančním ohodnocením a celkovou životní úrovní

Pro 88 % libereckých lektorů je výuka jazyka jediná výdělečná činnost, přičemž 61 % je s jejím finančním ohodnocením nespokojeno. Pokud jsou porovnávány tzv. volné výdaje (po odečtení všech nutných výdajů od celkového příjmu) v mateřském státě a České republice, polovině jedinců zbude více v ČR a to přibližně o třicet procent. 39 % lektorů pak zaznamenává úbytek

⁹ TEFL - Teaching English as a Foreign Language, ESOL - English for speakers of other languages

volných výdajů, v tomto případě však průměrně o 150 %. Vzdělanost, národnostní složení zájmové skupiny a právě její nespokojenost s výdělkem nepotvrzuje zcela neoklasický ekonomický přístup, jenž na makro-úrovni vysvětluje směr migrace populace ze zemí méně vyspělých s přebytkem pracovních sil a nízkými platy do zemí s nedostatkem pracovních sil a vysokými platy.

Výuka jazyka je jedinou výdělečnou činností 55 %¹⁰ drážďanských lektorů, přičemž polovina je s jejím finančním ohodnocením nespokojena. Negativní vnímání finančního ohodnocení ale většinou není důvodem pro ukončení této pracovní činnosti v časovém horizontu tří let. Pull-faktory a odlišná skladba původních národností drážďanských učitelů zcela nevyvrací (jako v případě České republiky) neoklasický ekonomický přístup k migraci. 56 % jedinců imigrovalo do Německa z ekonomicky méně vyspělých států (kapitola 10) a téměř třetina za účelem studia (získání praxe), tedy z důvodu zvýšení své kvalifikace a s vidinou, že v budoucnu lépe obstojí na trhu práce.

V případě volných výdajů je situace v Drážďanech a Liberci také rozdílná. 38 % drážďanských vyučujících nebylo na území předešlého residenčního státu samostatně výdělečně činných a téměř pětina nedokázala svou tehdejší a současnou finanční situaci porovnat. Pětině lektorů zbude na tzv. volné výdaje v Německu více, 18 % respondentům méně nežli v předešlé zemi.

Pokles finančních prostředků na volné výdaje či nespokojenost s finančním ohodnocením nemá vliv na dobu pobytu ani celkové vnímání životní úrovně v Liberci a Drážďanech. Důvodem je vnímání situace na pracovním trhu v mateřském státě a životní hodnoty, postoje a priority migranta. Se svou životní úrovní je (spíše) spokojeno 90 % libereckých a 84 % drážďanských lektorů vyučujících svoji mateřštinu. Vyšší míra spokojenosti (u libereckých nežli drážďanských jedinců) může být způsobena nižším očekáváním a zvýšeným vnímáním rizik. Vzhledem k tomu, že liberečtí respondenti se účastní převážně individuální migrace a drážďanští v přítomnosti životního partnera, může se do jejich hodnocení vlastní životní úrovně promítat více také očekávání (a vnímání současné situace) jejich partnera.

¹⁰ 8% z těchto jedinců má však ještě jiné příjmy, např. vzdělávací stipendium, starobní důchod

16 ADAPTACE A INTEGRACE MIGRANTŮ V CÍLOVÉ SPOLEČNOSTI

16. 1 Adaptace – integrace – asimilace

S interakcí minoritní a majoritní společnosti a procesem začleňování imigrantů do domácí populace jsou spjaty následující pojmy.

Adaptace znamená obecně přizpůsobování se jedince okolním podmínkám. Adaptace je *hierarchicky nejvyšším nebo také „všeobjímajícím“ pojmem vztahu cizinec-majoritní prostředí [...]* Ve vztahu s migračními procesy v sobě pak odráží řadu zejména *geograficky, ekonomicky, sociokulturně a psychologicky významných procesů a subprocessů, jimiž migrant v nové zemi prochází, je jimi formován a jež zároveň přetvářejí původní struktury.* (Janská, 2007, s. 142)

Integrace ve vztahu k migraci je chápána jako proces, v jehož rámci se imigranti stále více včleňují do různých oblastí společenského života v majoritní společnosti a do již existujících sociálních struktur (Janská, 2007, s. 143). Friedrich Heckmann rozlišuje čtyři hlavní oblasti integrace do domácí populace.

1. Strukturní integrace zahrnuje nabytí práv migrantem a jeho rovnocenný přístup na pracovní trh, do vzdělávacího (kvalifikačního), sociálního, zdravotnického a politického systému cílové společnosti.
2. Během kulturní integrace dochází ke změně osobnostních, kognitivních a kulturních charakteristik jedince a ke změnám v chování nejen migranta, nýbrž i domácí populace. Migrant uznává svou *bi-kulturní* identitu, uznává hodnoty a zvyky hostitelské (majoritní) společnosti. Kulturní integrace zajišťuje, na základě demokratických hodnot, kulturní pestrost v každodenním životě pro všechny členy dané společnosti.
3. Sociální integrace znamená, že se migrant stává postupně členem v různých asociacích, sdruženích, nevládních organizacích, navazuje přátelství, kontakty a setkává se na všech úrovních společnosti s domácí populací stejně jako s imigranty.
4. Identifikační integrace předpokládá utváření pocitů sounáležitosti a identity ve vztahu k imigrační společnosti.

[56, 57]

Asimilace je výsledkem úspěšné integrace jedince. Migrant pozbývá původní identitu typickou pro jeho etnikum a je plně začleněn, splývá, se společností majoritní. Asimilace zahrnuje integraci do běžného života skrze sdílenou zkušenost, jazyk, smíšený sňatek a znalost dějin cílové

společnosti. Imigranti si zvnitřňují také postoje a hodnoty cílové společnosti. (Fellmann, 2007, s. 185 – 186)

16. 2 Způsob a průběh začleňování migrantů do cílové společnosti

Následkem migrace dochází k přetváření stávajících sociálních vztahů a nabývání nového sociálního statusu. Jedinec si osvojuje cizí jazyk, jiný způsob myšlení a hodnocení, odlišnou kulturu, tradici a zvyklosti (Diamant, 1995, s. 163). Míra integrace do cílové společnosti je ovlivněna nejen přístupem migrantů k dané problematice, jejich snahou úspěšně se začlenit, nýbrž i integračními modely země a přístupem majoritní společnosti k imigrantům. Dušan Drbohlav (in: Šišková, 2001) uvádí jako další důležitý faktor adaptace také kulturní a fyzickou blízkost imigrující a majoritní populace.

Americký psycholog John Berry vymezuje čtyři způsoby přijímání kultury majoritní populace migrantem. Ty jsou definovány na základě kombinace potvrzení či vyvrácení dvou tezí – zda si jedinec zachovává prvky své (původní) kulturní identity a zda vyhledává, udržuje pozitivní vztahy s jedinci jiných etnických skupin [47, 49].

Tab. 16. 2. 1: Model akulturace Johna Berryho (1980, 2003)

	ANO participace na vztahu s ostatními etnickými skupinami	NE participace na vztahu s ostatními etnickými skupinami
ANO zachování kulturní identity	integrace	separace
NE zachování kulturní identity	asimilace	marginalizace

Zdroj: [49]

Dle Berryho modelu lze chování libereckých i drážďanských lektorů definovat jako integrační – zachovávají si svou kulturní identitu, ale zároveň navazují kontakt a vztahy s jedinci majoritní populace či jiných etnických (minoritních) skupin (více kapitola 16. 3 a kapitola 16. 4). U jedinců, kteří pobývají za hranicemi mateřského státu již delší dobu a jejichž partner je

německého/českého původu, lze předpokládat postupnou asimilaci v majoritní společnosti. V případě potomků lektorů, kteří imigrovali společně s rodiči v nižším věku či se narodili v cílové destinaci, dojde s největší pravděpodobností také k asimilaci s domácí populací, pokud tedy v daném státě setrvají.

Američtí sociologové Robert E. Park a Ernest W. Burgess v rámci svého modelu „*race-relation-cycle*“ (1921) popisujícího úspěšnou adaptaci migrantů v majoritní společnosti tvrdí, že *pokaždé, když se kvůli migraci dvě nebo více etnických skupin setkává na jednom území, probíhá proces o pěti fázích.* (Han, 2000, s. 43)

1. Kontaktní fáze. Jedinci obou etnických skupin se snaží mezi sebou navázat zpravidla smířlivé kontakty. Obě skupiny se snaží navzájem poznávat a ověřují své poznatky o skupině druhé.
2. Konkurenční (soutěžní) fáze. Etnická skupina a majoritní společnost si vzájemně konkurují. *Vstupují do soutěže* o zdroje, prostředky, jichž se ve společnosti nedostává – např. pracovní místa, byty, místa v mateřských školách.
3. Konfliktní fáze je následkem soutěžení o nedostatkové prostředky ve fázi předešlé. Začíná se objevovat diskriminace, rozepře, vzpoury (občanské nepokoje).
4. Fáze přizpůsobení, adaptace. Etnické skupiny mění své chování a snaží se nalézt vhodný způsob soužití, jednotlivé skupiny mají snahu vycházet vstříc ostatním. Každá si hledá své oblasti pracovní činnosti, z jiných ustupuje a spokojuje se se svým sociálním statusem.
5. Asimilační fáze. Pomocí směšování (smíšených manželství jednotlivých etnických skupin) mizí etnické rozdíly. Na jejich místě vzniká jako celek nová skupina, v níž nejsou etnické rozdíly již patrné.

(Han, 2000, s. 43 – 44)

R. E. Park a E. W. Burgess považují asimilaci imigranta v majoritní společnosti za přirozený proces vývoje jedince v cílové destinaci a nevyhnutelný výsledek adaptace. Asimilace dané etnické skupiny je přitom dlouhodobý proces, který může trvat více generací. V současnosti je obecně za ideální stav interakce majoritní a minoritní populace v demokratických státech považováno nikoli rozplynutí etnických skupin imigrantů v domácí společnosti, směšování etnik, nýbrž jejich soužití ve vzájemném respektu, aniž by se některá skupina musela vzdávat svých typických znaků.

16. 3 Integrace libereckých a drážďanských lektorů do majoritní společnosti

Rychlost a míru integrace migrantů do majoritní společnosti ovlivňuje množství faktorů. Následující kapitoly popisují jednotlivé oblasti integrace libereckých a drážďanských lektorů – z hlediska soudržnosti jedinců se svou původní etnickou skupinou v cílové destinaci, významu jazyka majoritní populace jako integračního prostředku, míry dodržování tradic a zvyků mateřské kultury. Pozornost je věnována také skutečnosti, zda respondenti považují imigrační lokalitu za svůj domov a hodnocení majoritní populace, jejích postojů k cizincům.

16. 3. 1 Soudržnost jedinců se stejným mateřským jazykem, stejné státní příslušnosti

Mobilní jedinec se vyvazuje ze sociálních vazeb ve zdrojové oblasti a navazuje nové v cílové. Obtížnost adaptace v cílovém prostředí napomáhá snížit mobilita v rámci již vytvořených migračních sítí. Ta se v případě členů zájmové skupiny v Liberci nepotvrdila (kapitola 11. 1), míra soudržnost jedinců se stejným mateřským jazykem je však vysoká. Na začátku pobytu v České republice se pokusilo kontaktovat tuto skupinu lidí téměř 70 % příchozích, v ostatních případech převažují jedinci, kteří měli v úmyslu se mimo mateřský stát usadit natrvalo. U drážďanských lektorů se teorie migračních sítí potvrdila s 38% pravděpodobností (kapitola 11. 1), ale míru investice do migračního aktu se pokusilo snížit prostřednictvím kontaktování osob se stejným mateřským jazykem 62 % jedinců. Předpokládaná doba pobytu v Německu tento ukazatel příliš neovlivňuje. Míra trávení volného času s jedinci stejného mateřského jazyka je však u drážďanských (oproti libereckým) respondentů nižší. Důvodem je vyšší zastoupení pull-faktorů studia, jehož předpokladem je osvojení si jazyka, a následování partnera, kterým byl v mnoha případech původem Němec.

Prodávající se doba pobytu v Liberci i Drážďanech způsobuje klesající frekvenci setkávání se ve volném čase s občany komunikujícími jejich mateřským jazykem (užívání jejich mateřštiny jako komunikačního jazyka) a také celkového setkávání se s jedinci stejné státní příslušnosti (vyjma rodiny). To je vysvětlitelné poznáváním stále většího počtu lidí z domácí populace a vyšší schopností dorozumění, což je jedním ze základních předpokladů úspěšné integrace v cílovém prostředí. V případě drážďanských lektorů zvyšuje míru a rychlost adaptace také skutečnost, že životním partnerem minimálně poloviny z nich je původem Němec, a existence a přítomnost potomků, kteří jsou zdrojem dalších sociálních vazeb v cílové společnosti.

Někteří lektoři udržují vazby s jedinci stejného etnika (původního občanství) prostřednictvím různých spolků, které podporují soudržnost krajanů. V Drážďanech se spolkových setkání účastní třetina respondentů a dalších 15 % je zároveň jejich členy. Nejvýznamněji jsou zastoupeni jedinci původem z České republiky a Polska, ukazatel ovšem ovlivňuje četnost respondentů těchto státních občanství ve výběrovém vzorku dotazníkového šetření. V Liberci se účastní této formy spolkové činnosti pětina lektorů cizího jazyka (především Němců), nikdo ale není přímo jeho členem. Vyšší míra tohoto způsobu udržování soudržnosti krajanů v Drážďanech je způsobena tím, že zde existuje více spolků, vliv má také velikost sídla, počet jedinců stejné národnosti v určité oblasti a samotná skladba národností cizinců. Dosavadní ani předpokládaná délka pobytu spolkovou činnost respondentů neovlivňuje.

16. 3. 2 Tradice a zvyky: jejich udržování a přibližování majoritní populaci

Tím, jak se migrant integruje do cílové společnosti, pobývá na jiném území, nežli je spojené s dodržováním určitých tradic, může docházet k postupnému vytrácení původních zvyků z jeho života a k přijímání tradic majoritní populace. Důležitým faktorem ovlivňujícím udržování tradic migrantem je také kulturní blízkost minoritní a majoritní populace. Pokud dodržuje minoritní a majoritní skupina podobné svátky, migrant může na cílovém území postupně přijmout způsob jejich slavení majoritní populací.

85 % drážďanských respondentů potvrdilo, že stále dodržuje (alespoň v malé míře) tradice svého původního etnika, ale téměř polovina z nich méně nežli v mateřském státě; doba pobytu přitom tento ukazatel neovlivňuje. Důvody pro částečné vymizení původních tradic jedinců ze života se mohla stát např. skutečnost, že je nemají s kým sdílet, nemají pro jejich zachování v Německu potřebné podmínky. Většina libereckých respondentů dodržuje tradice a zvyky během pobytu v České republice ve stejné míře jako dříve v mateřském státě, zřejmě i z důvodu obecně kratší předpokládané doby pobytu mimo mateřský stát a vyšší externí mobility (právě při příležitosti národních svátků) do státu původu.

Náplní výuky cizích jazyků není dle současných trendů pouze rozvoj řečových dovedností, nýbrž také interkulturní kompetence žáků. Předpokládá se, že lektoři cizích jazyků již z náplně svého povolání šíří kulturu národa, etnika, z něhož pocházejí a tak také činí většina drážďanských i libereckých respondentů. V rámci dotazníkového šetření bylo dále zjišťováno, zda přibližují své zvyky a tradice i mimo výuku a jiným osobám nežli svým žákům. 80 % drážďanských i libereckých lektorů informuje o tradicích pouze (především) své žáky, z nichž dvě třetiny jen během výuky

v kurzech, nikoli mimo ně. Širší veřejnosti prostřednictvím pořádání např. tematických večerů, setkání a různých akcí svou kulturu přibližuje pětina libereckých i drážďanských respondentů. Z empirického šetření vyplývá také jistá závislost s vyučovaným jazykem a tedy národností lektora – převážná většina jedinců původem ze Spojených států amerických a Spojeného království informuje o svých tradicích pouze žáky a jen během vyučovacích hodin. Důvody mohou být různé, např. domněnka lektorů, že jejich kulturu česká/německá majoritní populace již dostatečně zná či nezájem širší veřejnosti.

16. 3. 3 Jazyk jako prostředek integrace

Jazyk cílové společnosti jako integrační faktor z pohledu zájmové skupiny

Jedním z ukazatelů míry integrace v majoritní společnosti je také znalost jejího jazyka. U migrujících jedinců záleží na předpokládané a dosavadní době pobytu na daném území, podobnosti jazyka zdrojové a cílové oblasti, znalosti migrantova mateřského jazyka obyvateli v cílovém regionu a komunitě lidí, v níž se pohybuje, dále na zaměření pracovní činnosti a na celkové motivaci k začlenění se do domácí populace. V případě zájmové skupiny ovlivňuje motivaci také samotná výuka jazyka, kdy znalost mateřštiny žáků může napomoci vysvětlení jednotlivých interlingválních (interferenčních) znaků a lektorovi objasnit případné žákovy chyby.

86 % lektorů vyučujících v Liberci svůj mateřský jazyk považuje znalost českého jazyka za důležitou pro život v České republice a pro integraci do společnosti. Zbylí jedinci, z nichž se však polovina pohybuje převážně mezi lidmi, kteří bez problémů komunikují jejich mateřským jazykem, mají opačný názor a délka předpokládaného ani dosavadního pobytu na území České republiky jejich mínění neovlivňuje. Předpokládaná doba pobytu v zemi nemá vliv ani na osvojování češtiny před samotnou imigrací jedinců. Česky se na území mateřského (předešlého residenčního) státu ve větší míře učí 13 % lektorů, přičemž je však čeština jejich druhým mateřským jazykem, předmětem vysokoškolského studia či mají partnera české národnosti. 70 % jedinců při příchodu do České republiky neumí česky vůbec, 15 % pak pouze základní komunikační fráze. Nízká míra motivace k souvislejšímu a dlouhodobějšímu osvojování češtiny je vysvětlitelná předem určeným zaměřením pracovní činnosti jedinců na území České republiky (kapitola 15 a 14. 2) a s tím spojené koncentrací osob komunikujících jejich rodnou řečí.

96 % lektorů vyučujících v Drážďanech svoji mateřštinu považuje znalost německého jazyka za důležitou pro život v Německu a pro integraci do cílové společnosti. Německy se před imigrací

do země učilo 78 % jedinců, u zbývajících počtu respondentů nebyla důvodem k cílenému osvojování si jazyka ani delší předpokládaná doba pobytu. 47 % drážďanských lektorů ovládá němčinu aktivně, 27 % pasivně již při příchodu do státu. 12 % jedinců zná základní běžně užívané fráze a 14 % neumí v době imigrace německy vůbec. Vysokou míru osvojení jazyka způsobuje jednak jejich nejfrekventovanější pull-faktor – studium na německé univerzitě či získání praxe (kapitola 14. 2), němčina samotná jako obor studia, tak oproti České republice delší předpokládaná doba pobytu v zemi, existence životního partnera německé národnosti již na území předešlého residenčního státu a především – oproti češtině – významné postavení němčiny mezi ostatními světovými jazyky. Její značné uplatnění především v rámci Evropy pak zvyšuje motivaci k jejímu osvojování si i za předpokladu kratšího pobytu na území Německa.

Schopnost komunikace úředním jazykem cílové společnosti

Současná jazyková úroveň češtiny a schopnost domluvit se vzrůstá s dosavadní dobou pobytu na území České republiky bez ohledu na předpokládanou dobu přítomnosti a frekvenci vyjíždky do mateřského státu. Nejrychleji stoupá schopnost komunikace spojená s restauračními zařízeními, dále s obchody, nejpomaleji s úřady. Tato skutečnost je dána šířkou potřebné slovní zásoby a frekvencí jejího užívání, náročností komunikačních frází, nutností přesné formulace myšlenky, cizojazyčnou gramotností zaměstnanců vybraných zařízení, frekvencí jejich návštěvy atd. Při vyjednávání s úřady a s řešením problémů nejčastěji pomáhají u pobývajících na českém území méně než 3 roky kolegové ze zaměstnání či zaměstnavatel (56 %), u migrantů přítomných déle než 3 roky, pokud si nejsou schopni vyřešit náležitosti již sami, příbuzní či známí.

Zlepšování jazykové gramotnosti, co se týče češtiny, je v České republice dosahováno v závislosti na plánované době pobytu. Vidina setrvání v zemi méně než jeden rok má u 80 % jedinců za následek „pouze“ tzv. nezáměrné osvojování jazyka, což znamená, že nenavštěvují jazykové kurzy, neučí se (záměrně) sami ani prostřednictvím příbuzného, známého. Záměrný způsob zlepšování jazykové kompetence převažuje u jedinců s dosavadním a plánovaným pobytem delším jednoho roku. Jazykové kurzy navštěvuje či navštěvovala téměř třetina libereckých lektorů, mezi nimi dominují občané původem ze států sousedících s Českou republikou. Kurzy češtiny pro cizince nabízí v Liberci několik jazykových škol a organizací, přičemž existuje předpoklad, že zájem o ně se z pohledu cizinců přicházejících na naše území bude zvětšovat nejen díky motivaci vyšší a rychlejší integrace do společnosti, nýbrž i z důvodu získání trvalého pobytu na území České republiky. V souvislosti s novelizací *Zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu*

cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů je povinen žadatel o trvalý pobyt na území České republiky předložit od 1. 1. 2009 doklad prokazující znalost českého jazyka minimálně na úrovni A1 Společného evropského rámce pro jazyky (*Zákon č. 326/1999 Sb.*). Podmínka určená politikou státu tak do jisté míry může napomoci integraci migrantů do cílové společnosti. Lektoři cizích jazyků se klienty kurzů češtiny pro cizince z důvodu složení státní zkoušky s úmyslem získání trvalého pobytu na území České republiky budou stávat, vzhledem ke znění daného zákona, jejich předpokládané době pobytu na území státu (kapitola 13) a stanovené obtížnosti zkoušky minimálně.

Současná míra osvojení jazyka cílové společnosti drážďanských respondentů je oproti libereckým vysoká. Bez cizí pomoci se domluví ve všech výše uvedených situacích 92 % jedinců vyučujících v Drážďanech. U ostatních bývá nejčastějším problémem komunikace na úřadech či je důvodem nižší jazykové kompetence dosavadní doba pobytu ve státě nepřesahující dva roky. Zlepšování německé jazykové gramotnosti není závislé na předpokládané době setrvání na území státu jako v případě libereckých lektorů a češtiny. 98 % se učí jazyk záměrně, aktivně, ať už na území předešlého residenčního státu nebo/i během pobytu v Německu. 78 % jedinců navštěvovalo jazykové kurzy či hodiny němčiny v rámci výuky na základní, střední či vysoké škole nebo/a je němčina přímo jejich předmětem studia. Pouze nezáměrně se zdokonaluje minimum (8 %) drážďanských respondentů.

Kurzy němčiny jako cizího jazyka nabízí v Drážďanech velké množství institucí. Zájem o ně je u imigrantů stabilně vysoký, v posledních letech ještě stoupl po zavedení tzv. integračního kurzu (*Integrationskurs*). Na základě Pobytového zákona (*Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet, Kap. 3*) je od roku 2006 povinen každý cizinec ucházející se o německé státní občanství dokázat znalost německého jazyka na úrovni B1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky složením standardizovaných jazykových zkoušek. K získání této jazykové kompetence mohou (vybrání) migranti využít integračních kurzů zaštitěných Spolkovým úřadem pro migraci a uprchlíky (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*), jejichž náplní je 600 vyučovacích hodin jazykového kurzu a 45 hodin „orientačního kurzu“ zahrnujícího německé reálie (*Orientierungskurs*). Z důvodu vysoké míry osvojení němčiny většiny drážďanských respondentů již při imigraci do Německa, časové náročnosti zaměstnání a pouze přechodné předpokládané době pobytu poloviny jedinců na území Německa nelze ani v následujících letech účast na těchto kurzech příliš očekávat.

16. 3. 4 „Domov“

Vnímání místa jako domova ovlivňuje subjektivní míra adaptace, integrace do společnosti. Domov může mít dle osobního hodnocení migranta několik významů, nejedná se pouze o trojrozměrný (prostorový) objekt, nýbrž také o soubor sociálních vztahů a má širší symbolický a ideologický význam (Valentine, 2001, s. 63). Zda migrant považuje místo svého současného pobytu za svůj domov, závisí na mnoha okolnostech – na dosavadní i předpokládané době pobytu v dané lokalitě, existenci či přítomnosti životního partnera, potomků, spokojenosti se životem na určitém místě, množstvím sociální kontaktů a vazeb, pocitem bezpečí a jistoty atd. Hodnocení také ovlivňuje subjektivní interpretace významu „doma“ každým konkrétním jedincem.

Liberec vnímá jako svůj domov 73 % respondentů, přičemž zastoupení tohoto ukazatele roste s dosavadní a předpokládanou délkou pobytu v Liberci a České republice. Drážďany považuje za svůj domov 85 % zde vyučujících jedinců a dosavadní ani předpokládaná délka pobytu v sídle vnímání migrantů neovlivňuje; determinantem se stává spíše přítomnost životního partnera.

16. 3. 5 Hodnocení přístupu majoritní populace k cizincům v Liberci a Drážďanech

Jak bylo uvedeno v kapitole 16. 2, průběh a míra integrace imigrantů do majoritní společnosti je ovlivněna také přístupem domácí populace k minoritám, imigrujícím. Tento faktor byl v terénním šetření zjišťován především pomocí otevřených otázek vztahujících se jak na hodnocení majoritní populace sídel (Liberec, Drážďan), tak země (České republiky, Německa). Respondenti měli jmenovat její největší pozitiva a negativa, vyjádřit svůj subjektivní názor. (Je nutné brát v úvahu, že jedinci mají zkušenost s určitou skupinou lidí a na základě toho mohou promítat její vlastnosti na hodnocení celé společnosti.)

Liberečtí lektori hodnotí domácí populaci obecně jako přátelskou a pohostinnou, pětina respondentů však uvedla, že k cizincům se příliš přátelsky nechová či není ochotna (schopna) akceptovat jejich odlišnosti.

Drážďanští lektori hodnotí německou populaci všeobecně pozitivně – jako korektní, nápomocnou, s níž je ovšem těžké navázat první kontakt. Pokud se respondenti vyjadřují přímo k problematice vztahu s cizinci, hodnotí především obyvatele Drážďan (nežli obecně Němce) spíše negativně; jsou toho názoru, že cizince příliš nepřijímají, jsou k nim nepřátelštější, objevují se i

osobní zkušenosti s rasismem. Hodnocení německé/dráždanské populaci nijak neovlivňuje délka pobytu v Německu ani země původu respondentů.

17 ZÁVĚR

Z hlediska globální migrace se v současné době řadí Česká republika i Spolková republika Německo obecně k cílovým zemím. Historicko-politické události především druhé poloviny dvacátého století však způsobily výrazný rozdíl mezi zeměmi v zastoupení cizinců na obyvatelstvu. Samotná doba, po kterou probíhá vyšší míra externí imigrace, způsobuje rozdílné charakteristiky zájmové skupiny práce v Liberci a Drážďanech a umožňuje větší využití již vytvořených migračních sítí drážďanskými lektory.

Hlavním cílem práce bylo charakterizovat migrační vzorce libereckých a drážďanských lektorů cizích jazyků, jejichž zemí původu není současné místo pobytu (Česká republika, Německo). Tito migranti tvoří velice úzkou, specifickou a nepočetnou skupinu obyvatel. Jedná se o jedince vzdělané, vysoce kvalifikované, motivované, převážně z ekonomicky vyspělejších zemí, kteří se účastní migrace dobrovolně a push-faktory nejsou život ohrožující okolnosti či fyzické zdraví jedinců. Velké množství libereckých i drážďanských lektorů nemigruje z důvodu okamžitého zlepšení svého životního standardu, nýbrž ona migrace se stává prostředkem pro zvýšení jejich sociálního a ekonomického statusu v mateřské zemi, velká část jich totiž plánuje do ní opět reemigrovat.

Nejčastější příčinou negace teorií je jejich spojitost s ekonomickými migračními faktory. Nejfrekventovanějším důvodem imigrace libereckých lektorů je sice zaměstnání, nikoli však z příčin nízké životní úrovně v předešlém residenčním státě. Převažuje spíše vidina nových zážitků, snaha o změnu v dosavadním způsobu života, což vypovídá o hodnotové orientaci a životních postojích členů zájmové skupiny. Liberečtí lektoři migrují individuálně a v Liberci setrvávají spíše kratší dobu, i přes vysokou spokojenost se životní úrovní a celkově životem v Liberci se zde neusazují. Naopak se u nich objevuje často opakovaná polotrvalá (sezónní) migrace do různých států, v nichž se stává výuka mateřského jazyka prostředkem jejich obživy.

Nejčastějšími příčinami migrace drážďanských lektorů je vedle potřeby nových zážitků, následování životního partnera, potřeba osamostatnit se a studium či získání praxe, což eliminuje v porovnání s Libercem počet jedinců s jasnou představou o své budoucí pracovní činnosti. K výuce své mateřštiny se často dostávají bez předešlého záměru, až na cílovém území migrace. Vzhledem k nižšímu věku v době příchodu a četnosti jedinců, kteří imigrovali za účelem studia a následování partnera, se drážďanští lektoři častěji usazují v Německu trvale, dlouhodobě; opakovaná sezónní či polotrvalá migrace do různých států se u nich téměř

neobjevuje. Vidina několikaletého pobytu, existence životního partnera, jímž je většinou jedinec s původně německým občanstvím, přítomnost potomků a vyšší míra osvojení němčiny urychluje integraci v majoritní společnosti.

Obečně nižší míra integrace do majoritní populace libereckých lektorů je způsobena kratší dobou pobytu na území České republiky, nízkou mírou osvojení českého jazyka a převažující individuální migrací. V budoucnu lze vzhledem ke vzrůstající externí imigraci, stále větší nutnosti znalosti cizích jazyků a měnícími se nároky vzdělávaných předpokládat nárůst počtu lektorů cizích jazyků-rodilých mluvčích v České republice.

POUŽITÉ ZDROJE INFORMACÍ

Literatura

- [1] BADE, K. J. (2005): *Evropa v pohybu. Evropské migrace dvou staletí*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 497 s. ISBN 80-7106-559-5
- [2] BADE, K. J. (2004): *Sozialhistorische Migrationsforschung*. V & R Unipress, Göttingen, 548 s. ISBN 3-89971-172-6
- [3] BLOCK, D. (2008): *Multilingual identities in a global city: London Stories*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 235 s. ISBN 978-0-230-55434-4
- [4] CASTLES, S., MILLER, M. J. (1998): *The Age of Migration: international population movements in the modern World*. 2nd ed. Macmillan Press, Basingstoke, 336 s. ISBN 0-333-73245-6
- [5] CASTREE, N. (2003): *Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World*. In: HOLLOWAY, S. L., RICE, S. P., VALENTINE, G.: *Key Concepts in Geography*. Sage Publications, London, s. 165 - 185. ISBN 0-7619-7389-3
- [6] CLIFFORD, N. J., VALENTINE, G. (2003): *Key Methods in Geography*. Sage Publications, London, 572 s. ISBN 0-7619-7492-X
- [7] DE BLIJ, H., MULLER, P. O. (1986): *Human Geography: culture, society and space*. 3rd ed. John Wiley & Sons, 485 s. ISBN 0-471-82764-9
- [8] DIAMANT, J. (1995): *Psychologické problémy emigrace*. Matice cyrilometodějská, Olomouc, 208 s.
- [9] DRBOHLAV, D. (2001): *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In: ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál, Praha, 188 s.
- [10] DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): *Reflexe migračních teorií*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti, rok 2007, č. 2, roč. 112, s. 125 – 141*.
- [11] FELLMANN, J. D., GETIS, A., GETIS, J., HAWKINS, M. J., AIRRIESS, CH. A. (2007): *Human geography: landscapes of human activities*. McGraw-Hill Higher Education, Boston, 553 s. ISBN 0-07-110602-2
- [12] GANS, P. (Hrsg.) et al. (2001): *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Bd. 4. Bevölkerung*. Institut für Länderkunde, Leipzig (Hrsg.), Spektrum Akademischer Verlag GmbH, Heidelberg – Berlin, 164 s. ISBN 3-8274-0944-6

- [13] HAN, P. (2000): *Soziologie der Migration: Erklärungsmodelle, Fakten, politische Konsequenzen, Perspektiven*. Lucius & Lucius, Stuttgart, 374 s. ISBN 3-8252-2118-0
- [14] HEINRITZ, G. (Hrsg.) et al. (2000): *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Bd. 1. Gesellschaft und Staat*. Institut für Länderkunde, Leipzig (Hrsg.), Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg – Berlin, 164 s. ISBN 3-8274-0559-9
- [15] JANSKÁ, E. (2007): *Adaptace/integrace imigrantů do majoritní společnosti: druhá generace cizinců a jejich rodičů v Česku*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, rok 2007, č. 2, roč. 112, s. 142 – 160.
- [16] JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., PRATT, G., WATTS, M. (2001): *The dictionary of human geography*. 4th ed. Blackwell Publishers, Oxford, 958 s. ISBN 0-631-20561-6
- [17] GREGORY, D., JOHNSTON, R. J., PRATT, G., WATTS, M. (2009): *The dictionary of human geography*. 5th Ed. Blackwell Publishers, Oxford, 1072 s. ISBN 978-1-4051-3287-9
- [18] JENNISSSEN, R., P., W.: *Macro-economic determinants of international migration in Europe*. Groningen: University of Groningen. The Faculty of Spatial Sciences, 2004. 202 s. Vedoucí disertační práce Prof. dr. L. J. G. van Wissen, Prof. dr. ir. F. J. Willekens.
- [19] KING, R. (2008): *Atlas lidské migrace*. Mladá fronta, Praha, 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0
- [20] KNOX, P. L., MARSTON, S. A., NASH, A. E. (2004): *Human geography: places and regions in global context*. Pearson Prentice Hall, Toronto, 577 s. ISBN 0-13-096886-2
- [21] KOL. (2001): *Cizinci v České republice*. Český statistický úřad, Praha, 183 s. ISBN 80-7223-652-0
- [22] KOL. (2007): *Cizinci v České republice*. Český statistický úřad, Praha, 238 s. ISBN 978-80-250-1544-5
- [23] KOL. (2009): *Ausländer des Direktionsbezirkes Dresden am 31. Dezember 2001 und 2008 nach Kreisfreien Städten, Landkreisen und ausgewählten Staatsangehörigkeiten*. Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, Kamenz.
- [24] KOL. (2009): *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky v roce 2008*. Ministerstvo vnitra České republiky, Praha, 136 s.
- [25] KOL. (2010): *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit: Ausländische Bevölkerung 2009 – Fachserie 1 Reihe 2*. Statistisches Bundesamt, Wiesbaden, 134 s.
- [26] LACHMANOVÁ, L. (2007): *Vývoj a úspěšnost modelů integrace imigrantů (na příkladu Rakouska, Francie, Nizozemska)*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, rok 2007, č. 2, roč. 112, s. 221 – 236.
- MASSEY, D., S. et al. (1998): *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford University Press, Oxford, 362 s. ISBN 0-19-829442-5

- [27] MAŠKOVÁ, M, STAŠOVÁ, L. (2000): *Population Development in the Czech Republic in the 1990s*. In: KUČERA, T., KUČEROVÁ, O., OPARA, O., SCHAICH, E. (eds.) (2000): *New Demographic Faces of Europe*. Springer-Verlag, Berlin – Heidelberg, s. 78 – 102. ISBN 3-540-67801-8
- [28] NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): *Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu*. In: *Geografie – sborník České geografické společnosti, rok 2007, č. 2, roč. 112*, s. 204 – 220.
- [29] OKÓLSKI, M. (2004): *Effects of Political and Economic Transition*. In: MASSEY, D. S., TAYLOR, J. E. (Ed.): *International Migration: Prospects and Policies in a Global Market*. University Press Oxford, 389 s. ISBN 0-19-926900-9
- [30] RUBENSTEIN, J. M. (2005): *The cultural landscape an introduction to human geography*. 8th ed. Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, 541 s. ISBN 0-13-142939-6
- [31] SCHÄFERS, B. (2004): *Sozialstruktur und sozialer Wandel in Deutschland*. 8. Auflage. Lucius & Lucius, Stuttgart, 325 s. ISBN 3-8252-2186-5
- [32] ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) (2001): *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál, Praha, 188 s. ISBN 80-7178-648-9
- [33] VALENTINE, G. (2001): *Social Geographies: space and society*. Pearson Prentice Hall, Harlow, 400 s. ISBN 0-582-35777-2
- [34] WAUGH, D. (2002): *Geography: an integrated approach*. 3rd ed. Nelson Thornes, Cheltenham, 657 s. ISBN 0-17-444706-X
- [35] Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- [36] Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

- [37] *Anwerbung von Arbeitskräften* [online]. c2005, update 2008-02, [cit. 2010-04-07]. Dostupné z: <http://www.zuwanderung.de/cln_153/nn_1068548/DE/Zuwanderung__hat__Geschichte/Anwerbung/Anwerbung__node.html?__nnn=true>
- [38] *Aussenwanderung* [online]. update 2010, [cit. 2010-22-03]. Dostupné z: <http://www.bbr.bund.de/nn_600844/BBSR/DE/Raumentwicklung/RaumentwicklungDeutschland/Demographie/Indikatoren/Aussenwanderung/aussenwanderung.html>

- [39] *Ausländerzahlen 2008* [online]. c2009, update 2009, [cit. 2009-10-08]. Dostupné z: http://www.bamf.de/clin_092/nn_442496/SharedDocs/Anlagen/DE/DasBAMF/Downloads/Statistik/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14.pdf
- [40] *Ausländische Bevölkerung im Freistaat Sachsen am 31. Dezember 2008 nach Kreisfreien Städten und Landkreisen* [online]. c2009, update 2009, [cit. 2009-10-08]. Dostupné z: http://www.statistik.sachsen.de/21/02_00/kompakt/auslandT29.htm
- [41] *Bevölkerung und Haushalte* [online]. c2007, update 2008, [cit. 2010-03-23]. Dostupné z: http://www.dresden.de/de/02/06/c_055.php
- [42] BUHA, M. *Migration: A win-win situation* [online]. c2003-2010, update 2009-10-07, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: http://blog.justlanded.com/expatriate_trends/number-of-migrants-worldwide/
- [43] *Bundesamt, Wiesbaden, 2009* [online]. c2009, update 2009, [cit. 2009-10-08]. Dostupné z: https://www.ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,sfgsuchergebnis.csp&action=newsearch&op_EVASNr=startswith&search_EVASNr=1252
- [44] *Bundeskabinett beschließt Neufassung der Integrationskursverordnung* [online]. c2007, update 2007-11-27, [cit. 2009-10-09]. Dostupné z: <http://www.aufenthaltstitel.de/zuwg/1590.html>
- [45] *Cizinci v ČR podle kraje, okresu a státního občanství – k 31. 12. 2007* [online]. c2008, update 2008-05-10, [cit. 2008-24-09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-002583
- [46] *Country Comparison: GDP - per capita (PPP)* [online]. c2008, update 2009, [cit. 2008-10-08]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>
- [47] CULHANE, S. F. *An Intercultural Interaction Model: Acculturation Attitudes in Second Language Acquisition* [online]. c2004, update 2004, [cit. 2010-04-08]. Dostupné z: <http://e-flt.nus.edu.sg/v1n12004/culhane.htm#3%20%20Acculturation%20attitudes>
- [48] *Čiňané v České republice, 1992-2002: Zrod a formování symbolické komunity* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/125/cinane_v_CR.pdf
- [49] DION, K. L. *Acculturation and immigration: Social psychological perspectives* [online]. c1998, update 04-12-2007, [cit. 2010-04-08]. Dostupné z: http://canada.metropolis.net/research-policy/litreviews/tylr_rev/tylr_rev-05.html

- [50] *File: Dresden Stadtteile Südvorstadt Ost und West* [online]. c2008, update 2009-08-12, [cit. 2010-23-03]. Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dresden_Stadtteile_%C3%BCdvorstadt_Ost_und_West.PNG>
- [51] FISCHER, M. *Gastarbeiter in Deutschland: 50 Jahre Anwerbeabkommen* [online]. c2000, update 2010, [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: <<http://www.wissen.de/wde/generator/wissen/ressorts/finanzen/wirtschaft/index%2Cpage=3486842.html>>
- [52] *Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet* [online]. c2009, update 2009-04-07, [cit. 2009-09-10]. Dostupné z: <<http://www.aufenthaltstitel.de/aufenthaltsg.html#43>>
- [53] *Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern* [online]. c2004, update 2004-07-08, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.bmi.bund.de/cln_165/SharedDocs/Gesetzestexte/DE/Zuwanderungsgesetz.html?nn=110432>
- [54] *Global estimates* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <<http://www.iom.int/jahia/Jahia/lang/en/pid/241>>
- [55] *Green Card* [online]. c2005, update 2008-02, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.zuwanderung.de/cln_153/nn_1068548/DE/Zuwanderung_geschieht_jetzt/ZuwanderungAZ/Functions/AZ_catalog,lv2=1069852,lv3=1087540.html>
- [56] HECKMANN, F. *National Modes of Immigrant Integration: How can They be Conceptualized and Described?* [online]. c1998, update 2010, [cit. 2010-04-08]. Dostupné z: <http://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=55_0_3_0>
- [57] HECKMANN, F. *Politik zum Umgang mit Migrationsbewegungen in Deutschland und China* [online]. c2005, update 2006, [citováno 2010-04-08]. Dostupné z: <<http://www.feschina.net/Files/060920-3.pdf>>
- [58] *Informationen und Begründung der Verordnung über die Durchführung von Integrationskursen für Ausländer und Spätaussiedler* [online]. c2004, update 2004-12-17, [cit. 2009-09-10]. Dostupné z: <<http://www.aufenthaltstitel.de/intvinfos.html>>
- [59] JOPPKE, C. *Podporují povinné kurzy občanské integrace v západní Evropě opravdu integraci?* [online]. c2009, update 2009-09-16, [cit. 2009-10-09]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197708>>
- [60] *Konzept zur Integration von Migrantinnen und Migranten in Dresden 2009* [online]. c2009, update 2009, [cit. 2010-03-23]. Dostupné z: <<http://www.dresden.de/media/pdf/gleichstellung/IntegrationskonzeptEndfassung.pdf>>

- [61] *Liberecký kraj – cizinci* [online]. c2010, update 2010-12-01, [cit. 2010-04-07]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/cizinci-xl>>
- [62] MASSEY, D. S. *Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century* [online]. c2003, [cit. 2008-06-21]. Dostupné z: <<http://pum.princeton.edu/pumconference/papers/1-Massey.pdf>>
- [63] MEIER-BRAUN, K.-H. *40 Jahre "Gastarbeiter" und Ausländerpolitik in Deutschland* [online]. c1996, update 2009, [citováno 2010-04-07]. Dostupné z: <http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:2017>
- [64] *Migration* [online]. update 2010, [citováno 2008-06-22]. Dostupné z: <<http://www.scalloway.org.uk/popu14.htm>>
- [65] *Nachweis einfacher Deutschkenntnisse beim Nachzug von Ehegatten aus dem Ausland* [online]. c2010, update 2009-09-01, [cit. 2010-07-04]. Dostupné z: <http://www.integration-in-deutschland.de/cln_117/nn_281574/sid_7A5B3381BC71FE07FD86D1F6FEEADE87/SharedDocs/Anlagen/DE/Integration/Publikationen/Sonstige/familiennachzug-flyer-de.html?__nnn=true>
- [66] NOVY, A., JÄGER, J. *Internationale politische Ökonomie* [online]. c2005, update 2005-06-15, [cit. 2010-04-17]. Dostupné z: <<http://www.lateinamerika-studien.at/content/wirtschaft/ipo/pdf/theorien.pdf>>
- [67] *Net migration flows* [online]. update 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/world/04/migration/html/global_picture.stm>
- [68] *Obyvatelstvo – roční časové řady* [online]. c2010, update 2009-09-06, [cit. 2008-09-24]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu>
- [69] PFERDEKÄMPER, K. E. *Politics* [online]. update 2008, [citováno 08-09-2008]. Dostupné z: <http://www.quattro-e.ch/images/World_map_ICC_member_states.png>
- [70] *Počet cizinců v ČR* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001>
- [71] *Projekt dobrovolných návratů* [online]. c2009, update 2009-08-03, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d>>
- [72] *Program dobrovolných návratů* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09MTA%3d>>
- [73] *Přehled událostí v oblasti mezinárodní migrace ve střední a východní Evropě v roce 2007* [online]. c2008, [cit. 2009-10-09]. Dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/prehled/2007/#n2>>

- [74] *Rahmenbedingungen von Migration und Integration im Freistaat Sachsen ab 1990* [online]. c2010, update 2010-02-19, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.soziales.sachsen.de/download/Migration_Sachsen.pdf>
- [75] *Rekordně málo sňatků: Pohyb obyvatelstva – rok 2009* [online]. c2010, update 2010-03-15, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031510.doc>>
- [76] SCHAEFER, I. 1955. *Gastarbeiter kommen nach NRW* [online]. c2002, update 2003-03-10, [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: <<http://www.nrw2000.de/nrw/gastarbeiter.htm>>
- [77] *Stadtteilauskunft* [online]. c2008, update 2008, [cit. 2010-03-23]. Dostupné z: <http://www.dresden.de/de/02/06/c_055.php>
- [78] *Statistik/461: Zuwanderung nach Deutschland 2008 konstant geblieben* [online]. c2009, update 2009-07-24, [cit. 2010-03-23]. Dostupné z: <<http://schattenblick.org/infopool/politik/fakten/pfsta461.html>>
- [79] *Statistik: Entwicklung der Zuwanderung seit 1950* [online]. c2005, update 2008-02, [cit. 2009-10-08]. Dostupné z: <http://www.zuwanderung.de/cln_108/nn_1068532/sid_CC862654BD1E4DD1857D54216E64CB4F/nsc_true/DE/Zuwanderung__hat__Geschichte/Statistik/Statistik__node.html?__nnn=true>
- [80] *Theory of Migration* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2008-06-21]. Dostupné z: <<http://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>>
- [81] TOBLER, W. *Migration: Ravenstein, Thorntwaite and Beyond* [online]. [cit. 2008-06-22]. Dostupné z: <http://www.geog.ucsb.edu/~tobler/publications/pdf_docs/movement/migration/Ravenstein.pdf>
- [82] VOJTKOVÁ, M. *Teorie mezinárodní migrace* [online]. c2005, update 2009-04-20, [cit. 2010-04-04]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=119>>
- [83] *V roce 2008 se narodilo téměř 120 tis. dětí: Pohyb obyvatelstva – rok 2008* [online]. c2010, update 2009-03-13, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031309.doc>>
- [84] *Zelené karty – aktuální projekt České republiky na podporu legální migrace* [online]. c2010, update 2010, [cit. 2010-04-05]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>>
- [85] *Zuwanderungsgesetz* [online]. c2005, update 2008-02, [cit. 2010-04-06]. Dostupné z: <http://www.zuwanderung.de/nn_1068548/DE/Zuwanderung__geschieht__jetzt/Zuwanderungsgesetz/Zuwanderungsgesetz__node.html?__nnn=true>

SEZNAM TABULEK

- Tab. 4. 2. 1. 1: Typy prostorového pohybu populace
- Tab. 5. 8. 1: Tři úrovně migrace dle víceúrovňové systémové teorie
- Tab. 7. 2. 1. 1: Počty cizinců vybraných státních příslušností na území Německa, spolkové země Sasko a správního obvodu (*Direktionsbezirk*) Drážďany v letech 2001 a 2008
- Tab. 8. 1. 1: Zastoupení jedinců vybraných státních příslušností na území České republiky, Libereckého kraje a okresu Liberec v letech 2001 a 2007
- Tab. 10. 1. 1: Charakteristika respondentů dotazníkového šetření uskutečněného v Liberci v období od března do září 2008
- Tab. 10. 2. 2: Charakteristika výběrového vzorku respondentů dotazníkového šetření uskutečněného v Drážďanech v období od března do července 2009
- Tab. 12. 1. 1. 1: Délka pobytu migrantů před příchodem do České republiky v jiném nežli mateřském státě v porovnání s dosavadní dobou pobytu v České republice (k září 2008)
- Tab. 12. 1. 2. 1: Délka pobytu migrantů před příchodem do Německa v jiném než mateřském státě v porovnání s dosavadní dobou pobytu v Německu (k srpnu 2009)
- Tab. 16. 2. 1: Model akulturace Johna Berryho (1980, 2003)

SEZNAM GRAFŮ

- Graf 7. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu Německa v letech 1951 – 2008
- Graf 7. 1. 1. 1: Vývoj počtu gastarbeiterů v NSR a NDR mezi lety 1962 a 1973
- Graf 7. 2. 1. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu Německa v letech 1989 – 2008
- Graf 8. 1. 1: Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky v letech 1989 – 2009
- Graf 11. 1. 1: Cílové území dle přání migrantů před odchodem z předešlého residenčního státu do České republiky a Spolkové republiky Německo
- Graf 11. 2. 1: Zastoupení způsobů získávání informací o České republice a Německu v předešlém residenčním státě
- Graf 12. 3. 2. 1: Externí mobilita drážďanských lektorů do mateřského státu dle doby pobytu v Německu
- Graf 13. 1. 1: Délka pobytu libereckých lektorů v České republice a Liberci k září roku 2008
- Graf 13. 1. 2: Délka pobytu drážďanských lektorů v Německu a Drážďanech k srpnu 2009
- Graf 13. 2. 1. 1: Předpokládaná doba pobytu v České republice při příchodu do země dle tehdejšího věku libereckých lektorů
- Graf 13. 2. 2. 1: Předpokládaná doba pobytu v Německu při příchodu do země dle tehdejšího věku drážďanských lektorů
- Graf 14. 1. 1: Nejčastější důvody emigrace libereckých a drážďanských lektorů z předešlého residenčního státu do České republiky, Německa
- Graf 14. 2. 1: Nejčastější důvody imigrace libereckých a drážďanských lektorů do České republiky, Německa
- Graf 14. 2. 2: Nejčastější důvody imigrace libereckých a drážďanských lektorů do Liberce, Drážďan

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Státy dle směru převažující migrace na cílové, neutrální a zdrojové země migrace

Obr. 2: Cizinci v Německu dle státních příslušností mezi lety 1972 a 1997

Obr. 3: Prostorová koncentrace Turků a Vietnamců v SRN (k 31. 12. 2003)

Obr. 4: Koncentrace cizinců v městských obvodech Drážďan k 31. 12. 2007

Obr. 5: Cílové státy migrace Evropanů před příchodem do České republiky

Obr. 6: Cílové státy migrace občanů mimoevropských zemí před příchodem do ČR

Obr. 7: Cílové země občanů evropských států před příchodem do Německa

POUŽITÉ ZKRATKY

ČR Česká republika

EU Evropská unie

IT Information Technology, informační technologie

NDR Německá demokratická republika

NSR Německá spolková republika

SRN Spolková republika Německo

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1: Plné znění dotazníku

Příloha 2: Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky k 31. 12. 2006

Příloha 3: Podíl cizinců na obyvatelstvu jednotlivých správních celků SRN k 31. 12. 2009

Příloha 1: Plné znění dotazníku použitého v Drážďanech

Sehr geehrte Frau / geehrter Herr,

ich bin Studentin der Technischen Universität in Liberec in der Tschechischen Republik und in diesem akademischen Jahr studiere ich als Teilzeitstudentin an der Technischen Universität in Dresden. Ich wende mich an Sie mit einer Bitte, diesen Fragebogen auszufüllen. Ich führe im Rahmen der Studentischen wissenschaftlichen Tätigkeit eine Untersuchung durch, die sich mit den Leuten, die ihre Muttersprache in Dresden lehren (aber ursprünglich keiner deutschen Abstammung sind), beschäftigt. Der erste Teil der Untersuchung verlief schon im letzten Jahr in Tschechien (wo ich mich mit den Leuten keiner tschechischen Abstammung beschäftigte) und jetzt würde ich die erworbenen Erkenntnisse gerne erweitern, vergleichen und anschließend auch in meiner Diplomarbeit anwenden.

Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie die folgenden Fragen beantworten könnten und so mir mit Informationen und mit Ihren Erkenntnissen beistehen würden. Dieser Fragebogen ist anonym und ich werde keine Namen veröffentlichen. Ob es bei den Fragen keine passende Möglichkeit auf Ihre Antwort geben würde oder ob Sie die Antwort spezifizieren möchten, schreiben Sie bitte Ihre Antwort neben die Frage. (Wenn Sie irgendeine Frage hätten, kontaktieren Sie mich bitte: [krejcova.bara@seznam.cz](mailto:krejцова.bara@seznam.cz))

Vielen Dank im Voraus für Ihr Entgegenkommen,

Barbora Krejčová

-
- GESCHLECHT: ☐ weiblich ☐ männlich
 - ALTER: _____
 - STAATSANGEHÖRIGKEIT: _____
wenn Sie mehr haben, bitte, schreiben Sie alle
 - GEBURTSSTAAT: _____
 - MUTTERSPRACHE(N): _____
 - AUFENTHALTSSTATUS (nach der Aufenthaltsbehörde): _____
 - ZWECK DES AUFENTHALTS (nach der Aufenthaltsbehörde): _____
-
- WOHER SIND SIE NACH DEUTSCHLAND GEKOMMEN? _____
schreiben Sie den Staat und die Stadt
 - WANN SIND SIE NACH DEUTSCHLAND GEKOMMEN? Jahr: _____

- WANN SIND SIE NACH DRESDEN GEKOMMEN? Jahr: _____

- WOLLTEN SIE NACH DEUTSCHLAND ODER IRGENDWOHIN INS AUSLAND GEHEN?
 - ☐ an jeden beliebigen Ort im Ausland
 - ☐ an jeden beliebigen Ort in Europa
 - ☐ nach Deutschland
 - ☐ in den anderen Staat – in _____
schreiben Sie den Staat

 - ☐ jemand anders entschied, wohin ich gehe – Wer? _____

- LEBTEN SIE (HIELTEN SIE SICH AUF) VOR DER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND IN DEM AUSLÄNDISCHEN (NICHT URSPRÜNGLICHEN) LAND?
 - ☐ nein
 - ☐ ja _____
schreiben Sie den Staat (die Staaten) und die Stadt (Städte)

 - WENN JA, WIE LANGE? _____

 - LEBTEN SIE DORT VON DER ARBEIT, DIE MIT IHRER MUTTERSPRACHE VERBUNDEN WAR? (Sprachlehrer, Dolmetscher, Übersetzer, ...)
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- LEBEN SIE IN DRESDEN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein
 - ☐ ich lebe in _____ und nach Dresden komme ich vor allem wegen der Arbeit
wo?
 - ☐ ich lebe in _____ und nach Dresden komme ich auch aus anderen Gründen
wo?

- WAR DRESDEN IHR ZIEL VOR DER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND?
 - ☐ ja
 - ☐ nein
 - ☐ nein – ich hatte kein bestimmtes Ziel
 - ☐ nein – ich wollte nach _____
schreiben Sie die Stadt

▪ LEBTEN SIE VOR IHRER ANKUNFT IN DRESDEN IN EINER ANDEREN STADT IN DEUTSCHLAND?

☐ nein

☐ ja – Wie lange? _____
schreiben Sie die Stadt (Städte) und wie lange

▪ SIND SIE VERHEIRATET ODER HABEN SIE EINEN LEBENSPARTNER / EINE LEBENSPARTNERIN?

☐ nein

☐ ja – ihre/seine Staatsangehörigkeit: _____

▪ LEBT ER/SIE MIT IHNEN IN DEUTSCHLAND/DRESDEN?

☐ ja

☐ nein

▪ HABEN SIE KINDER?

☐ nein

☐ ja – ihre Staatsangehörigkeit: _____

▪ LEBEN SIE MIT IHNEN IN DEUTSCHLAND/DRESDEN?

☐ ja

☐ nein

GRÜNDE DER ANKUNFT, PLÄNE, INFORMATIONSGEWINNUNG

▪ WARUM SIND SIE NACH DEUTSCHLAND GEKOMMEN? IHR GRUND (GRÜNDE)?

Sie können mehrere Varianten ankreuzen.

☐ Studium und Praktikum

☐ Unternehmung mit dem Gewerbeschein

☐ Beruf, Arbeit

☐ andere wirtschaftliche Tätigkeit (= andere als oben genannte)

☐ meine Familie lebt hier, ich will mit ihr leben

☐ ich wollte hier Asyl erhalten

☐ ich bitte um Asyl

☐ humanitäre Gründe

☐ etwas Neues erleben, neue Erfahrungen erwerben

☐ ich bin meinem Partner/ meiner Partnerin nachgefolgt

☐ Lösung der persönlichen Probleme

☐ Flucht vor den Problemen

☐ ein anderer Grund/andere Gründe: Welche? _____

- WARUM SIND SIE NACH DRESDEN GEKOMMEN? IHR GRUND (GRÜNDE)?

Sie können mehrere Varianten ankreuzen.

- ☐ Studium und Praktikum
- ☐ Unternehmung mit dem Gewerbeschein
- ☐ Beruf, Arbeit
- ☐ andere wirtschaftliche Tätigkeiten (= andere als oben genannte)
- ☐ meine Familie lebt hier, ich will mit ihr leben
- ☐ ich wollte hier ein Asyl erhalten
- ☐ ich bitte um Asyl
- ☐ humanitäre Gründe

- ☐ etwas Neues erleben, neue Erfahrungen erwerben
- ☐ ich bin meinem Partner/ meiner Partnerin nachgefolgt
- ☐ ich kannte Dresden – die Geschichte, Sehenswürdigkeiten, Kultur und ich wollte die Stadt kennen lernen
- ☐ ich kannte Dresden durch den Sport, aus der sportlichen Fernsehübertragung und ich wollte die Stadt kennen lernen

- ☐ ein anderer Grund: Welcher? _____

- LEBTEN VOR IHRER ANKUNFT IHRE VERWANDTE ODER BEKANNTE SCHON IN DRESDEN ODER UMGEBUNG?

- ☐ ja
- ☐ nein

- DIE INFORMATIONEN ÜBER DEUTSCHLAND (DRESDEN) HABE ICH IN DEM URSPRUNGSLAND ERFAHREN: **Sie können mehrere Varianten ankreuzen.**

- ☐ von einem nahen Verwandten (= Eltern, Kinder, Geschwister), der in Deutschland lebt(e)
- ☐ von einem nahen Verwandten (= Eltern, Kinder, Geschwister), der in meinem Ursprungsland lebt
- ☐ von den Bekannten und Verwandten (außer der nahen Familie), die schon in Deutschland lebten und immer leben
- ☐ von den Bekannten und Verwandten (außer der nahen Familie), die schon in Deutschland lebten, aber jetzt nicht mehr

- ☐ Medien (Fernsehen, Rundfunk) im Ursprungsland oder im Land, woher sie nach Deutschland kamen
- ☐ Presse im Ursprungsland oder im Land, woher Sie nach Deutschland kamen
- ☐ Mitteilungsblätter, Informationstexte, Bücher, die über Deutschland herausgegeben sind
- ☐ von dem zukünftigen Arbeitgeber oder Chef in Deutschland, der kein Deutscher ist
- ☐ von dem zukünftigen Arbeitgeber oder Chef in Deutschland, der Deutsche ist
- ☐ von den Staatsorganen im Ursprungsland
- ☐ von den nichtstaatlichen Organisationen, Beratern im Ursprungsland
- ☐ von den deutschen nichtstaatlichen Organisationen
- ☐ von der Gesandtschaft oder von dem Konsulat des Deutschlands in Ihrem Ursprungsland
- ☐ von der Gesandtschaft Ihres Staates in Deutschland
- ☐ Internet-Seite aus dem Ursprungsland
- ☐ deutsche Internet-Seite
- ☐ Internet-Seite der Stadt Dresden
- ☐ andere Quellen; welche? _____
- ☐ ich erinnere mich nicht mehr, ich weiß nicht mehr

▪ WAS WAR DER HAUPTGRUND FÜR IHRE ENTSCHEIDUNG, DAS LAND, WO SIE VORHER LEBTEN, ZU VERLASSEN? **Sie können 1 – 3 Varianten ankreuzen**

- ☐ keine Berufsmöglichkeiten/Arbeitsmöglichkeiten
- ☐ niedriger Lohn und niedriges Lebensniveau
- ☐ Mangel an der Ausbildungsmöglichkeit
- ☐ Mangel an der Gesundheitspflege
- ☐ Krieg
- ☐ politische Persekution
- ☐ Naturkatastrophe (Verlust des Heims)
- ☐ etwas Neues erleben, neue Erfahrungen erwerben
- ☐ Bedürfnis an die Selbständigkeit, Unabhängigkeit
- ☐ Lösung der persönlichen Probleme
- ☐ Flucht vor den Problemen
- ☐ ich bin Partner/ Partnerin nachgefolgt
- ☐ ein anderer Grund/andere Gründe: Welche? _____

▪ WIE LANGE HABEN SIE BEI DER ANKUNFT GEPLANT, IN DEUTSCHLAND ZU BLEIBEN?

- ☐ maximal 3 Monate
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie viel Jahre? _____
- ☐ ich plante, in Deutschland für immer zu bleiben

▪ WIE LANGE PLANEN SIE JETZT, IN DEUTSCHLAND ZU BLEIBEN?

- ☐ maximal 3 Monate
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie viel Jahre? _____
- ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

▪ WIE LANGE PLANTEN SIE BEI DER ANKUNFT, IN DRESDEN ZU BLEIBEN?

- ☐ maximal 3 Monate
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie viel Jahre? _____
- ☐ ich plante, in Dresden für immer zu bleiben

▪ WIE LANGE PLANEN SIE JETZT, IN DRESDEN ZU BLEIBEN?

- ☐ maximal 3 Monate
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie viel Jahre? _____
- ☐ ich plane, in Dresden für immer zu bleiben

- WENN ICH KÖNNTE/WENN ES MÖGLICH WÄRE, WÜRD E ICH IN DRESDEN BLEIBEN:
 - ☐ für immer
 - ☐ minimal ein Jahr länger
 - ☐ ich würde in Dresden nicht mehr bleiben

- WENN ICH KÖNNTE/WENN ES MÖGLICH WÄRE, WÜRD E ICH IN DEUTSCHLAND BLEIBEN:
 - ☐ für immer
 - ☐ minimal ein Jahr länger
 - ☐ ich bleibe nicht länger in Deutschland

- WAR DER UNTERRICHT IHRER MUTTERSPRACHE EIN HAUPTMOTIV IHRER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- WAR DER UNTERRICHT IHRER MUTTERSPRACHE EIN HAUPTMOTIV IHRER ANKUNFT IN DRESDEN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- HATTEN SIE VOR IHRER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND VOR, IHRE MUTTERSPRACHE ZU UNTERRICHTEN?
 - ☐ ja, Unterricht meiner Muttersprache war das Hauptmotiv meiner Ankunft
 - ☐ ja, aber Unterricht meiner Muttersprache war kein Hauptmotiv meiner Ankunft
 - ☐ nein, ich plante, anders zu verdienen, aber meine Muttersprache sollte mein Lebensunterhalt sein
 - ☐ nein, ich plante, anders zu verdienen und es sollte mit meiner Muttersprache nicht verbunden sein
 - ☐ ich wusste nicht, wie ich verdienen werde

▪ PLANTEN SIE VOR DER ANKUNFT IN DRESDEN, IHRE MUTTERSPRACHE ZU UNTERRICHTEN?

- ☐ ja, Unterricht meiner Muttersprache war das Hauptmotiv meiner Ankunft
- ☐ ja, aber Unterricht meiner Muttersprache war kein Hauptmotiv meiner Ankunft
- ☐ nein, ich plante, anderes zu verdienen, aber meine Muttersprache sollte mein Lebensunterhalt sein
- ☐ nein, ich plante, anders zu verdienen und es war mit meiner Muttersprache nicht verbunden
- ☐ ich wusste nicht, wie ich verdienen werde

▪ WIE LANGE PLANTEN SIE BEI DER ANKUNFT, IHRE MUTTERSPRACHE ZU UNTERRICHTEN?

- ☐ ich plante nicht, meine Muttersprache zu unterrichten
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie lange? _____
- ☐ ich plante, die Muttersprache in Deutschland für immer zu unterrichten

▪ WENN SIE NICHT PLANEN, IHRE MUTTERSPRACHE FÜR IMMER IN DRESDEN ZU UNTERRICHTEN, WOMIT WOLLEN SIE SICH BESCHÄFTIGEN?

- ☐ ich möchte studieren, ich möchte Ausbildung beenden
- ☐ ich möchte mich mit meiner Qualifikation/Beruf beschäftigen
- ☐ etwas anderes – Was planen Sie? _____

BERUF, ARBEIT

▪ WAS FÜR EINE FORM VON EINSTELLUNG HABEN SIE? **Sie können mehrere Varianten ankr.**

- ☐ Arbeitsgeber mit Angestellten
- ☐ Arbeitsgeber – Gewerbetreibende ohne Angestellten
- ☐ Angestellter/Arbeitnehmer
- ☐ ich arbeite im eigenen Familienunternehmen
- ☐ ich arbeite beim Unternehmen von Verwandten oder Bekannten mit
- ☐ ein Student, der verdient
- ☐ Hausfrau / ein Hausmann
- ☐ ein Arbeitsloser, ich suche die Arbeit
- ☐ ich verdiene, ich ernähre mich anders

- WIE BESCHAFFTEN SIE DIESE ARBEIT, WER VERMITTELTE IHNEN DEN UNTERRICHT DER SPRACHE? **Sie können mehrere Varianten ankreuzen.**

- ☐ Verwandte, Bekannte, Freunde, die schon in Deutschland lehrten
- ☐ Verwandte, Bekannte, Freunde, die in Deutschland lebten, aber nicht lehrten
- ☐ durch die Anzeige
- ☐ durch die Agentur
- ☐ durch die Bewerbung
- ☐ anders – Wie? _____

- WIE LANGE PLANEN SIE NOCH IHRE MUTTERSPRACHE ZU UNTERRICHTEN?

- ☐ ich lehre meine Muttersprache nicht mehr und ich plane es nicht
- ☐ ich lehre meine Muttersprache nicht mehr, aber ich plane es noch
- ☐ maximal ein halbes Jahr
- ☐ maximal ein Jahr
- ☐ 1 – 3 Jahre
- ☐ länger als 3 Jahre – wie lange? _____
- ☐ ich plane, die Muttersprache in Deutschland /Dresden für immer zu unterrichten

- WO LEHREN/UNTERRICHTEN SIE IHRE MUTTERSPRACHE?

Sie können mehrere Varianten ankreuzen.

- ☐ in den organisierten Sprachkursen in der Sprachschule
- ☐ Privatstunden, Nachhilfestunden
- ☐ ich arbeite bei einer Firma (Firmen), ich lehre die Angestellten dieser Firma
- ☐ im Schulwesen
 - ☐ Kindergarten
 - ☐ Grundschule, Hauptschule
 - ☐ Mittelschule, Fachschule, Gymnasium
 - ☐ Fachoberschule
 - ☐ Hochschule, Universität

- WELCHE ALTERSGRUPPE LEHREN SIE? **Sie können mehrere Varianten ankreuzen. Die**

Gruppe, die Sie meistens lehren, unterstreichen Sie, bitte!

- ☐ 0 – 5 Jahre
- ☐ 6 – 11 Jahre
- ☐ 12 – 16 Jahre
- ☐ 17 – 19 Jahre
- ☐ 19 – 26 Jahre
- ☐ 27 – 40 Jahre
- ☐ 41 – 60 Jahre
- ☐ ältere als 61 Jahre

- WIE VIEL STUNDEN PRO WOCHE LEHREN SIE?

- ☐ 0 – 2 Stunden
- ☐ 3 – 5 Stunden
- ☐ 6 – 10 Stunden
- ☐ 11 – 14 Stunden
- ☐ 15 – 19 Stunden
- ☐ mehr als 20 Stunden

- IST DER SPRACHUNTERRICHT IHRE EINZIGE ERWERBSTÄTIGKEIT IN DEUTSCHLAND?

- ☐ nein
 - ☐ mein anderer Beruf ist mit meiner Muttersprache verbunden
– mein anderer Beruf/andere Arbeit ist: _____
 - ☐ mein anderer Beruf ist nicht mit meiner Muttersprache verbunden
– mein anderer Beruf/andere Arbeit ist: _____
- ☐ ja

- WIE VIEL PROZENT IHRER ARBEITSTÄTIGKEIT BILDET DER SPRACHUNTERRICHT (IM BEZUG AUF DIE ZEIT)? _____ %

- WIE VIEL PROZENT IHRES GEHALTES BILDET DER SPRACHUNTERRICHT? _____ %

- SIND SIE MIT IHREM LOHN, DER MIT DEM SPRACHUNTERRICHT VERBUNDEN IST, ZUFRIEDEN?

- ☐ ja
- ☐ nein

- WENN SIE IHR EINKOMMEN IN DRESDEN (DEUTSCHLAND) MIT DEM IM URSPRUNGSLAND VERGLEICHEN, WO BLIEB IHNEN AM ENDE DES MONATS MEHR GELD ZUR FREIEN VERFÜGUNG?
 - ☐ im Ursprungsland hatte ich ____% mehr zur Verfügung/übrig
 - ☐ im Ursprungsland hatte ich ____% weniger zur Verfügung/übrig
 - ☐ ich habe in meinem Ursprungsland nicht verdient

- WIE VIEL PROZENT (ETWA) IHRES GEHALTS HABEN SIE AUßERHALB DEUTSCHLANDS IM VERGLEICH ZU DRESDEN MONATLICH FÜR FOLGENDE DINGE AUSGEGEBEN?
 - Nahrungsmittel: außerhalb Deutschlands um ____% mehr als in Dresden
 - Nahrungsmittel: außerhalb Deutschlands um ____% weniger als in Dresden
 - Wohnen: außerhalb Deutschlands um ____% mehr als in Dresden
 - Wohnen: außerhalb Deutschlands um ____% weniger als in Dresden
 - Verkehr: außerhalb Deutschlands um ____% mehr als in Dresden
 - Verkehr: außerhalb Deutschlands um ____% weniger als in Dresden
 - Freizeit: außerhalb Deutschlands um ____% mehr als in Dresden
 - Freizeit: außerhalb Deutschlands um ____% weniger als in Dresden

BERUF – BILDUNG – WEITERBILDUNG

- IHRE HÖCHSTE BEENDETE BILDUNGSSTUFE:
 - ☐ Elementarbildung
 - ☐ Mittelschulbildung – Fachrichtung? _____
 - ☐ Höhere Fachbildung – Fachrichtung? _____
 - ☐ Hochschulbildung – Fachrichtung? _____

- HABEN SIE EINE PÄDAGOGISCH ORIENTIERTE AUSBILDUNG?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- HABEN SIE EINE AUSBILDUNG IN DER SPRACHDIDAKTIK GENOSSEN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- HABEN SIE EINE AUSBILDUNG IN DER DIDAKTIK IHRER MUTTERSPRACHE ERWORBEN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- HABEN SIE EINEN PÄDAGOGISCH AUSGERICHTETEN KURS ABSOLVIERT?
 - ☐ ja – Welchen? _____
schreiben Sie den Name oder sein Thema
 - ☐ nein

- BILDEN SIE SICH PÄDAGOGISCH NOCH (SEMINARE, LESEN DER FACHARTIKEL, ...) FORT?
 - ☐ ja – Wie? _____
 - ☐ nein

- INTERESSIEREN SIE SICH FÜR DIE METHODEN, BILDUNGSSCHRITTE, ... DES FREMDSPRACHENUNTERRICHTS?
 - ☐ ja – Wo entnehmen Sie die Informationen? _____
 - ☐ nein

DEUTSCHE SPRACHE

- VERSTÄNDIGEN SIE SICH AUF DEUTSCH?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

- KÖNNEN SIE SICH IM RESTAURANT (BESTELLEN, BEZAHLEN) AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

-

- KÖNNEN SIE SICH AN BEHÖRDEN AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

- KÖNNEN SIE SICH MIT IHREN VORGESETZTEN AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

- KÖNNEN SIE SICH MIT IHREN ARBEITSKOLLEGEN AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

- KÖNNEN SIE SICH IM GESCHÄFT USW. AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ohne fremde Hilfe
 - ☐ ja, aber mithilfe des „Dolmetschers“
 - ☐ nein, nur mit dem „Dolmetscher“

- LERNEN/LERNTEN SIE „AKTIV / GEZIELT / BZW. WISSENSCHAFTLICH“ DEUTSCH?
 - ☐ ja, in einem Sprachkurs
 - ☐ ja, allein
 - ☐ ja, mein Verwandter, Bekannter lehrt/lehrt mich
 - ☐ nein – „aktiv, gezielt“ lerne ich nicht/habe ich nicht gelernt

- HABEN SIE DEUTSCH VOR IHRER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND GELERNT?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- KONNTEN SIE SICH VOR IHRER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND AUF DEUTSCH VERSTÄNDIGEN?
 - ☐ ja, ich benutzte Deutsch „aktiv“
 - ☐ ja, ich kannte Deutsch, aber nur passiv
 - ☐ ich kannte die geläufigen Wortverbindungen
 - ☐ nein, überhaupt nicht

- HALTEN SIE SPRACHKENNTNISSE FÜR NOTWENDIG, UM IN DEUTSCHLAND ZU LEBEN UND SICH IN DIE GESELLSCHAFT ZU INTEGRIEREN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

BINDUNG MIT DEM URSPRUNGSLAND, MIT DRESDEN

- SIND SIE NACH IHRER ANKUNFT IN DEUTSCHLAND INS URSPRUNGSLAND ZURÜCKGEFAHREN?
 - ☐ nein
 - ☐ ja
 - ☐ ja – einmal
 - ☐ ja – ich fahre maximal einmal pro Jahr zurück
 - ☐ ja – ich fahre regelmäßig (mehrmals pro Jahr) zurück, Wie oft? _____

- HALTEN SIE KONTAKT MIT MENSCHEN IM URSPRUNGSLAND?
 - ☐ ja, mit vielen Freunden, Bekannten
 - ☐ nur mit meinen Verwandten und näheren Bekannten
 - ☐ sehr wenig, nicht regelmäßig
 - ☐ ich halte mit ihnen keinen Kontakt

- WIE HALTEN SIE DEN KONTAKT MIT DEN MENSCHEN IM URSPRUNGSLAND?
 - ☐ Internet, Telefon, Fax
 - ☐ Briefe, Post
 - ☐ persönlich, wir treffen uns
 - ☐ mit Hilfe der anderen Menschen (Übergabe der Nachrichten)
 - ☐ ich halte mit ihnen keinen Kontakt

- FÜHLEN SIE SICH IN DRESDEN „ZU HAUSE“?
 - ☐ ja
 - ☐ nein

- FAHREN SIE REGELMÄßIG VON DRESDEN WEG?
 - ☐ ja – Wie oft, wievielmals pro Monat? _____ pro Monat
 - ☐ nein

- WENN SIE REGELMÄßIG VON DRESDEN WEGFAHREN, WAS FÜR EINEN GRUND (GRÜNDE) HABEN SIE DAZU?
 - ☐ Arbeitsgründe
 - ☐ persönliche Gründe – Welche? _____

- WIEDERHOLT SICH EIN ORT, IN DEN SIE FAHREN?

☐ nein

☐ ja – Wohin? _____

**ZUSAMMENHALT DER MENSCHEN MIT DERSELBEN STAATSANGEHÖRIGKEIT/SPRACHE;
TRADITIONEN**

- BEMÜHTEN SIE SICH NACH DER ANKUNFT IN DRESDEN UM KONTAKTE MIT MENSCHEN IHRER STAATSANGEHÖRIGKEIT?

☐ ja

☐ ja, es ist mir gelungen

☐ ja, aber es ist mir nicht gelungen

☐ nein

- BEMÜHTEN SIE SICH NACH IHRER ANKUNFT IN DRESDEN UM KONTAKTE MIT MENSCHEN IHRER MUTTERSPRACHE?

☐ ja

☐ nein

- SIND AN IHREM ARBEITSPLATZ LEUTE MIT IHRER STAATSANGEHÖRIGKEIT?

☐ ja

☐ ja, mehr als 50% Prozent meiner Mitarbeiter

☐ ja, weniger als 50% meiner Mitarbeiter

☐ nein

- WIE OFT TREFFEN SIE SICH MIT LANDSLEUTEN AUßERHALB DES BERUFS?

☐ einmal pro Woche

☐ zweimal und mehrmals pro Woche

☐ zweimal pro Monat

☐ einmal pro Monat

☐ weniger als einmal pro Monat

- MIT WEM VERBRINGEN SIE IHRE FREIZEIT? **Sie können mehrere Varianten ankreuzen.**
 - ☐ vorwiegend mit Menschen meiner Staatsangehörigkeit
 - ☐ vorwiegend mit Menschen anderer Staatsangehörigkeit
 - ☐ etwa 50% der Menschen sind die Menschen meiner Staatsangehörigkeit
 - ☐ vorwiegend mit Menschen meiner Muttersprache
 - ☐ vorwiegend mit Menschen anderer Muttersprache
 - ☐ vorwiegend mit Menschen, die mithilfe meiner Muttersprache kommunizieren können
 - ☐ vorwiegend mit Menschen, die mithilfe meiner Muttersprache nicht kommunizieren können
 - ☐ vorwiegend mit Menschen, die aus Europäischer Union stammen
 - ☐ vorwiegend mit Menschen, die nicht aus Europäischer Union stammen
- PFLEGEN SIE TRADITIONEN, BRÄUCHE, FESTE, FEIERTAGE, DIE FÜR IHR URSPRUNGSLAND TYPISCH SIND?
 - ☐ ja, wie im Ursprungsland, woraus ich stamme
 - ☐ ja, aber schon weniger als im Ursprungsland, ich bewahre nur einige
 - ☐ wenig
 - ☐ überhaupt nicht
- PFLEGEN SIE BRÄUCHE, FEIERN SIE DIE FESTE MIT IHREN LANDSLEUTEN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein
 - ☐ nein, aber ich möchte
 - ☐ nein und ich will nicht, es fehlt mir nicht

- BEMÜHEN SIE SICH DARUM, IHRE KULTUR, BRÄUCHE, FESTE IHREN SCHÜLERN / STUDENTEN / KLIENTEN / BÜRGERN DER STADT NÄHER ZU BRINGEN?

☐ ja

☐ ja, aber nur meinen Schülern/Studenten/Klienten in den Sprachstunden

☐ ja, außer dem Sprachunterricht auch, aber nur meinen Schülern, Studenten, Klienten

☐ ja, ich beteilige mich an der Organisation von öffentlichen thematischen Abenden, Aktionen, Veranstaltungen, Begegnungen

☐ nein

- SIND SIE EIN MITGLIED, BETEILIGEN SIE SICH AN TREFFEN, EINES VEREINS, DER DEN ZUSAMMENHALT IHRER LANDSLEUTE „UNTERSTÜTZT“?

☐ ja, ich bin ein Mitglied und ich beteilige mich an Treffen, Begegnungen

☐ nein, ich bin kein Mitglied eines Vereins, aber ich beteilige mich der Begegnungen

☐ nein, ich bin kein Mitglied und ich beteilige mich nicht an Begegnungen

PROBLEME, IHRE LÖSUNG

- KONTAKTIERTEN SIE SCHON EINE STAATLICHE ODER NICHT STAATLICHE ORGANISATION, DIE DEN AUSLÄNDERN HILFT?

☐ ja, gleich nach der Ankunft in Deutschland, Dresden

- Welche Organisation? _____

- Warum? _____

☐ ja, aber nicht gleich nach der Ankunft

- Welche Organisation? _____

- Warum? _____

☐ nein

- BESUCHEN SIE DAS ZENTRUM FÜR AUSLÄNDER IN DRESDEN?

☐ ja, regelmäßig

☐ zeitweise

☐ nein

- WER HILFT IHNEN MIT DER PROBLEMLÖSUNG UND MIT DEM UMGANG MIT BEHÖRDEN IN DRESDEN? **Sie können mehrere Varianten ankreuzen.**

- ☐ niemand, ich löse/erledige meine Probleme/Angelegenheiten allein, ich verständige mich
- ☐ ein Mensch, den mir mein Arbeitsgeber oder eine Organisation bestimmte
- ☐ der Bekannte, Verwandte hilft mir
- ☐ ich nutze Dienstleistungen, Hilfe des Beratungszentrums für Ausländer oder eines Vereins aus

LEBENSNIVEAU, GESAMTZUFRIEDENHEIT

- SIND SIE MIT IHREM LEBENSNIVEAU IN DRESDEN ZUFRIEDEN?

- ☐ ja
- ☐ eher ja
- ☐ eher nein
- ☐ nein

- SIND SIE MIT DEM LEBEN IN DRESDEN ZUFRIEDEN?

- ☐ ja
- ☐ eher ja
- ☐ eher nein
- ☐ nein

- WAS SIND, IHRER MEINUNG NACH, DIE GRÖßTEN VORTEILE DER STADT DRESDEN, BÜRGER IN DRESDEN? _____

- WAS SIND, IHRER MEINUNG NACH, DIE GRÖßTEN NACHTEILE DER STADT DRESDEN, BÜRGER IN DRESDEN? _____

- WAS SIND, IHRER MEINUNG NACH, DIE GRÖßTEN VORTEILE DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, DER DEUTSCHEN? _____

- WAS SIND, IHRER MEINUNG NACH, DIE GRÖßTEN NACHTEILE DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, DER DEUTSCHEN? _____
-

- WENN SIE NICHT PLANEN, IN DEUTSCHLAND FÜR IMMER ZU LEBEN, WERDEN SIE SICH WEITERHIN FÜR DEUTSCHLAND INTERESSIEREN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein
 - ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

- WENN SIE NICHT PLANEN, IN DEUTSCHLAND FÜR IMMER ZU LEBEN, WERDEN SIE NACH IHRER AUFENTHALTSBEENDIGUNG NACH DEUTSCHLAND ZURÜCKFAHREN?
 - ☐ ja – Warum? _____
 - ☐ nein – Warum? _____
 - ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

- WENN SIE NICHT PLANEN, IN DEUTSCHLAND FÜR IMMER ZU LEBEN, WERDEN SIE SICH WEITERHIN FÜR DRESDEN INTERESSIEREN?
 - ☐ ja
 - ☐ nein
 - ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

- WENN SIE NICHT PLANEN, IN DEUTSCHLAND FÜR IMMER ZU LEBEN, WERDEN SIE NACH IHRER AUFENTHALTSBEENDIGUNG NACH DRESDEN ZURÜCKFAHREN?
 - ☐ ja – Warum? _____
 - ☐ nein – Warum? _____
 - ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

- WENN SIE NICHT PLANEN, IN DEUTSCHLAND FÜR IMMER ZU LEBEN, WERDEN SIE NACH DER AUFENTHALTSBEENDIGUNG EINEN BESUCH EMPFEHLEN?
 - ☐ nein
 - ☐ ja – Welche Orte und warum _____

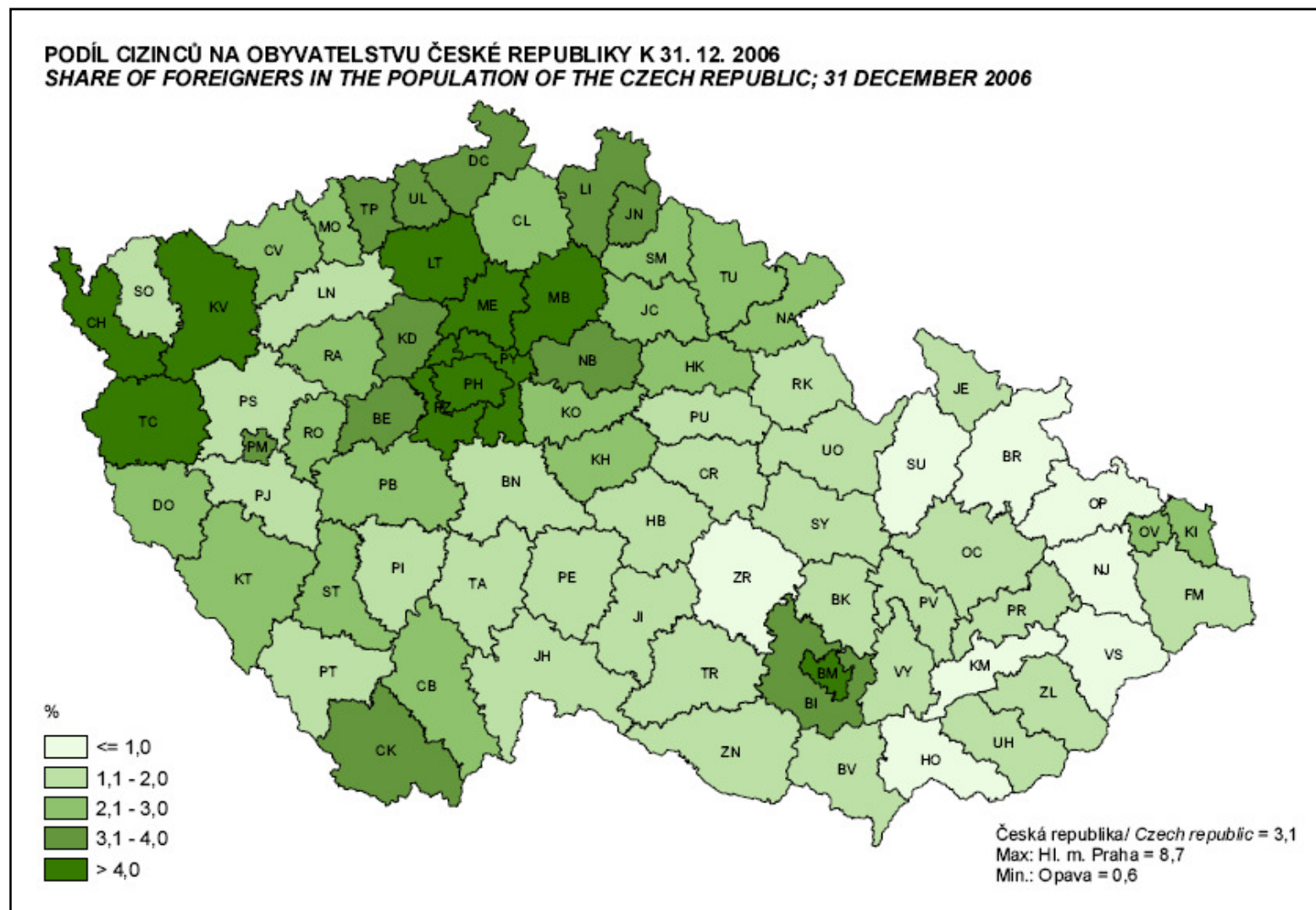
 - ☐ ich plane, in Deutschland für immer zu bleiben

- AUF WAS SOLLTE EIN AUSLÄNDER ALS FREMDSPRACHENLEHRER BEI SEINEM AUFENTHALTSBEGINN IN DEUTSCHLAND BESONDERS ACHTEN?

**Ich würde Sie noch gerne fragen, ob Sie nicht jemanden anderen kennen, der so nett wäre,
den Fragebogen auch auszufüllen.**

**Ich danke sehr für Ihre Geduld. Wenn Sie irgendeine Frage hätten oder mehr wissen wollen,
kontaktieren Sie mich bitte: [krejcova.bara@seznam.cz](mailto:krejцова.bara@seznam.cz)**

Příloha 2: Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky k 31. 12. 2006

Převzato z: [70]

Příloha 3: Podíl cizinců na obyvatelstvu jednotlivých správních celků SRN k 31. 12. 2009

